

Збірник праць молодих науковців

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Випуск 1, 2024

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник праць молодих науковців

Випуск №1

Ніжин
2024

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Протокол № 16 від 30.06.2024 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор: Лосєва Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Секретар: Возняк Інна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Члени колегії: Бондаренко Юрій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Криловець Микола Григорович, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Лукашова Ніна Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри хімії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Педагогічний альманах : збірник праць молодих науковців / відп. ред. Н. М. Лосєва. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. Вип. 1. – с.

Матеріали надруковані в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

ЗМІСТ

Ващенко Лариса ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ	5
Ведмідь Валентина, Гордієнко Тетяна ВИРІШЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ЗАДАЧ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ	10
Гнілуша Анастасія ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОРВЕГІЇ.....	12
Демченко Тетяна ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК НАВЧАЛЬНО-ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	13
Іщук Олена ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ	17
Кривуш Маргарита ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	19
Литовко Людмила ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	23
Литовко Людмила РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МИСТЕЦТВА	29
Лобода Вікторія АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ І РЕЧЕННЯ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ І. БОЛЬШАКОВОЇ (4 КЛАС).....	34
Лосяцька Карина АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «ДІЄСЛОВО ЯК ЧАСТИНА МОВИ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ ГАЛИНИ САПУН (2021) «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ (2 ЧАСТИНА).....	38
Охріменко Вікторія ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	44
Охріменко Ірина АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «ЧИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ І. БОЛЬШАКОВОЇ (2021) «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ (ЧАСТИНА 2)	45

Проценко Олена ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	49
Русинко Марина АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «ТЕКСТ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ І. БОЛЬШАКОВОЇ (4 КЛАС) (Частина 2).....	54
Савчин Юлія ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ.....	60
Тачаєва Евеліна ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	61
Тюпа Юлія МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	67
Федоренко Дар'я ФОРМУВАННЯ МОВНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «ТЕКСТ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ Г.САПУН (2021) «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ (2 ЧАСТИНА).....	73
Чайка Вікторія, Гордієнко Тетяна ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ...	78
Шиманська Катерина МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	80
Шитік Юлія ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	84
Ющенко Наталія ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	88

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ

Ващенко Лариса, магістрантка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Науковий керівник: **Горянська А. М.**, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

У статті розкрито сутність понять «метод проєктів», «проєкт», «проєктна діяльність». Констатовано, що проєктна діяльність як спосіб створення нових продуктів, досягнення бажаних результатів, надає можливості проявити творчу активність, отримати досвід застосування знань у реальному житті. Така діяльність є продуктивною в плані індивідуального становлення та формування особистісних якостей. Тому, використання проєктної діяльності в освітньому процесі сьогодні відповідає викликам сучасності.

Ключові слова: метод проєктів, проєкт, проєктна діяльність, розвиток особистості.

Рух України в європейський освітній простір потребує модернізації системи освіти з урахуванням особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів, які виступають підґрунтям розвитку інтелектуальних та творчих здібностей школярів, формування умінь самостійно реалізовувати пізнавальні інтереси та розширювати власні знаннєві горизонти. Розв'язанню цих завдань здебільшого відповідає метод проєктів як спосіб вирішення проблем життєдіяльності учнів завдяки їх безпосередньої активності на всіх етапах розв'язання проблеми. Організація та управління проєктною діяльністю потребує усвідомлення її сутності, змісту та особливостей.

Питання навчання за методом проєктів розглядалися в роботах вітчизняних та зарубіжних учених (Д. Дьюї, У. Кілпатрик, Е. Коллінгс, Л. Левін, С. Шацький). На сучасному етапі варіанти використання методу проєктів розглядаються в працях В. Гузеєва, Є. Полат, Г. Селевка. Як самостійна система навчання й спосіб пізнання учнями соціуму цей метод представлений у працях П. Лернера, Дж. Піта, М. Павлової, М. Гуревича, В. Симоненка, І. Сасової.

Одним із засновників методу проєктів вважають Дж. Дьюї. Американський педагог, філософ, психолог, представник прагматичної течії головний акцент у даному методі ставить на отриманні практичного результату. За його баченням метод проєктів базується на новій схемі мислення: усвідомлення труднощів - аналіз вихідної інформації - визначення шляхів розв'язання проблеми – висування гіпотези – практична перевірка – висновки [12, с. 80].

С. Пілюгіна розглядає метод проєктів у фокусі особистісно-орієнтованого навчання. Дослідниця вважає, що цей метод ґрунтується на самостійній діяльності учнів з розв'язання життєво важливої проблеми й оформлення її результату, який має практичне значення [13, с. 196].

Нам цікава думка Є Полат як провідного розробника теорії проєктного навчання. За словами авторки, це спосіб досягнення дидактичної мети завдяки розв'язанню проблеми. При цьому, результат цієї діяльності має бути оформлений певним чином та мати відчутний, цілком реальний, практичний ефект [14, с.3].

А С. Гончаренко визначає метод проєктів як організацію навчання, коли знання й навички набуваються у процесі планування та виконання практичних завдань – проєктів [3].

Системою навчання називає метод проєктів В. Гузєєв. На думку автора, це гнучка модель організації навчального процесу, яка орієнтована на творчу самореалізацію особистості завдяки розвитку її інтелектуальних та фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей у процесі досягнення під контролем вчителя практичного результату, що має новизну та значущість [4].

А О. Рибіна зазначає, що метод проєктів – це педагогічна технологія, яка сприяє здобуттю нових знань і у їх інтеграційному використанні з вже наявним знанням комплексом, досягненню практичних результатів розв'язання проблемних питань та ситуацій [15].

Цієї думки дотримуються і К. Мелашенко та Т. Буджак. Дослідники додають, що як педагогічна технологія метод проєктів передбачає використання сукупності навчально-пізнавальних прийомів, які дають змогу розв'язувати проблеми у результаті самостійних дій з обов'язковою презентацією результатів [11, с. 13; 1].

Отже, характерологічними ознаками методу проєктів є: наявність значущої проблеми, яка потребує застосування інтегрованих знань, виявлення дослідницьких умінь та творчого пошуку для її розв'язання; отримання практично вагомого результату; здійснення самостійної діяльності; структурування роботи та розподілу ролей; проведення творчого пошуку з використанням всіх атрибутів дослідження (формулювання мети, завдань, гіпотези дослідження, визначення методів та етапів роботи, оформлення кінцевих результатів, аналіз даних, підбиття підсумків, укладання висновків).

Таким чином, методом проєктів можна вважати спосіб самостійного розв'язання життєво важливої проблеми з використанням творчого пошуку та атрибутів дослідження для отримання практичного результату, який має суспільно-особистісну значущість і може бути презентований будь-яким чином.

Слід зауважити, що всі варіативні дефініції (метод проєктів, проєктний метод, проєкт, проєктування), на нашу думку, об'єднує термін «проєкт».

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття «проєкт» буквально як задуманий план дій [2, с. 970].

Дослідниця А. Цимбалару при вивченні питань проєктування дістає висновку, що проєкт – це низка послідовних дій, які заздалегідь плануються і спрямовані на розв'язання проблеми [16].

Більшу деталізацію сутності цієї дефініції дають Ю. Хотунцев, В. Симоненко, О. Козина, Б. Орлов, М. Шигонцев. Співавтори розуміють проєкт як самостійну творчу діяльність, яка вимагає планування. При цьому, план може уточнюватися та корегуватися відносно обставин виконання проєкту. Увага науковців звертається й на тематику проєктів, яка має відрізнятися розмаїттям, практичним спрямуванням

результату і передбачати виявлення творчого мислення, умінням інтегрувати знання та застосовувати навички дослідження [18].

Нам цікава думка Н. Додусенко та І. Нетужилової, які вважають, що проєкт – це найменш ресурсозатратне природне середовище, здатне формувати уміння розв'язувати проблеми [5].

Досить змістовний аналіз підходів до визначення змісту поняття «проєкт» подано у дисертаційному дослідженні С. Ізбаш. Проєкт розглядається автором як сукупність певних дій, документів, планів, задуму реалізації майбутньої діяльності [8].

Отже, дослідники сходяться на думці, що проєкт поєднує теорію й практику для розв'язання певного розумового завдання з його практичним втіленням при застосуванні творчої, дослідницької діяльності. При цьому, виявлення активних дій з виконання проєкту забезпечує становлення особистості.

Варто зазначити, що сьогодні тлумачення проєкту трансформувалося у цикл продуктивної діяльності особистості (групи, колективу) з виявленням творчості, здійсненням дослідження та отримання практичного результату, який має суспільне та особистісне значення.

Таким чином, ми розумітиме «проєкт» як комплекс активних послідовних самостійних дій з розв'язання проблеми, що пов'язані зі створенням об'єкта за спланованим прототипом і розробленою технологією здійснення, яка дає змогу отримати конкретний практичний результат і презентувати його будь-яким способом.

Розуміння понять «метод проєктів» та «проєкт» дозволяє з'ясувати сутність терміну «проєктна діяльність».

Проєктна діяльність з кінця ХХ століття стала предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (О. Анісімов, В. Беспалько, Ю. Громико, Є. Заір-Бек, О. Коберник, Н. Матяш, В. Симоненко, В. Слободчиков, С. Ящук та ін.). Проте, сутність даної дефініції науковці визначають неоднозначно.

У Енциклопедії освіти зазначається, що «проєктна діяльність належить до унікальних способів людської практики, яка пов'язана з передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів. Це конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату у процесі цілепокладання, планування та здійснення проєкту» [6, с. 717].

Зміст проєктної діяльності, вважає С. Ящук, полягає у конструюванні сукупності дій та засобів, що дозволяють виконати поставлені завдання та розв'язати проблеми, досягти визначених цілей [20].

А. Г. Харченко та М. Гулакова проєктну діяльність розглядають як форму виявлення пізнавальної активності, що полягає в мотивованому досягненні свідомо поставленої мети зі створення творчого продукту, що забезпечує єдність і спадкоємність різних сторін процесу вчення і є засобом розвитку особистості як суб'єкта навчання [17].

Л. Хорунжа також пов'язує проєктну діяльність з творчістю, трактує її як спосіб розвитку креативності, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою творчих дій та операцій у процесі створення конкретного продукту – проєкту ідеального та реального [19]. Таким чином, проєктна

діяльність розширює коло інтересів, впливає на формування переконань та світогляду особистості.

В. Кальней, Т. Матвеева, С. Шишов, Є. Міщенко проектну діяльність пов'язують з мистецтвом планування, прогнозування, створення продукту та оформлення результату [9].

Отже, узагальнюючи вищезазначене, проектну діяльність можна розглядати як виявлення творчо-дослідницької активності особистості щодо розв'язання соціально важливої проблеми. При цьому, до компонентів структури проектної діяльності, на нашу думку, слід віднести крім суб'єкта та об'єкта діяльності, проблему, мету, завдання (конкретизація мети), предмет, форми, методи, засоби її здійснення, результат і рефлексію.

До характерологічних ознак проектної діяльності відносяться: розвиток пізнавальних інтересів, формування умінь самостійно розширювати горизонти власної ерудованості, оволодіння навичками орієнтації в інформаційному просторі, пошуку, опрацювання, узагальнення та використання нових знань, роботи з різноманітними джерелами інформації, створення інтегративного інтелектуального комплексу.

На переконання Л. Лук'янової, проектна діяльність дає змогу самоудосконалюватися за рахунок виконання різних проектних ролей. При цьому, право вибору проектної ролі залишається за учасниками проекту, або в індивідуальному проекті є можливість виконувати одному виконавцю всі ролі [10].

Отже, враховуюче вищезазначені думки вчених, проектною діяльністю ми вважатиме процес виявлення вмотивованої активності особистості, спрямований на розв'язання актуальної життєвої проблеми з метою отримання конкретного результату, пов'язаного з самоудосконаленням особистості.

Таким чином, усвідомлення позитивного ефекту впливу проектної діяльності на особистість викликало потребу застосування її в освітньому процесі як результативного способу розвитку школярів різних вікових категорій.

Рада з питань співпраці в галузі культури називає проектну діяльність найперспективнішою складовою освітнього процесу, оскільки вона створює умови творчого саморозвитку та самореалізації, формує важливі для життєдіяльності особистості полікультурні, мовленнєві, інформаційні, соціальні та політичні компетентності [7].

Таким чином, проектна діяльність як спосіб створення нових продуктів, досягнення бажаних результатів, надає можливості проявити творчу активність, отримати досвід застосування знань у реальному житті. Така діяльність є продуктивною в плані індивідуального становлення і формування особистісних якостей. Але здійснення проектної діяльності потребує оволодіння її теоретичними та практичними основами, формування усвідомленого ставлення до сутності проектності, орієнтації на виконання проектів як ціннісної основи особистісного становлення. Тому, використання проектної діяльності в освітньому процесі сьогодні відповідає викликам сучасності і стає нагальною потребою у професійному становленні вчителів закладів загальної середньої освіти.

Використана література

1. Буджак Т. Метод проєктів як педагогічна технологія. Біологія і хімія в школі. 2001. № 1. С. 43–45.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2003. 1245 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
4. Гузеєв В.В. «Метод проєктів» як окремий випадок інтегральної технології навчання. Директор школи. 1995. № 6. С. 39-47.
5. Додусенко Н.О., Нетужилова Н.О. Проєктна діяльність. Харків: Основа, 2010. 224 с.
6. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремін. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Рада з питань співпраці в галузі культури / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Ізбаш С.С. Проєктна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів педагогічного університету : дис... канд. пед. наук: 13.00.04; Мелітопольський держ. педагогічний ун-т. Мелітополь, 2007. 290 с.
9. Кальней В.А., Матвеева Т.М., Мищенко Є.А., Шишов С.Є. Структура і зміст проєктної діяльності. Стандарти і моніторинг в освіті. 2004. № 4. С. 21–26.
10. Лук'янова Л. Технологія організації проєктної діяльності. Імідж сучасного педагога. 2009. № 10. С. 16-21.
11. Мелашенко К. Технологія проєктного навчання. Завуч. Шкільний світ. 2006. № 13. С. 12–14.
12. Михайленко О.В., Бутко Т.О. Метод проєктів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2023. Випуск 92. Т. 1 С. 79-83.
13. Пілюгіна С. Метод проєктної діяльності в Інтернеті та його розвиваючі можливості. Шкільні технології. 2002. № 2. С. 196–199.
14. Полат Є.С. Метод проєктів на уроках іноземної мови. Іноземні мови у школі. 2000. № 3. С. 3-9.
15. Рибіна О. Проєктна діяльність. Кращі сторінки педагогічної преси. 2004. № 1. С. 46-49.
16. Цимбалару А. До поняття «проєктно - технологічна діяльність вчителя». Рідна школа. 2008 № 12 С. 8-10.
17. Харченко Г.І., Гулакова М.В. Проблема формування проєктної компетентності студентів вишів URL: <http://www.yandex.ua/clck/jsredir?from=www.yandex.ua>
18. Хотунцев Ю.Л., Симоненко В.Д., Козина О.А., Орлов Б.І., Шигонцев М.Н. Проєкти у шкільному курсі «Технологія». Школа і виробництво. 1994 № 4. С. 52-54.
19. Хоружа Л. Проєктна культура вчителя: етичний компонент. Шлях освіти. 2006. № 4. С.11-15.
20. Ящук С. М. Проєктна діяльність та її місце у професійній підготовці магістрів технологічної освіти. Вісник Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженко. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 21. С. 67–72.

ВИРІШЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ЗАДАЧ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Ведмідь Валентина, здобувачка першого (бакалаврського) рівня ОП «Початкова освіта» Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Гордієнко Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Дослідження дітей із затримкою психічного розвитку показали, що вони не оволодівають багатьма вміннями і навичками при розв'язуванні арифметичних задач відповідно до норми. Т.В.Сак вказує, що труднощі в учнів з ЗПР певною мірою обумовлені особливостями розвитку у них таких мисленнєвих операцій, як аналіз та синтез. Дані операції у цих дітей досить тривалий час носять односторонній характер. Операція синтезу, у них є звуженою і фрагментарною. Це призводить до неспроможності школярів з ЗПР виділяти всі необхідні елементи, властивості об'єктів та встановлювати зв'язки між ними [5].

У дітей з вадами зору виявлено низький рівень засвоєння математичних понять, розумових дій, операцій і форм мислення які забезпечують процес розв'язування арифметичних задач [6]. Т.П. Назарова зауважує що, часто діти з порушенням зору не можуть зрозуміти всю умову арифметичної задачі в наслідок чого виконують дії, що не відповідають її змісту. Сліпа дитина в молодшому віці, засвоюючи знання про навколишнє, спирається на недостатньо досконалі сенсорні здібності. А у старшому на різних стадіях розвитку конкретних уявлень і формальних операцій компенсує недолік сенсорних можливостей, опираючись на інтегративні процеси пізнавальної діяльності та засвоює арифметичні задачі у пізніший термін [6].

Особливі труднощі при розв'язуванні арифметичних задач виявлено у дітей зі зниженим слухом та глухих. Ця проблема пов'язана з недостатнім розумінням ними слів «більше на», «менше на», «вище», «нижче», «стільки ж», недостатнім розвитком у цієї категорії дітей наочно-образного та словеснологічного мислення. С.В. Кульбіда зауважує, що у даній категорії учнів спостерігаються труднощі при розумінні тексту задач, у записі схеми, виконанні рисунків відповідно до змісту задач, а також в процесі розв'язування їх.

До недавнього часу вважалося, що діти з порушенням мовленнєвого розвитку (далі ПМР), які мають збережений інтелект і нормально розвинуті біологічний слух і зір, не відчувають серйозних труднощів у навчанні.

Відзначають також важливу участь оперативної пам'яті в процесі виконання обчислювальних операцій. Н.С. Гаврилова доводить, що в учнів з ПМР рівень засвоєння математичного матеріалу залежить від рівня розвитку у них процесів і функцій пізнавальної діяльності і не завжди співпадає з рівнем недорозвитку мовлення. Аналіз якості виконання учнями з ПМР завдань на дослідження процесів та функцій гнозису та праксису показали, що окремі із них сформовані у логопатів недостатньо. Що обумовлює виникнення у них труднощів у засвоєнні навчального матеріалу з

математики. Результати проведених досліджень показали, що у всіх учнів з ПМР виникали помилки вербального характеру, обумовлені недорозвитком у них сенсомоторної функції мовлення: вони недостатньо розуміють слова, подібні за звучанням, які позначають компоненти арифметичних дій (від'ємник – від'ємне, ділене - дільник), і тому не завжди вірно вживають їх; довгий час нечітко сприймають та розрізняють назви чисел та величин, подібних за звучанням («сім» – «вісім», «метр» – «міліметр»), а тому взаємозаміняють їх між собою; недостатньо звертають увагу на опорні слова, що визначають алгоритм розв'язання задач («більше на ...», «більше в ...», «збільшити ...», «зменшити ...»), оскільки недостатньо сприймають та розрізняють їх та інші [7].

Вчителі, що працюють з дітьми з ТПМ змушені адаптувати методики загальноосвітніх шкіл. Відповідно, цей шлях є недостатньо ефективним тому, що в ньому особливості розвитку даної категорії учнів повністю не враховані. А спеціальна методика розв'язування арифметичних задач для школярів з ТПМ сприяла б корекції мовленнєвої, пізнавальної і подальшої навчальної та практичної діяльності, а також всебічному розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Тарасун. В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2004. 348 с.
2. Менчинская Н.А. Очерки психологии обучения арифметике. Изд. 2-е, переработ. М., Учпедгиз, 1950. – 119с.
3. Методика викладання математики в молодших класах: Навч.посібник. К.: А.С.К., 1998. 352 с.
4. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі: Курс лекцій. Частина 2 / Упорядники: О.В. Гаврилов, О.М.Ляшенко, Н.І Королько. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2006. 432 с.
5. Сак Т.В. Застосування зразка у процесі формування математичних понять у дітей із затримкою психічного розвитку. *Дефектологія*. 2001. № 2. С. 33-36.
6. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: Підручник. К.: Знання, 2008. 365с.
7. Тарасун В.В., Гаврилова Н.С. Особливості навчання математики молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2007. 268 с.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОРВЕГІЇ

Гнілуша Анастасія, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв спеціальності 013 Початкова освіта Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Науковий керівник: **Філоненко О.С.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

Норвегія відома своєю високоякісною системою освіти, яка базується на прогресивних принципах і підходах до навчання. Одним із головних принципів норвезької системи освіти є – *ikke stress (без стресу)*. Найбільшими цінностями вважають підтримку здоров'я дітей та зацікавленість природою, що їх оточує. Перевагами є те що діти багато часу проводять на природі, в них відбуваються безліч екскурсій, походів до лісу, пікніків, після яких діти вчаться прибирати та зберігати природне довкілля, відвідують музеї, табори, все це спонукає до пізнання навколишнього світу та сприяє загартовуванню дітей.

Йдучи в перший клас дітям не важливо вміти читати, писати, рахувати, але вони повинні бути незалежні від дорослих у побутових питаннях. Навчання в початковій школі триває з 1 по 7 клас (primary school). Початкова школа є обов'язковою для всіх дітей у Норвегії.

Норвегія ставить під сумнів традиційні форми оцінки та визначення успіху, замінюючи їх індивідуалізованими підходами та орієнтацією на розвиток кожного учня.

У початковій школі діти вивчають такі предмети, вони можуть бути об'єднані за напрямками: математика, норвезька та англійська мови, із 5 класу діти можуть вивчати на вибір третю мову: німецьку чи іспанську, природничі науки (у початковій школі діти знайомляться із особливостями природи, які галузі господарства є головними для країни тощо), суспільствознавство (у початковій ланці (1-4 класи) вивчають деякі знання про історію Норвегії, народонаселення, культурні традиції), фізичне виховання, релігієзнавство, декоративно-прикладне мистецтво, їжа та здоров'я.

Уроки у норвезькій школі не розділенні за часом, вони можуть тривати як годину так і 20 хвилин, це визначається тижневим планом. Розклад уроків не є постійним. Кожної п'ятниці учням та батькам видають тижневий план на наступний тиждень, а також домашнє заняття. Завдання, як правило, школярі виконують простим олівцем.

До ключових особливостей системи початкової освіти в Норвегії належать:

- ігровий підхід до навчання,
- фокус на соціальному розвитку,
- інклюзивна освіта,
- активна залученість батьків,
- гнучкість і індивідуалізація,
- фізична активність та здоров'я.

Отже, система початкової освіти в Норвегії спрямована на створення стимулюючого, інклюзивного та гнучкого освітнього середовища, яке сприяє розвитку кожної дитини як унікальної та самостійної особистості, що є важливим для кожної країни світу.

Список використаних джерел:

1. Система освіти у Норвегії від раннього дитинства до юнацтва . URL : <https://www.udir.no/contentassets/b54ac3a95899409e8629a9f3606d4408/ukrainsk---informasjon-om-barnehage-og-opplaring-i-norge.pdf> .
2. Школа в Норвегії: як побудована освітня система. URL : <https://www.gromada.no/children-and-education/shkola-v-norvehii-iak-pobudovana-osvitnia-systema/> .

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК НАВЧАЛЬНО-ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Демченко Тетяна, здобувачка другого рівня вищої освіти ОПП «Початкова освіта» Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Науковий керівник: **Дубровська Л.О.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

Постановка проблеми. В умовах змін, що відбуваються в сучасній системі освіти, викликаних становленням демократичних інститутів і розвитком ринкових відносин, важливе значення набуває проблема професійної підготовки фахівців, здатних мислити й діяти творчо, самостійно, нетрадиційно. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства першочерговим завданням школи є виховання всебічно розвинутої людини. Важливою складовою частиною цього завдання є боротьба за високу якість знань і вмінь учнів, формування в них навичок самостійної розумової праці.

Актуальність проблеми. Одним із головних завдань школи є не тільки надання учням певної суми знань, але й розвиток у них пізнавальної діяльності, тобто пізнавальних інтересів, творчого відношення до справи, прагнення до самостійного «добування» і збагачення знань і вмінь, застосування їх у своїй практичній діяльності. Про що ми знаходимо в таких документах як: Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції нової Української школи, Державного стандарту початкової освіти та ін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати вплив дидактичної гри як навчально-ігрової технології на ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу з у початкових класах.

Основна частина. Фундаментальними дослідженнями в області психології й педагогіки, практикою навчання й виховання доведено, що одним з ефективних засобів організації навчального процесу в цій ланці школи є дидактична гра як навчально-ігрова технологія, що повною мірою відповідає віковим особливостям молодших школярів і природнім механізмам розвитку їх психіки.

Практика навчання в сучасній школі переконливо доводить, що діяльність, яка проявляється школярами в ігрових ситуаціях, викликає пізнавальні зусилля й тим самим позитивно впливає на підвищення рівня знань і вмінь, тобто на успішність. Однак, як свідчать дослідження психологів (Л. Артемова, Д.Ельконін, О. Запорожець,

Л. Виготський, О. Леонтьєв) та педагогів (О. Савченко, І. Шкільна, Р. Шиян, А. Усова, А. Сорокіна), гра не дає належних результатів, якщо використовується фрагментарно та епізодично. Завдання вчителя полягає в тому, щоб узяти у свої руки керування цим процесом і, ґрунтуючись на програмних вимогах загальноосвітньої школи, підсилити значимість дидактичної гри.

Зміни, що відбуваються в усіх сферах життя суспільства, вимагають якісно нового підходу, серйозних, глибоких змін у освітньому процесі загальноосвітньої школи.

Тому, надзвичайно важливо створити такі умови, які сприяли б навчанню відповідно до рівня розвитку, забезпечували б у процесі навчання розвиток здібностей та інтересів молодших школярів.

Гра, як відомо, є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю молодших школярів. Ще К.Д.Ушинський писав: «Зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання. Кожна здорова дитина потребує діяльності і до того ж серйозної діяльності... З перших же уроків привчайте дитину полюбити свої обов'язки й знаходити приємність в їх виконанні» [1].

Дидактична гра як технологія відрізняється від пізнавальних завдань наявністю притаманних їй таких структурних елементів: навчально-пізнавальна задача; зміст; правило; ігрова дія; результат як закінчення гри[6].

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань.

Ігри, застосовувані в навчальному процесі, називаються дидактичними іграми. Вони є основною групою ігор, що широко використовують у школі, їх призначення – розвивати пізнавальну діяльність дітей. У дошкільному і молодшому шкільному віці ці ігри використовуються для засвоєння знань, здобутих на заняттях [7].

Проблема активізації навчання піднімалась вченими упродовж усього становлення педагогічної науки. Активна навчальна діяльність учнів досягається шляхом поєднання змісту навчального предмету, засобів навчання та практичних дій учнів. Навчальна активність учня виявляється у його ставленні до змісту і процесу учіння; у прагненні до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності за відповідний час; у мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення мети.

Зміст навчального матеріалу стає джерелом активності учнів лише тоді, коли забезпечується розуміння важливості предмета, який вивчається, для практичної діяльності; здійснюється постійне поєднання невідомого та відомого матеріалу, його зв'язок із життєвим досвідом учнів, їхніми потребами. Пізнавальна активність спостерігається в ситуаціях безпосереднього контактування з об'єктами навколишнього світу, виконання практичних дій з предметами, використання життєвого досвіду дітей. Найважливішими показниками ефективності технології активізації навчальної діяльності є швидкість включення дитини в навчальну діяльність, ступінь стійкості інтересу до неї і наполегливість у досягненні результату роботи. Навчальна активність молодших школярів знижується одноманітністю завдань, використанням недоступної для дітей інформації, перенасиченням процесу навчання емоційними, розважальними прийомами.

Дидактична гра як навчально-ігрова технології може використатися для ефективності засвоєння учнями навчального матеріалу з у початкових класах такі як:

«Обговорення проблеми у загальному колі», «Мікрофон», «Не- закінчені пропозиції», «Мозковий штурм», «Навчаючись - учусь», «Мозаїка», «Аналізситуації» (сазе-віісіу), «Вирішення проблем», «Дерево рішень» тощо [10].

Для активізації навчальної діяльності школярів перш за все потрібно створити необхідні умови. При використанні дидактичних ігор на уроках доцільно здійснювати поступовий перехід від індивідуальних дій в грі до складніших спільних дій необхідних для вирішення ігрового завдання[5].

Урок проходить цікаво - це означає, що навчання, мислення супроводжуються почуттям піднесення, схвильованості учнів, здивуванням, іноді навіть зацікавленістю істиною, котра відкривається усвідомленням своїх розумових сил, радістю творчості, гордістю за велич розуму.

Відомий педагог В.О.Сухомлинський вважав, що навчальний процес у сучасній школі повинен розвивати всеспроможну радість пізнання, а школа повинна бути дійсним «будинком радості»: «дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їх серцях почуття гордості, власної гідності - це перша заповідь виховання»[«Уроки математики з елементами гри» В. Яковишин. С. 21-22. Початкова школа 6'97].

За якими ознаками можливо визначити у вихованців наявність пізнавального інтересу? На цікавому уроці діти не чекають його закінчення, дзвоник зустрічають з жалем. Доказом появи пізнавального інтересу є питання, які задають учителю на уроках і після них, і вдома і на вулиці - батькам, друзям, дорослим. Щоб не згасити цей дорогоцінний інтерес педагогу потрібно чітко і аргументовано відповідати на всі питання допитливих дітей. Бажано залучити до цієї роботи сильних учнів, а також всіх, хто захоче відповідати на питання своїх друзів.

Формування пізнавальних інтересів - процес тривалий. Він вимагає певного розуму і залежить від педагогічного керівництва, від правильного встановлення єдності системи науки, системи пізнання цієї науки, й системи викладення її в школі.

На уроці виникнення пізнавального інтересу залежить від рівня розвитку учнів, їх досвіду, знань, а з іншого боку - від засобу пояснення того, що вивчається.

Серед педагогічних якостей вчителя, важливим вважається уміння збудити в учнях інтерес до знань. І не тільки збудити, а й задовольнити його, а потім розвивати.

Важливим засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів є дидактичні ігри, тому, що вони:

- 1.Органічно об'єднують триєдину мету навчання: освітню, розвивальну, виховну;
- 2.Задовольняють різноманітні дитячі інтереси: ігрові, пізнавальні, соціальні;
- 3.Збагачують коло уявлень про навколишній світ;
- 4.Впливають на розвиток психічних процесів, на формування активної особистості;
- 5.Виступають як засіб всебічного розвитку дитини, зокрема, її пізнавальних здібностей;
- 6.Підвищують інтерес до навчання, розвивають уважність, забезпечують краще засвоєння навчального матеріалу;
- 7.Певною мірою сприяють засвоєнню окремих знань та умінь;

8. Забезпечують формування у дитини соціально прийнятих етичних норм поведінки та їх осмислення [9].

Оскільки метою дидактичних ігор є підвищення пізнавального інтересу учнів до навчального предмету, то особлива роль у формуванні пізнавальної активності відводиться початковій школі.

Пізнання саме по собі дивовижний надзвичайний процес, який пробуджує живий інтерес.

У грі діти пізнають світ, у грі вони спілкуються, у грі вони набираються життєвого досвіду. Гра - це їхнє життя. Цікаві завдання на уроках математики допомагають гнучко поєднати різні етапи роботи, дають змогу створити чітку структуру уроку, поєднавши всі його компоненти головною темою.

Висновок Мета сучасної освіти полягає не стільки в передачі конкретної інформації знань, скільки в сприянні саморозвитку дітей, підготовці їх до майбутнього самостійного життя, активної участі в праці, реалізації своїх можливостей. Для цього кожна дитина повинна отримати якісну освіту. Здобуття знань, умінь і навичок починається ще із дошкільного періоду, проте у молодшому шкільному віці закладається та основа, від якої залежить подальше успішне навчання.

Список використаних джерел:

1. Вишковський І. Гра як метод активізації пізнавальної діяльності. *Психолог*. 2004. № 21-22. С.100-114
2. Горбачова Н. Використання дидактичних ігор на уроках. *Логопед*. 2011. № 9. С.34-37
3. ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87)
4. Долбенко Т. Активізація пізнавальної діяльності підлітків: ігрові технології. *Рідна школа*. 2009. № 10. С. 39
5. Дубич К. Місце рольової гри в навчально-виховному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2003. № 1-2. С.12 – 13
6. Куліш І. М. Застосування дидактичних ігор у навчальному процесі. Нові технології навчання: наук.-метод. зб.К. : НМЦ ВО.2002. С. 174 – 175.
7. Рудакова Х.І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів. *Початкове навчання*. 2005. №16-18
8. Самаруха Г. Дидактична гра – засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. Шк.бібл.-інформ. центр. Інформаційне забезпечення навчального процесу. 2014. № 4. С.63-70
9. Смірнова Л.М. Активізація навчальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства. Методичний посібник. *Вінниця. ММК*. 2016. 71с.
10. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. К.: Вид-во А.С.К. 2004. 192 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

Іщук Олена, здобувачка другого (магістерського) рівня ОП «Початкова освіта» Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Науковий керівник: **Бобро А.А.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

У зв'язку з активним впровадженням інклюзивної освіти з'явилася необхідність усвідомити та подолати основні перешкоди у процесі підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл до нового виду навчання.

Необхідно розуміти, що інклюзивна освіта – це гнучка індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальними навчальними планами та забезпечується медико соціальним та психолого педагогічним супроводом. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому [5].

Особливості роботи вчителя початкової школи в інклюзивному класі пов'язані з такими викликами:

1. Різноманіття потреб учнів. В інклюзивному класі навчаються діти з різними особливими потребами, такими як аутизм, синдром дефіциту уваги та гіперактивності, інтелектуальні вади, фізичні вади, мовні порушення та інші. Вчителю необхідно знати про ці особливості та вміти адаптувати свої методи навчання та матеріали, щоб відповідати потребам кожної дитини.

2. Поведінкові проблеми. Деякі діти з особливими потребами можуть мати поведінкові проблеми, які можуть ускладнювати навчання для них самих та інших дітей. Вчителю необхідно вміти управляти поведінкою та створювати сприятливе середовище для навчання всіх учнів.

3. Співпраця з іншими фахівцями. Вчителю інклюзивного класу часто доводиться співпрацювати з іншими фахівцями, такими як шкільні психологи, логопеди, дефектологи, фізіотерапевти та інші. Це потребує чіткої комунікації та координації зусиль.

4. Емоційний виснаження. Робота в інклюзивному класі може бути емоційно виснажливою. Вчителю необхідно мати міцну підтримку з боку адміністрації школи, колег та сім'ї [2].

Проте діяльність вчителя початкової школи в інклюзивному класі передбачає такі можливості [3, с.70]:

1. Сприяння розвитку всіх учнів. Інклюзивна освіта дає можливість всім дітям навчатися разом, незалежно від їхніх особливостей. Це допомагає їм розвинути соціальні навички, почуття власної гідності та повагу до різноманітності.

2. Професійний розвиток. Робота в інклюзивному класі дає можливість вчителю постійно розвиватися та вдосконалювати свої педагогічні навички.

3. Відчуття задоволення. Допомогати дітям з особливими потребами досягати успіху в навчанні може бути дуже корисною та емоційно.

4. Покращення іміджу школи. Інклюзивна школа стає більш відкритою та приймаючою для всіх дітей, що може покращити її імідж.

5. Зміни на краще в суспільстві. Інклюзивна освіта сприяє створенню більш інклюзивного суспільства, де всі люди цінуються.

Пропонуємо такі рекомендації для вчителів початкової школи в інклюзивному класі:

1. Пройти навчання з інклюзивної освіти. Існує багато програм навчання, які допоможуть учителям отримати знання та навички, необхідні для роботи в інклюзивному класі.

2. Створити позитивне та підтримувальне середовище. Важливо, щоб всі учні відчували себе в безпеці та прийнятими в вашому класі.

3. Використовувати диференційовані методи навчання.

4. Співпрацювати з батьками. Батьки є цінними партнерами у навчанні своїх дітей. Важливо регулярно спілкуватися з ними.

5. Робота в інклюзивному класі може бути емоційно виснажливою. Тому потрібно знаходити час для себе.

6. Існує багато ресурсів, які допоможуть вам у роботі з дітьми з особливими потребами. Учителю варто звертатися за допомогою до адміністрації школи, колег, спеціальних педагогів та інших фахівців.

Інклюзивна освіта - це складний, але й дуже важливий процес. Ваша робота як учителя інклюзивного класу може мати значний вплив на життя дітей з особливими потребами.

За організацію навчально виховного процесу в навчальному закладі відповідальність несе директор школи. З метою створення ефективної моделі інклюзивної освіти в закладі керівнику варто розпочати роботу з визначення кінцевої мети діяльності колективу щодо надання освітніх послуг усім учням у школі та залученням членів громади до цього.

Також необхідним є:

– Організація роботи з персоналом навчального закладу щодо формування інклюзивних цінностей, на базі яких будується весь процес навчання, виховання та розвитку усіх дітей;

– Забезпечення ресурсів для розвитку, навчання працівників закладу (підвищення кваліфікації, проведення консультації фахівцями, організація менторської підтримки), сприяння освіті та самоосвіті педагогів;

– Формування представницької групи батьків та вчителів для розробки активного плану дій та визначення шляхів забезпечення успіху впровадження;

– Постійна підтримка інноваційної діяльності вчителя;

- Подолання стереотипів та упередженого ставлення працівників школи до дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей;
- Створення умов для реалізації Індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами;
- Розроблення та реалізація Плану розвитку школи і визначення перспективних тенденцій щодо впровадження й поширення інклюзивного навчання [1].

Список використаних джерел:

1. Кравець О. Особливості професійної підготовки вчителя до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітньої школи. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13918/1/26%D0%B0.pdf> (дата звернення: 1.06.2024).
2. Мартинчук О. Підготовка фахівців у галузі спеціальної освіти: нові підходи. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 1. С. 14–18.
3. Олефір Н. Особливості роботи асистента вчителя в закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти «Філософія. Педагогіка»*. 2021. № 1 (1) С. 68-72.
4. Співпраця вчителя та асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі: методичні рекомендації / Укладачі: Литвяк Д.М., Зленко Л.О. Чернігів, 2023. 50 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Кривуш Маргарита, магістрантка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Гордієнко Т.В.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту

Нині великого значення набуло формування екологічних цінностей у процесі виховання підростаючого покоління. У ситуації, коли технології, що стрімко розвиваються, здійснюють все більш руйнівний вплив на природні ресурси, екосистеми і навіть клімат земної кулі, екологічні проблеми не повинні залишатися поза увагою.

Саме цим зумовлена першочерговість забезпечення високого рівня екологічної компетентності молодших школярів. Вважаючи, що умовою гармонізації відносин людини з природою є розвинена особистість, здатна будувати відносини з природою та іншими членами суспільства на основі вищих морально-етичних норм, ми вбачаємо одним з завдань уроків читання в усвідомленні відповідальності кожного здобувача за навколишнє середовище.

Для формування життєвої компетентності на уроках читання слід використовувати інтерактивні методи та прийоми (роботу в групах, парах, ігрові технології тощо), які формують уміння колективно вирішувати завдання, сприяють активізації особистісних якостей школяра.

Формування екологічної грамотності, як одна зі складових навчально-виховного процесу, відіграє важливу роль в сучасному житті. Екологічні ситуації, які склалися в світі, вимагають підвищити рівень освіченості школярів, дбайливого ставлення стосовно природи. Саме тому вчителю початкової школи важливо формувати екологічну компетентність, яка передбачає глибокі знання про навколишнє середовище, вміння вирішувати екологічні проблеми та участь у природоохоронній діяльності.

Соціальне замовлення закладам загальної середньої освіти щодо екологічно вихованої особистості учня задекларовано в Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року [32], Концепції екологічної освіти України [33] та інших нормативно-правових документах.

Програма з читання для учнів 1-4 класів О.Савченко та Р.Шияна спрямована на виявлення в учнів справжніх щирих емоцій у відповідь на прочитані твори екологічного спрямування. Пропоновані в програмі тексти репрезентують і класичні зразки, і сучасний літературний процес, здатний викликати неудавані емоції, рефлексії, спонуки до розмислів над сьогоденням.

Велике значення у формуванні екологічної культури особи відіграє школа. Вважаємо, що уроки читання мають значний потенціал у досягненні даної мети, проте наразі він використовується педагогами не повною мірою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню формування екологічної грамотності та екологічної компетентності присвячено досить велику кількість наукових праць. Серед дослідників, які розглядали дану проблематику варто відмітити І.Бабаніну [3], А.Варениченко [9], О.Герасимчук [12], В.Карамушку [26], О.Колонькову [31], Н.Куриленко [35] тощо. Характеристику засобів, форм і методів екологічного виховання знаходимо в працях Н. Городецької, Н. Добрецової, М.Колесник, А. Миронова, А. Меремінського, А. Курія, Т. Руснак та інших.

Проте питанню формування екологічної компетентності учнів на уроках літературного читання, не зважаючи на їх значний потенціал, приділено недостатньо уваги, що зумовлює актуальність обраної для дослідження теми.

Екологічна компетентність дітей молодшого шкільного віку передбачає:

- виховання гуманного ставлення до природи (моральне виховання);
- формування системи екологічних знань та уявлень (інтелектуальне) розвиток);
- розвиток естетичних почуттів (уміння побачити та відчути красу природи, захопитися нею, бажання зберегти її).

- участь дітей у посильній для них діяльності з догляду за рослинами та тваринами, з охорони та захисту природи.

Екологічна освіта є стрижнем та обов'язковою складовою загальноосвітньої підготовки учнів, оскільки цілком спрямовано виховання відповідального ставлення до довкілля.

Екологічна компетентність – це формування у дітей екологічної свідомості як сукупності знань, мислення, почуттів, волі та готовності до активної природоохоронної діяльності, що допомагає розуміти навколишню дійсність як довкілля і як естетична досконалість та орієнтує на дбайливе до неї ставлення, що дозволяє заздалегідь

передбачати та запобігати негативним наслідкам промислового освоєння природних багатств [2].

Мета екологічної освіти: озброїти людину знаннями у сфері природничих, технічних та суспільних наук, про особливості взаємодії суспільства та природи. А також формування та розвиток здатності розуміти та оцінювати конкретні дії та ситуації.

Існує два способи пізнання світу: науковий та художній. Художній метод - це переживання змісту, співпереживання персонажу.

Читання художньої літератури сприяє вихованню почуттів. Л.С. Виготський визначав читання художньої літератури як відстрочену поведінку. Справді, читаючи твір, дитина освоює морально – естетичні цінності взаємодії з навколишнім світом, отримує навичку аналізу позитивних та негативних дій героїв.

Дітям молодшого шкільного віку властива унікальна єдність знань та переживань, які дозволяють говорити про можливість формування у них надійних основ відповідального ставлення до природи. Інтерес до навколишніх об'єктів неживий і особливо жива природа з'являється дуже рано.

У творах В.Сухомлинського, Д.Чередниченка герої є прикладом дбайливого ставлення до природи. Їхні розповіді здатні пробудити і розвинути ті найкращі якості людини, які необхідні у житті. Читаючи їх, ми розширюємо кругозір дітей, отримуємо реальну інформацію, в якій можуть бути події, фактично подібні з ситуаціями, які можуть статися у реальному житті. Щоб любити природу, треба її знати, а щоб знати, потрібно її вивчати [3, с.123].

Людині у цих творах місця немає. Вона є в даному випадку свого роду стороннім спостерігачем, що жодним чином не бере участі в житті героїв твору. У оповіданнях же В.Сухомлинського показані безпосередні стосунки між людиною та живою природою. Читач цих оповідань як би сам стає одним із героїв твору, переймається їх життям. Картини природи у творах цього педагога дуже реалістичні та водночас ліричні. Природа у його оповіданнях побачена очима спостережливого читача, доброї, люблячої її людини, здатної дивуватися, радіти кожній травинці, захоплюватися живою істотою, знаходити з нею споріднений зв'язок.

Для ефективної роботи з виховання екологічної компетентності молодших школярів під час уроків літературного читання варто використовувати різні форми роботи [5]:

- написання творів на початку або закінчення сюжету (дописування, доказування);
- словесне малювання картин до текстів;
- написання відгуків про прочитаний твір;
- інтерпретування текстів, вираження емоційного ставлення до конкретного факту, до природних явищ (розповідання від імені однієї з героїв, від імені автора, від імені);
- інсценування сюжетів художніх творів в іграх-драматизаціях, ігрових діалогах (діти, виконуючи ролі різних об'єктів живої природи, передають стани, які зазнають їхні герої);

- творчі завдання (наприклад, розповідь чи повідомлення про «неулюблених» тварин (гадюку, жабу та ін.), виховання позитивного ставлення до них);
- підготовка оповідань або повідомлень про героїв творів та їх вчинки з аргументацією своєї точки зору;
- проведення диспутів, бесід етичного характеру з використанням матеріалів періодичного друку, літератури, кіно, що приділяють проблемі охорони природи рідного краю важливе місце;
- нетрадиційні форми проведення уроків (урок-загадка, урок-вікторина);
- оформлення дітьми книг-саморобок про природу та навколишній світ, тематично пов'язаних з досліджуваними творами [1, с.27].

Уроки літературного читання дають прекрасну можливість підтримки широкого інтересу дитини до навколишньої природи, формування ціннісного ставлення до неї, виховання в дітей віком гуманного ставлення до природних ресурсів.

Отже, формування екологічної компетентності молодших школярів може бути ефективним лише тоді, коли має комплексний, багатоаспектний та системний характер.

Список використаних джерел:

1. Бабаніна І. В. Формування екологічної культури молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2010. № 23 (243) серпень. С. 25 – 30.
2. Баюрко Н. В. Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.04. Вінниця, 2017. 22 с.
3. Варениченко А. Б. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Мелітополь, 2020. 337 с.
4. Герасимчук О. Л. Екологічна компетентність як запорука сталого розвитку. *Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи: тези всеукр. наук.-практ. конф. (м. Глухів 1-3 жовтня 2014)*. Суми: Видавництво «Ярославна», 2014. С. 178–181.
5. Демчишина А.І. Формування екологічної компетентності учнів початкових класів на уроках рідної мови та природознавства. URL: <https://s1dcf2e6e1e8a5988.jimcontent.com> › (дата звернення: 3.01.2024).

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Литовко Людмила, магістрантка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Гордієнко Т.В.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту

У сучасному суспільстві особливої актуальності набувають не стільки проблеми технізації життя, скільки його окультурення, створення духовно багатого середовища, формування в людини, а отже і дитини, етичної культури, душевної рівноваги, конструктивної поведінки, свідомості й відповідальності – моральності особистості.

Для формування моральних якостей найбільш сприятливим періодом є молодший шкільний вік. Адже на цьому етапі закладаються основи морального розвитку дитини, розвиваються уявлення, почуття, формуються звички, які спрямовують подальше її вдосконалення. Молодий вік є початковим періодом становлення особистості, коли закладаються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки.

Основні вимоги до морального виховання дітей та молоді знайшли своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Білій книзі національної освіти України, та інших нормативних документах, які визначили провідні напрями морально-духовного удосконалення особистості.

На жаль, у системі сучасної освіти досі існує значний дисбаланс, сутність якого полягає в надмірному акцентуванні на розвиткові інтелектуальних та фізичних якостей дитини і недостатній увазі до духовного, а особливо морального виховання особистості. Водночас, саме від того, які моральні основи будуть сформовані у молодших школярів, залежить майбутнє української нації, адже моральність нації – основа духовної стійкості та спадкоємності її історичного буття.

Дитина у молодшому шкільному віці здатна усвідомлювати моральний смисл своєї поведінки. Виникають внутрішні моральні інстанції (Л. Виготський) – прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі (батьки, вихователі), а тому, що це приємно для себе й інших. Таким чином, моральне виховання молодших школярів сьогодні є важливою складовою змісту роботи навчальних закладів та сім'ї, головним завданням яких є формування моральної свідомості (уявлення про моральні норми), розвиток навичок моральної поведінки, виховання моральних почуттів.

Вагоме місце у системі морального виховання дітей займає народна педагогіка, яка розвивалася упродовж тисячоліть і становить собою невичерпне джерело людської мудрості у справі виховання підрастаючого покоління. Упродовж свого існування український народ визначив систему знань, ідей, принципів, традицій, засобів, які

досить продуктивно використовувалися у формуванні загальнолюдських та національно-культурних вартостей. Цей унікальний досвід було узагальнено та виокремлено в напрям педагогічної науки, що отримав назву «народна педагогіка», який акумулював багатющій досвід виховання, сформований віками, допомагаючи вихователям прилучати дитину до національних традицій, звичаїв, форм поведінки.

Метою виховання в народній педагогіці є формування усвідомлення належності до коренів роду і народу, значущості таких людських чеснот, як голос совісті, обереги, любов до матері тощо.

Аналіз наукових досліджень з проблеми Докладно проаналізовано різні аспекти української народної педагогіки (витоки, педагогічні ідеали, основні ідеї, засоби, принципи, методи, особливості її вияву в сучасних умовах) у публікаціях Г.Кіт, В.Мосіяшенка та інших науковців.

Теорія народних традицій як складова народної педагогіки відображена в соціально-філософських розробках Н.Денисюк, І.Зязюна, В.Плахова, І.Суханова.

Теоретичні засади формування моральної особистості розглядаються в працях психологів Б.Ананьєва, І.Беха, С.Білозерської, М.Боришевського, А.Виготського, О.Киричука, Г.Костюка, О.Леонтьєва, А.Петровського та ін.

Виховання у школярів моральних якостей, їх суть та умови формування розглядаються у працях С.Будзей, О.Галян, І.Головської, Н.Григор'євої, І.Коберник та ін.

Моральному вихованню школярів присвячені різнопланові педагогічні дослідження Ш.Амонашвілі, В.Бабич, Н.Басюк, В.Білоусової, О.Богданової, Н.Григор'євої, В.Киричок, Л.Коваль, Т.Коннікової, Н.Підгорної, В.Петрової, О.Савченко, Т.Цвєлих, К.Чорної та ін. У них йдеться про значення для людини та суспільства загальнолюдських моральних цінностей, виховання моральних якостей особистості, вироблення вмінь та навичок моральної поведінки, формування гуманних взаємовідносин і т.д.

Протягом багатьох віків український народ створив традиції, які тільки прищепити українському народу. Джерелом українських традицій є народна педагогіка, яку не випадково називають усною традиційною фольклорною материнською школою, яка покликана формувати духовні цінності у людини.

Українська народна педагогіка традиційно охоплює такі важливі напрями виховання дітей, як трудове, моральне, інтелектуальне, фізичне й естетичне. Народ завжди турбувався про те, щоб дитина зростала здоровою фізично, засвоювала морально-етичні закони, ставала багатою духовно, оволодівала народною культурою, зростаючи палкими патріотами. Актуальність виховання на засадах народної педагогіки в процесі виховання зумовлена соціальною потребою сьогодення, тобто, відродження національної культури, збереження й збагачення неоціненних духовних скарбів народу.

Ідеї народної педагогіки високо цінували педагоги різних часів і епох, які всебічно вивчали їх і широко використовували для своїх виховних систем.

Одним із перших, хто теоретично обґрунтував народне виховання, був Я. А. Коменський. У своїх працях він звертався до побуту, культури народу та його традицій виховання. В основі його принципів та ідеалів лежать народні педагогічні погляди.

Ідеям народної педагогіки, як важливому засобу виховання молодого покоління, надавав Г. С. Сковорода. У своїх притчах, байках, листах він говорив про природовідповідність виховання та радив звертатися до рідного слова, народної творчості, бо «правильне виховання полягає у природі самого народу».

Особливе місце в науково-педагогічній спадщині К. Д. Ушинського займала народна педагогіка, де він писав про важливість у навчально-виховному процесі пам'яток народної культури: «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних засадах, має ту виховну силу, якої немає у найліпших системах, заснованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу».

Ідеями народної педагогіки переймалися і Т. Г. Шевченко, який добре знав побут і звичаї українського народу, і І. С. Нечуй-Левицький, який розглядав виховні проблеми як єдине ціле з етнічною педагогікою з формування національної самосвідомості, духовності [4].

Саме з дитинства закладаються основи духовності, яка розвивається протягом усього життя. Духовність – це категорія, яка розкриває людину, як істоту, яка глибоко вкорінена в культуру, є гуманною, моральною, із широкими пізнавальними інтересами. Духовність не існує поза національною свідомістю. Духовність – поняття синтетичне, узагальнююче і всеохоплююче, воно включає такі поняття, як духовна культура, духовні потреби, духовні інтереси, духовне життя. Духовність виявляється в багатстві внутрішнього світу особи, її ерудиції, розвинутих інтелектуальних та емоційних запитах. Філософи стверджують, що «духовність – це якісна характеристика свідомості людини, що відображає панівний тип її цінностей». Духовність також не дається дитині в готовому вигляді, тобто вона не може бути лише просвітництвом або простим запам'ятовуванням ідейних та моральних норм, смислових орієнтацій. Кожен учень, поступово засвоюючи ідеї, ціннісні орієнтації, емоційно-естетичні надбання народу, сам емоційно засвоює певні компоненти духовності, виробляє своє ставлення до них, реалізуючи в практичній діяльності.

Використовуючи скарби народної педагогіки, її заповіді, викладачі, вихователі, повинні знаходити різні засоби, щоб зацікавити, спонукати учнівську молодь до праці, пробудити їхню допитливість, виховуючи любов і повагу до рідної мови, як першоелементу народності, живого організму спілкування, основи національного вираження, єдиної скарбниці духовних цінностей, адже через мову народ генерує національний дух, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя.

Вітчизняна педагогіка – це не лише наука, але й мистецтво, яке сповідує ідеї народності, гуманізму, національного виховання, гармонійного розвитку особистості, доступності освіти, всебічної уваги і поваги до дітей, підготовки молодого покоління до життя.

Основну мету виховання народна педагогіка вбачає в тому, щоб навчити кожного бути людиною. Навіть знання без людяності нічого не варті. «Знання без людяності – це меч у руках безумця», – кажуть у народі.

Людина, яка не знала історії свого роду, вважалася безрідною. Повага і любов до свого роду, рідної землі, національних звичаїв і традицій починалася з цінування писемних пам'яток, переказів, предметів побуту, сімейних реліквій та інших матеріалів про життя пращурів.

Знання свого родоводу по батьківській та материнській лінії, свого генетичного коріння – ознака цивілізованої людини.

Однією з характерних рис української народної педагогіки було шанобливе ставлення до жінки матері, жінки-трудівниці. Мати – символ життя, тепла і всеперемагаючої любові. За народною мораллю, образити матір або батька вважалося великим злочином.

За народними поглядами, працьовитість – це вагоме мірило гідності людини, її становище в суспільстві та сім'ї. Ставлення до праці широко відображено в прислів'ях і приказках, в яких закладено ідеали народу, його морально-етичні норми; оспівано в народних піснях. Народ дуже цінував честь трудової людини і засуджував зневажання етики й моралі; цінував і цінує лицарську честь, готовність віддати своє життя за Батьківщину. Любов до рідної Вітчизни, патріотизм – визначальні риси справжньої людини.

Таким чином, кожен педагог має широкі можливості для створення власної системи роботи, методичної концепції на основі народознавчих ідей і засобів. Справжня педагогічна творчість неможлива без використання в повсякденній діяльності скарбів народної творчості, її традицій.

Відродження народної педагогіки, виховання на засадах народної педагогіки та її окремих ланок, вітчизняних педагогічних здобутків, ідей ґрунтується на педагогічних традиціях українського народу, які вироблялися протягом усієї історії розвитку народу. Відроджуємо не лише для того, щоб відновити кращі здобутки минулого, а й для того, щоб наснажити її сучасним науковим змістом, який й дотепер не втрачає свого значення.

Виховуючи учнів на традиціях, прагнемо сформувати у молодого покоління вірність ідеалам побудови в Україні демократичної, правової держави, горде почуття належності до українського народу, стимулювати національне пробудження, відродити громадянське сумління і національний обов'язок, доводимо глибинний зв'язок національного з духовністю особистості, інтелектуальною зрілістю і красою. У цьому полягає мета виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу.

Отже, національні традиції – це святиня певного народу, те, чим він користується в своїй життєдіяльності [4].

В. О. Сухомлинський впевнений, що вихователь є творцем людської душі, плугатарем і сіячем, він формує уявлення про щастя. Якщо йому не вдалося посіяти справді людське насіння щастя, то в душі може утвердитися інша святиня. Він називав народні традиції «живим, вічним джерелом педагогічної мудрості», «зосередженням духовного життя народу».

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії й практики переконливо показує, що кожний народ упродовж віків створює власну національну систему виховання і освіти. В епоху державного й духовного відродження України головну роль відіграє національна система освіти й виховання.

Національна система виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих

поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації.

Таким чином, національно-патріотичне виховання – це, передусім, виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, в основі якого – його традиції, звичаї, обряди, ритуали, свята.

Свято – це джерело буття людини, виразник важливих і цікавих сторін її життя. Цей визнаний феномен культури заслуговують на увагу в шкільній практиці передусім тому, що покликаний організувати вільний від навчання час. Свята викликають особливий психологічний настрій, впливаючи на почуття. Отже, за своєю природою свята, ритуали і обряди виконують важливу роль чинників формування морально-естетичних почуттів, смаків, відносин у людей. Звичаї, обряди, ритуали, свята можуть сприйматися як форми традицій. Вони органічно поєднують у собі духовний зміст традицій: усну народну творчість, зокрема, інструментальну музику, народну пісню, національну хореографію, моральні норми, правила, проповіді, заповіді, заклинання тощо. Таким чином, залучаючи дітей до краєзнавчої роботи, проведення народознавчих пошуків, участі в народних ритуалах, обрядах і святах, педагог організовує їх виховання на національно-культурних традиціях [2].

На національних засадах народу будуються трудові, морально-побутові та художньо-естетичні традиції кожного навчально-виховного закладу.

Трудові моральні цінності завжди складали підґрунтя національної культури. Серед них: національні моральні норми, вічні народні категорії совісті, праці, любові, гуманності, милосердя, поваги, вдячності тощо, до них ми сьогодні прагнемо, їх сьогодні критично оцінюємо і пересвідчуємося в їх вічності.

Основними осередками трудового виховання були і є сім'я, школа, позакласні та позашкільні навчальні заклади, вся громада.

Виховання любові і поваги до праці означає виховання свідомого ставлення до неї, особистісного і громадянського обов'язку перед Батьківщиною.

Найширший поділ національних народних традицій можна визнати такий: родинні, регіональні, загальнолюдські, трудові, моральні, естетичні, культуротворчі, державотворчі, політичні, побутові, релігійні, місцеві, національні, родинні (за приналежністю); ідеологічні, трудові, моральні, фізичні, естетичні, екологічні (за своєю спрямованістю); культуротворчі, релігійні, політичні, державотворчі, побутові (за метою і призначенням); сімейні, шкільні, місцеві, сільські, міські, регіональні, загальнонаціональні (за місцем виникнення і розвитку); віковічні, новаторські, відроджувальні, розвивальні (за часом появи і примноження); прогресивні, реакційні, шкідливі, корисні, віджилі (за значенням).

Слід зауважити, що розроблена нами кваліфікація традицій, що мають виховне значення, досить умовна. За певних соціально-історичних обставин одні традиції можуть активізуватися у вихованні, інші – відходити на периферію педагогічного процесу.

Важливим у патріотичному вихованні є святкування дат народного календаря. Народний календар – це система історичних дат, подій, спостережень за навколишньою дійсністю, народних свят, інших урочистостей, які відзначаються протягом року; це енциклопедія знань про життя людей, їх побут, спосіб життя, виховну мудрість, природні явища.

Після здобуття Україною незалежності в життя і побут народу входять такі знаменні свята й урочистості, як День Незалежності України (24 серпня), День Конституції України (28 червня), День Соборності України (22 січня), Свято Козацької Слави (2-5 серпня), День захисника України, День українського козацтва (14 жовтня) та ін. Народний календар поповнюється загальнонаціональними святами: День Знань, День Матері, День Батька, День Родини. Передбачає він і регіональні урочистості, приурочені до певних історичних подій в минулому, специфічним видам трудової діяльності (свято першого снопа чи проводи на полонину в Карпатах, наприклад).

Є в народному календарі дати, пов'язані з релігійними святами: День Андрія, День Миколи, Щедрий Вечір, Святвечір, Різдво, Водохреща, Стрітєння, Великдень, Івана Купала, Покрови Матері Божої тощо.

Складова народного календаря – родинний календар, який охоплює важливі дати, віхи життя сім'ї, кожного її члена (дні народження членів сім'ї, ювілеї весілля батька і матері, бабусі й дідуся).

Тематика виховних заходів, які проводять нині в школах, свідчить про те, що виховання повертається до національних джерел.

Список використаних джерел:

1. Бельська Л. Л. Моральне виховання молодших школярів засобами українського фольклору у позашкільних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.07. Умань, 2012. 20 с.
2. Будзей С. Родинне виховання як важливий чинник в управлінні формуванням моральних якостей молодших школярів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2008. № 2. С 30-33.
3. Гордійчук О. Є. Моральне виховання молодших школярів засобами етнопедагогіки: дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2008. 234 с.
4. Кіт Г. Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г. Г. Кіт, Г. С. Тарасенко. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. 208 с.
5. Навозняк Л. Л. Можливості фольклору у розв'язанні проблем морального виховання молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 39. 186–192 с.
6. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості в молодшому шкільному віці: автореф. дис. ... д-ра психол. наук. спец.: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2005. 40 с.
7. Плахтій В. І. Формування основ моральної свідомості молодших школярів засобами дитячої літератури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Вінниця, 2003. 21 с.
8. Поліщук О.П. Моральне виховання молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи. Педагогічні науки: реалії та перспективи. *Науковий часопис університету ім. М.Драгоманова*. 2018. 65. С. 69-73.

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МИСТЕЦТВА

Литовко Людмила, магістранта спеціальності Початкова освіта

Науковий керівник: **Возняк І.І.**, канд.. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту.

Сучасне суспільство ставить перед школою нові завдання, пов'язані з розвитком творчих здібностей учнів. Творчість - це здатність до оригінального, нестандартного мислення, здатність до створення нового. Вона є важливою складовою особистості, яка дозволяє успішно вирішувати життєві завдання.

Розвиток творчих здібностей учнів є одним з основних завдань початкової школи. На уроках технологій та мистецтва учні мають можливість проявити свою творчість, освоїти різні техніки та технології, створювати власні вироби та твори мистецтва.

Педагогічні технології - це сукупність методів, засобів і прийомів, що забезпечують ефективність навчального процесу. Вони дозволяють створювати умови для розвитку творчих здібностей учнів.

Розвиток дитини – це зміни і вдосконалення фізичних та духовних сил, що відбуваються в процесі становлення індивіда. Як бачимо, розвиток здібностей дитини складний процес, що протікає іманентно, з середини, без наявності внутрішніх передумов для цього та зовнішнього впливу педагогів.

Розвиток має бути повноправним компонентом навчально-виховного процесу нової української школи, бо головною ідеєю відродження нашого суспільства є розкріпачення його творчого потенціалу і вихід на новий, вищий щабель економічного і соціального розвитку. Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості та ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Втілення цієї ідеї у життя значною мірою залежить від організації педагогічного процесу у школі.

І.С.Волощук виділяє мотиви доцільності розвитку творчих здібностей учнів:

- творча діяльність є найефективнішим стимулом і засобом розвитку усіх без винятку психічних якостей особистості;
- необхідність правильно оцінити себе та вибрати адекватну до своїх можливостей професію;
- реалізація одного з головних аспектів гуманістичного принципу організації освіти – свободи індивідуума;
- зацікавленість держави в творчому розвитку своїх громадян;

- зацікавленість у розвитку творчих здібностей індивідуумів людського суспільства в цілому тощо.

Зміст навчальної програми орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей.

Ключова компетентність – це знання, уміння і навички у комплексі зі сформованою життєвою позицією учня.

У формуванні ключових компетентностей беруть участь усі навчальні предмети, інтегруючи процес навчання навколо них. Кожен предмет, маючи власний компетентнісний потенціал, вносить свій внесок у формування ключових компетентностей, тобто створення навчального середовища української школи.

Процес формування творчих здібностей особистості відбувається під впливом умов, які створює суспільство для реалізації творчого потенціалу особистості, а також раціонального й ефективного використання цих умов у процесі формування особистості.

Передумовами розвитку творчих здібностей є становлення активної позиції людини, яка стає досвідом самостійної діяльності. Ця інтеграція (активність і діяльність) вимагає конструктивного підходу до розвитку творчості, що є умовою успішного формування творчого потенціалу особистості.

Засоби формування творчої особистості учнів – це комплекс креативних технологій, які спрямовані на швидкий розвиток технічних і програмних можливостей персональних комп'ютерів, а також розповсюдження нового виду інформаційних технологій, що створює реальні можливості для їх використання у системі освіти з метою розвитку творчих здібностей учнів в процесі навчання.

До основних засобів формування творчої особистості, на нашу думку можна віднести:

- комп'ютерну графіку;
- гіпертекстову технологію;
- аудіо і відео інформацію;
- використання можливостей мережі Internet;
- застосування у навчальному процесі педагогічних програмних засобів (ППЗ);
- програми для моделювання процесів.

Трудове навчання - обов'язкова умова і складова частина навчання, виховання та розвитку дитини на початковому ступені загальноосвітньої школи реалізується засобами різноманітної урочної та позаурочної діяльності учнів. Питаннями трудового навчання і виховання учнів шкіл займалися такі видатні вчені, як А. С. Макаренко, С. Л. Рубінштейн. Мета трудового навчання - виховання особистості учнів на основі формування трудової діяльності.

М. Левіна вказує, на те, що на уроках праці в школі або вдома з батьками, а пізніше самостійно, діти можуть навчитися безлічі цікавих і корисних речей: роботі з папером і вишивці, шиттю та виготовлення виробів з природного матеріалу, роботі по дереву і ліпленні з пластиліну, можуть навчитися шити м'які іграшки, спробувати себе в ролі кухаря або кулінара, а може бути, дитині більше подобається бути актором лялькового театру і одночасно - господарем цього театру.

У науковій літературі існує багато досліджень, присвячених розвитку творчих здібностей учнів. У цих дослідженнях розглядаються різні аспекти цієї проблеми, зокрема:

- теоретичні основи розвитку творчих здібностей учнів;
- методи та прийоми розвитку творчих здібностей учнів;
- роль педагогічних технологій у розвитку творчих здібностей учнів.

Дослідники відзначають, що розвиток творчих здібностей учнів є складним і багатогранним процесом, який вимагає від учителя творчого підходу до організації навчального процесу.

Мета статті - розглянути роль педагогічних технологій у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках технологій та мистецтва.

Педагогічні технології дозволяють створювати такі умови для розвитку творчих здібностей учнів, які:

- сприяють розвитку їхньої самостійності та ініціативи;
- стимулюють їхнє творче мислення;
- забезпечують можливість для експериментування та пошуків;
- допомагають їм відчути радість творчості.

На уроках технологій та мистецтва можна використовувати такі педагогічні технології, як:

- Технології проблемного навчання. Ці технології спрямовані на розвиток творчого мислення учнів, їхньої здатності до аналізу та вирішення проблем.
- Технології проектного навчання. Ці технології дозволяють учням самостійно розробляти та реалізовувати власні проекти.
- Технології ігрового навчання. Ці технології створюють атмосферу творчості та емоційної зацікавленості в навчанні.
- Технології діяльнісного підходу. Ці технології спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів у процесі практичної діяльності.

Технології проблемного навчання дозволяють учням самостійно шукати рішення проблемних завдань, що сприяє розвитку їхнього творчого мислення. Наприклад, на уроках технологій можна використовувати такі проблемні завдання:

- Як створити нову форму виробу з використанням традиційних матеріалів?
- Як можна удосконалити існуючу технологію виготовлення виробу?
- Як можна використовувати відходи виробництва для створення нового виробу?

Технології проектного навчання дозволяють учням самостійно розробляти та реалізовувати власні проекти, що сприяє розвитку їхньої самостійності, ініціативи та творчого мислення. Наприклад, на уроках мистецтва можна використовувати такі проекти:

- Створення власного малюнка, картини або скульптури.
- Складання власної музичної композиції.
- Написання власної вірші або оповідання.

Технології ігрового навчання створюють атмосферу творчості та емоційної зацікавленості в навчанні, що сприяє розвитку творчих здібностей учнів. Наприклад, на уроках технологій можна використовувати такі ігри:

- Гра «Майстерня». Учні розподіляються на групи, кожна з яких виконує завдання з виготовлення виробу.
- Гра «Конкурс винахідників». Учні розробляють нові конструкції виробів або технології їх виготовлення.

Технології діяльнісного підходу спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів у процесі практичної діяльності. Наприклад, на уроках технологій можна використовувати такі практичні завдання:

- Виготовлення виробу з використанням різних матеріалів та технік. Це завдання дозволяє учням проявити свою творчість у виборі матеріалів, форм, декору.
- Розробка власної конструкції виробу. Це завдання дозволяє учням розвинути свої конструкторські здібності та творче мислення.
- Вдосконалення існуючої технології виготовлення виробу. Це завдання дозволяє учням проявити свою ініціативу та творчий підхід до вирішення проблем.

Ефективність використання педагогічних технологій у розвитку творчих здібностей учнів залежить від таких факторів, як:

- Вміння вчителя творчо використовувати педагогічні технології. Учитель повинен бути добре знайомий з різними педагогічними технологіями та вміти їх застосовувати в навчальному процесі.
- Створені в класі умови для творчості. У класі повинна бути створена атмосфера творчості, поощряється ініціатива та творчий підхід учнів.
- Зацікавленість учнів у творчій діяльності. Учні повинні бути зацікавлені в творчій діяльності, бачити її значення та користь.

Педагогічні технології є ефективним засобом розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Вони дозволяють створювати умови для розвитку самостійності, ініціативи, творчого мислення, експериментування та пошуків.

Розвиток творчих здібностей учнів є важливим завданням початкової школи. Педагогічні технології можуть сприяти ефективному вирішенню цього завдання.

Ось ще кілька прикладів того, як можна використовувати педагогічні технології для розвитку творчих здібностей учнів на уроках технологій та мистецтва:

- На уроках технологій можна використовувати технології дослідницького навчання. Ці технології спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів учнів та їхнього творчого потенціалу. Наприклад, можна запропонувати учням провести дослідження на тему «Як зробити виріб з відходів виробництва?».
- На уроках мистецтва можна використовувати технології інтерактивного навчання. Ці технології спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів та їхнього творчого мислення. Наприклад, можна запропонувати учням взяти участь у проекті «Створення колективного малюнка».
- На уроках технологій та мистецтва можна використовувати технології проектного навчання. Ці технології спрямовані на розвиток творчого мислення учнів, їхньої здатності до аналізу та вирішення проблем. Наприклад, можна запропонувати учням розробити власний проект «Який світ я хочу бачити?».

Важливо, щоб педагогічні технології використовувалися в комплексі, а також враховувалися індивідуальні особливості учнів.

- На уроках технологій можна використовувати технології дослідницького навчання. Ці технології спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів учнів та їхнього творчого потенціалу. Наприклад, можна запропонувати учням провести дослідження на тему «Як зробити виріб з відходів виробництва?».

Учитель може дати учням завдання:

- зібрати інформацію про різні види відходів виробництва;
- провести експерименти, щоб визначити, які відходи можна використовувати для виготовлення виробів;
- розробити власні конструкції виробів з відходів виробництва.

Таке дослідження дозволить учням проявити свою творчість, дослідницькі навички та винахідливість.

- На уроках мистецтва можна використовувати технології інтерактивного навчання. Ці технології спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів та їхнього творчого мислення. Наприклад, можна запропонувати учням взяти участь у проекті «Створення колективного малюнка».

Для цього уроку учитель може підготувати такі матеріали:

- великий аркуш паперу;
- різнокольорові олівці, фломастери, фарби;
- музичний супровід.

Учні розподіляються на групи і отримують завдання: намалювати частину колективного малюнка. При цьому вони повинні використовувати різні техніки малювання та кольори.

Після того, як всі групи закінчать малювати, учитель об'єднує їхні роботи в єдиний малюнок.

Такий проект дозволить учням проявити свою творчість, співпрацю та комунікабельність.

- На уроках технологій та мистецтва можна використовувати технології проектного навчання. Ці технології спрямовані на розвиток творчого мислення учнів, їхньої здатності до аналізу та вирішення проблем. Наприклад, можна запропонувати учням розробити власний проект «Який світ я хочу бачити?».

Учні можуть розробити проект у будь-якій формі:

- малюнок, картина, скульптура;
- музична композиція;
- вірш, оповідання;
- сценарій вистави;
- модель майбутнього міста або країни.

Такий проект дозволить учням проявити свою творчість, фантазію та соціальну відповідальність.

Важливо, щоб педагогічні технології використовувалися в комплексі, а також враховувалися індивідуальні особливості учнів.

Висновки Педагогічні технології є ефективним засобом розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Вони дозволяють створювати умови для розвитку самостійності, ініціативи, творчого мислення, експериментування та пошуків.

Використання педагогічних технологій у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи має такі переваги:

- сприяє розвитку творчих здібностей учнів у різних сферах діяльності;
- створює умови для прояву індивідуальності учнів;
- підвищує інтерес учнів до навчання;
- формує позитивне ставлення учнів до творчої діяльності.

Однак, для того, щоб використання педагогічних технологій було ефективним, необхідно, щоб:

- вчитель був добре знайомий з різними педагогічними технологіями та вміти їх застосовувати в навчальному процесі;
- у класі була створена атмосфера творчості, поощряється ініціатива та творчий підхід учнів;
- учні були зацікавлені в творчій діяльності, бачили її значення та користь.

Список використаних джерел:

1. Слюсаренко, Н. В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць / редкол.: В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Вип. 18. С. 32-37.

2. Обдарована дитина, 1998, № 1, с.3 - 5; № 2, с.2 - 6; № 3, с.2 - 5. ... Музика О. Л. Цінності обдарованої особистості. *Обдарована дитина*. – 1998. – № 4.

3. Барко, В. І. Як визначити творчі здібності дитини ? [Текст]/ В.І. Барко, А. М. Тютюников. К. : Україна, 1991. 79 с.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ І РЕЧЕННЯ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ І. БОЛЬШАКОВОЇ (4 КЛАС)

Лобода Вікторія, студентка групи По-31, факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту

Актуальність. Так, як зараз реформування в освіті і відбулося створення Нової української школи, то багатьма різними авторами було створено найрізноманітніші підручники для 1-4 класів. Через це перед вчителями стоїть великий вибір, який з них кращий й як правильно підібрати.

Згідно з Державним стандартом та створеної на його основі програми (за О. Савченко), під час вивчення теми «Словосполучення та речення» «учень 4 класу:

- утворює словосполучення з прямим і переносним значеннями;
- правильно інтонує і записує речення, різні за метою висловлювання та інтонацією;
- знаходить головні і другорядні члени речення у найпростіших випадках;
- встановлює зв'язки між словами в реченні за допомогою питань;
- виявляє в реченні однорідні члени;
- складає речення з однорідними членами, правильно їх інтонує і записує;

- використовує різні за структурою і метою висловлювання речення для вираження власних думок і почуттів.

Тому, **метою** статті є проаналізувати вправи, які підібрані в підручнику І. Большакової для 4 класу до відповідного розділу та доцільність їх використання.

Аналіз досліджень та публікацій. У результаті аналізу науково-методичної літератури з'ясовано, що дослідженням і розробленням важливих питань з методики навчання української мови в початковій школі, займалися такі вчені та дослідники, як М.Вашуленко, О. Омельничайко, К. Пономарьова, В. Бадер, І. Стратілат та інші. Аналізом підручників з української мови у початковій школі займалися такі вчені, як М. Вашуленко, Н. Лотоцька, О. Савченко, О.Топузов, І. Єгорченко та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. У підручнику І. О. Большакової «Українська мова та читання» 2 частина (2021) для учнів 4 класу всього 128 сторінок на яких розміщено 218 вправ.

На вивчення розділу «Словосполучення і речення» відведено 12 сторінок . Матеріал є логічно конструйованим, доцільним. Подано його цікаво та зрозуміло для дітей цього віку, наявна достатня кількість яскравих ілюстрацій до вправ та текстів. У кінці вивчення кожного розділу є рубрика «Що я знаю/ умію?». Розділ складається з 5 тем, що послідовно побудовані від легшого до складнішого.

Зокрема таких, як:

1. Словосполучення і речення.
2. Однорідні члени речення.
3. Однорідні члени речення.
4. Поняття про складне речення.
5. Що я знаю / умію.

Щодо теорії, то в підручнику є такі відомості, а саме: що таке речення; однорідні члени речення та розділові знаки при них; поняття про складне речення. Деякі правила подані після виконання вправи або проблемної ситуації, що дозволяє учням самостійно формулювати і розуміти його, що свідчить про індуктивний спосіб подачі інформації.

Наприклад: Розглянь малюнок. Що відбувається? Порівняй речення. Скільки граматичних основ (підмет і присудок) у кожному реченні?

1. Соломійка розмальовує тюленя.
 2. Сергійко малює верблюда.
- (Сергійко малює верблюда, Соломійка розмальовує тюленя.)

В загальному весь розділ має 17 вправ. З них для вивчення мовних явищ – 11.

Прикладом є:

- вправа 2 на сторінці 116:

Із простих речень утворити і записати складні. Підкреслити головні члени речення.

1. Олена малює груповий портрет. Роман пише міський пейзаж. 2. Хлопці створювали колаж про тварин. Дівчата придумували комікс про школу.

- вправа 3 сторінка 116:

Спиши складні речення. Підкресли головні члени речення.

Я дивлюсь на картину. Світить сонце, у небі пропливає хмарка. У полі жовтіють груші, у саду червоніють яблука. Діти збирають яблука, груші, сливи.

- вправа 4 на сторінці 106:

Спиши. Визнач головні і другорядні члени речення.

На столі лежав **бутерброд**. Дмитрик з'їв **бутерброд**. У небі сяє **сонце**. У вікні я бачу **сонце**.

• Заміни виділені іменники особовими займенниками (він, воно, його). Порівняй речення і зроби висновок.

Кількість мовленнєвих вправ я нарахувала 5. Вони спрямовані на обговорення та аналізування тексту після його прочитання, розказати про види речень за схемою, висловити свою думку після прочитаної анотації про те, чи виникло бажання прочитати книгу та чому. Це такі вправи: вправа 3 (ст. 106), вправа 5 (ст. 107), вправа 6(ст..107), тощо.

Можна сказати, якщо підручник містить загальну кількість вправ – 218, то розділ «Словосполучення і речення» - має 17 вправ, це становить – 7,79% від загальної кількості.

Також розділ містить конструктивні, аналітичні та творчі вправи.

Під час підрахунків було знайдено 6 конструктивних вправ. Це вправи на побудову і перебудову речень, метою яких є закріпити набуті знання на практиці. Прикладом є:

- вправа 2 сторінка 110:

Обери слова й запиши речення на вибір, уживаючи однорідні члени речення.

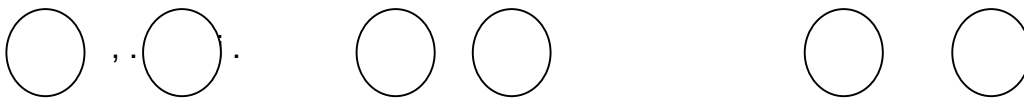
1. Однорідні підмети: 2. Однорідні присудки: 3. Однорідні

тато, мама, брат, сестра, радіти, сміятися, весели- другорядні члени:

друг, подруга. тися, танцювати, співати. Подарунку, голосно, сонцю, щасливий, радісний, радісно.

- вправа 1 сторінка 110:

Склади три речення про тварин, використовуючи схеми.

На початковому закріпленні нового матеріалу використовують аналітичні вправи. Виконуються вони на основі зразка, суть їх в тому, що учні їх аналізують, спостерігають і створюють власні на основі готового. В цьому розділі таких вправ не багато, лише 1 і це є добре, адже я вважаю, що користі від таких видів роботи зовсім мало, бо учні можна сказати ніби «списують», а від такого користі мало. Прикладом є одне із завдання до вправи 6 сторінка 109:

Запиши «Дев'ять правил Поваги», змінюючи «Дев'ять правил Поганців».

Зразок. 1. Лютий, ~~шаленій~~, ~~скаженій~~, ~~навісній~~. -1.- Будь доброзичливим, спокійним, не ображай інших.

І третій вид вправ – це творчі. Вони передбачають повну самостійність виконання, створення речень на задану тему, за сюжетом, малюнком, за опорними словами, на основі власних спостережень, переглянутого фільму чи вистави. У контексті вивчення словосполучень та речень, такі вправи сприяють розвитку уяви, фантазії, словникового запасу і використанні набутих знань при їх створенні.

У розділі було пораховано 6 таких вправ. До них належить:

- вправа 1на сторінці 106:

Запиши одне слово, словосполучення й одне речення до кожного з малюнків.

Порівняй їх.

- вправа 2 сторінка 115:

Склади три речення з однорідними членами, використовуючи списки.

- вправа 7 сторінка 109:

Намалюй три значки: мандрівника, дослідника і читача. Складай три речення: розповідне, питальне і спонукальне.

- вправа 3 на сторінці 106:

Склади три речення: розповідне, питальне, спонукальне про песика.

Отже, на вивчення розділу відведено 17 вправ, з них 35,29% – це конструктивні, 5,88% - аналітичні та 35,29% – творчі. Я вважаю, що такий розподіл недостатньо доцільним, оскільки для вивчення такої складної та великої теми вправ занадто мало, більшу увагу слід приділяти творчим вправам, адже це вже учні 4 класу і виконання «легких» не дає бажаного результату. В основному усі вправи, які подано у розділі, спрямовані на повторення знань про речення, мала кількість уваги приділяється вивченню однорідних членів речення. Дуже подобається те, що під час вивчення даної теми повторюється розділ морфології в деяких вправах, наприклад в 4 на сторінці 107 потрібно визначити відмінок виділених іменників та замінити деякі слова на займенники, щоб не відбувалося повторів.

Не можна пройти повз рубрику, яку використовує авторка в підручнику - «Щоденні 5», а саме «Письмо для себе».

Наприклад:

- на сторінці 109: «Напиши листа до рідних друзів Малого Вовчика, інших персонажів літературних творів, мультфільмів чи фільмів, блогерів, тощо.

Висновки. Проаналізувавши розділ «Словосполучення та речення», у підручнику І. Большакової «Українська мова та читання» (2021) для учнів 4 класу, можна зробити висновки:

1. Підручник чудовий, різнокольоровий, містить багато ілюстрацій та малюнків. Розділ «Словосполучення та речення» налічує 5 тем. Поданий теоретичний матеріал та вправи для вивчення відповідають вимогам типової освітньої програми для учнів 4 класу, є цікавими, доцільними та зрозумілими для дітей даного віку.

2. Розділ «Словосполучення і речення» - має 17 вправ, це становить – 7,79% від загальної кількості.

3. Розділ налічує 17 мовних вправ. Серед яких є конструктивні, аналітичні та творчі. Також містить вправи, які стосуються інших розділів мови, що дає змогу повторювати вивчений матеріал. Всі подані вправи спрямовані на формування у молодших школярів мовних умінь, здобуття нових знань, закріплення та використання їх на практиці. Конструктивних та творчих, по 35,29%, а 5,88% - аналітичні вправи. Такий розподіл є недосить доцільним, оскільки слід спиратися більше на творчі вправи, адже учні даного віку вже мають виконувати більше саме таких.

4. Підручник містить рубрику «Щоденні 5» майже в кожній із вивчення тем.

Список використаних джерел:

1. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.

2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272.

3. Українська мова та читання: підруч. 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 2/І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. – Харків: Вид-во «Ранок», 2021. – 128с.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «ДІЄСЛОВО ЯК ЧАСТИНА МОВИ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ ГАЛИНИ САПУН (2021) «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ (2 ЧАСТИНА)

Лосицька Карина, студентка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв, групи ПО-31

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту

Актуальність: Оскільки нині увага надається розробці нових підручників для НУШ, які мають відобразити ті методичні новації, що з'явилися останнім часом у педагогічній науці та практиці вчителів, зараз наявна велика кількість підручників і вони найрізноманітніші. Через це вчителям стає все складніше підібрати потрібний.

На думку О. Савченко, у програмах посилюються вимоги до результативної складової початкової освіти з усіх предметів, у т.ч. й з української мови. А це привело до змін у розумінні поняття «якість освіти».[6]

Метою уроків української мови в початковій школі, як відомо, є допомогти учням оволодіти нормами граматичної будови мови, збагатити їхнє усне й писемне мовлення різноманітними формами та способами висловлення думки, а також, звичайно, підвищити рівень розвитку їхнього зв'язного мовлення. Метою уроків української мови в початковій школі вивчення теми «Дієслово» є:

1. Формування уявлень учнів про дієслово як частину мови, яка позначає дію, стан або процес.
2. Формування вмій і навичок визначати дієслова в тексті, ставити до них запитання, визначати їхню роль у реченні.
3. Формування вмій і навичок визначати граматичні ознаки дієслова (вид, час, особа, число, рід).
4. Формування вмій і навичок утворювати дієслова від інших частин мови.
5. Формування вмій і навичок використовувати дієслова в різних мовних ситуаціях.

Крім того, уроки вивчення теми «Дієслово» повинні сприяти розвитку таких ключових компетентностей учня, як:

- комунікативна компетентність - здатність ефективно спілкуватися у різних ситуаціях;
- інформаційна компетентність - здатність ефективно знаходити, обробляти та використовувати інформацію;
- креативність - здатність продукувати нові ідеї та розв'язувати проблеми;
- критичне мислення - здатність аналізувати інформацію та робити обґрунтовані висновки;
- соціальна та громадянська компетентність - здатність співпрацювати з іншими людьми, брати участь у житті суспільства;
- екологічна компетентність - здатність розуміти та цінувати природу.

Згідно з Державним стандартом та створеної на його основі програми (за О. Савченко), під час вправ на засвоєння теми «Дієслово як частина мови» у 4 класі учні повинні навчитися:

- Розпізнавати дієслова в тексті.
- Визначати граматичні ознаки дієслова (вид, час, особа, число, рід).
- Утворювати дієслова від інших частин мови.
- Використовувати дієслова в різних мовних ситуаціях.

Система вправ на засвоєння теми «Дієслово як частина мови» у підручнику Г.Сапун спрямована на формування умінь та навичок, необхідних для розуміння та використання дієслова у мовленні.

Метою статті є проаналізувати доцільність системи вправ та теоретичних відомостей поданих у підручнику Г.Сапун «Українська мова та читання» (2021) (2 частина) для формування мовних навичок учнів початкової школи під час вивчення розділу «Дієслово» у 4 класі.

Аналіз досліджень та публікацій. У 2023 році було опубліковано ряд досліджень та публікацій, присвячених вивченню теми «Дієслово» в початковій школі. У цих дослідженнях та публікаціях розглядаються такі основні питання:

- Ефективні методи та прийоми навчання теми «Дієслово».
- Проблеми, які виникають у процесі навчання цієї теми.
- Методика формування умінь і навичок використання дієслів у мовленні.

У результаті аналізу науково-методичної літератури з'ясовано, що дослідженням і розробленням важливих питань з методики навчання української мови в початковій школі, пов'язаних із вивченням елементів дієслова, займалися такі вчені та дослідники:

- **Білецька О.О.** У своїх дослідженнях вона розглядає питання про місце і роль вивчення дієслова в початковій школі, методи і прийоми навчання цієї частини мови, формування умінь і навичок використання дієслів у мовленні.
- **Бойко Н.М.** Досліджує проблеми формування умінь і навичок визначення граматичних ознак дієслова в початковій школі.
- **Клименко Л.М.** Розробляє методику навчання дітей розумінню значення дієслів у контексті.
- **Козак О.М.** Досліджує проблеми формування умінь і навичок використання дієслів у різних мовних ситуаціях.
- **Мельник Т.В.** Розробляє методику використання ігрових методів і прийомів у навчанні дієслова в початковій школі.
- **Ситник Л.І.** Розглядає питання про розвиток творчих здібностей учнів у процесі вивчення дієслова.
- **Шпак В.І.** Досліджує проблеми формування умінь і навичок граматично правильного використання дієслів у початковій школі.

На основі аналізу цих досліджень та публікацій можна зробити такі висновки: Навчання дієслова в початковій школі має бути спрямоване на формування умінь і навичок використання дієслів у мовленні.

Для вирішення проблем, які виникають у процесі навчання, необхідно використовувати різні методи і прийоми навчання, зокрема ігрові.

Важливо розвивати творчі здібності учнів у процесі вивчення дієслова.

Рекомендації для вчителів:

На основі аналізу досліджень та публікацій можна зробити такі рекомендації для вчителів:

При навчанні дієслова в початковій школі необхідно використовувати різноманітні методи і прийоми, зокрема ігрові.

Важливо розвивати творчі здібності учнів у процесі вивчення дієслова.

Необхідно формувати у учнів уміння і навички використання дієслів у різних мовних ситуаціях.

Приклади вправ, які можна використовувати для вивчення теми «Дієслово» в початковій школі:

➤ «Дієслово-перевертиш». Учні повинні скласти речення з дієсловом, яке написано в зворотному порядку. Наприклад, «читати» - «аритці».

➤ «Дієслово-маскарад». Учні повинні дізнатися дієслово, яке зашифроване за допомогою слів, що означають його значення. Наприклад, «сидіти» - «сидіння».

➤ «Дієслово-загадка». Учні повинні відгадати дієслово за його значенням і закінченням. Наприклад, «-ати, -ять, означає рух» - «бігати».

Ці вправи допоможуть учням краще зрозуміти значення і граматичні ознаки дієслова, а також розвинути їх творчі здібності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У підручнику Г.Сапун «Українська мова та читання» (2021) (2 частина) для учнів 4 класу на вивчення розділу «Дієслово» відведено 33 сторінки. Навчальний матеріал у підручнику подано за такими принципами: Науковість - матеріал відповідає сучасним науковим знанням і відповідає програмним вимогам. Систематичність - матеріал викладено в логічній послідовності, від простого до складного ; Доступність - матеріал викладено зрозумілою для учнів мовою; Послідовність викладу - матеріал викладено в певній послідовності, щоб учні могли легко його запам'ятати.

Для підвищення мотивації учнів до навчання в підручнику використано такі прийоми: схеми, таблиці та ігрові завдання - допомагають учням краще зрозуміти навчальний матеріал і зробити навчання більш цікавим.

Навчальний матеріал також відповідає віковим особливостям учнів. Він містить достатню кількість текстів і яскравих ілюстрацій, які допомагають учням краще засвоїти матеріал.

Розділ вивчається за допомогою таких параграфів:

1. ДІЄСЛОВО
2. За Григорієм Єлизаветіним «Як торгували в давнину?»
3. Основні ознаки дієслова як частини мови
4. Дієслова-синоніми та дієслова-антоніми
5. За Лесею Москаленко «З життя рукавичок»
6. За Віктором Калашниковим «Як оживають малюнки»
7. Неозначена форма дієслова
8. Змінювання дієслів за часами За матеріалами інтернет-джерел «Навіщо бобри будують дамби?»
9. Змінювання дієслів за числами

10. Змінювання дієслів теперішнього часу за особами й числами ЛЮБИТИ ПРИРОДУ – ЦІНУВАТИ ЖИТТЯ

11. За Наталією Дев'ятко «Павук

12. РЗМ. Творчий переказ тексту за колективно складеним планом

13. Змінювання дієслів майбутнього часу за особами й числами

14. Правопис особових закінчень дієслів у теперішньому і майбутньому часі

15. Марія Солтис-Смирнова «Як ставок чистили»

16. Змінювання дієслів минулого часу за числами і родами (в однині)

17. Вимова і написання дієслів на -ся (-сь)

18. Микола Яненко «Спасибі вам, дельфіни!»

19. Вживання дієслів у власному мовленні в правильних граматичних формах.

20. За Наталією Гуркіною «Метелики»

21. Не з дієсловами. Узагальнення вивченого про дієслово СВІТ ДИТИНСТВА У ПРОЗІ ТА ПОЕЗІЇ .

22. РЗМ. Обґрунтування вибору заголовка тексту

Передбачено індивідуальну діяльність і колективну роботу в групах, парах. Загалом відбір всього навчального матеріалу є дидактично обґрунтованим.

У підручнику подано теоретичні відомості про: що таке дієслово, його значення, будову, роль у реченні, вид, час, особу, число, утворення дієслів від інших частин мови. Вони виділені у правила і розташовані після декількох вправ. Це вказує на те, що перед тим, як подати дітям визначення або термін, вчитель підводить учнів до самостійного формулювання і розуміння, що свідчить про індуктивний спосіб подачі інформації. Для вивчення мовних явищ у розділі 45 вправ. Прикладами таких вправ є:

Вправа 38 сторінка 23 – учням потрібно виписати з тексту «Як торгували в давнину?» п'ять дієслів. Поставити до них питання. *За зразком: (що робили?) обмінювалися*, виконати завдання на вибір - *записати одним реченням, про що розповідається в тексті «Як торгували в давнину?» або підкреслити дієслова. Утворити за допомогою префіксів спільнокореневі дієслова від слова рівняти. Позначити префікси.* Вправа 52 сторінка 29 – учням потрібно провести мовне дослідження «Неозначена форма дієслова». Крок 1. Випиши з вірша Євгена Бандуренка «За трьома зайцями» дієслова у стовпчик. Крок 2. Постав питання та визнач час дієслів за зразком. Зразок: захотів (що зробив?). Крок 3. Визнач час дієслів. Зразок: захотів (що зробив?) – мин. ч. Крок 4. У яких дієсловах неможливо визначити час? На які питання відповідають ці дієслова? Крок 5. Зробити висновок. Звірити його з правилом.

Такі вправи спрямовані на побудову речень за малюнками та схемами, а також на розповідь за віршем.

Приклади таких завдань: Вправа 90 сторінка 45 - де учням потрібно розглянути малюнки. Скласти речення про дітей, використовуючи дієслова *катає, катається, одягає, одягається*. Вправа 94 сторінка 48 - 1. Прочитати текст та відповісти на питання *Що цікавого про дельфінів ти дізнався / дізналася? 2. Чи зацікавила тебе розповідь? Чим саме? Чому рибалки очікували появу дельфінів? Як дельфіни повели судно через протоку?* 3. Виконати завдання на вибір та скласти план розповіді «Спасибі вам, дельфіни!». Сформулювати запитання для однокласників за змістом розповіді «Спасибі вам, дельфіни!», які починалися б поданими в таблиці словами

З'ясовано, що загальна кількість вправ у підручнику – 234; у розділі «Дієслово» на вивчення мовних явищ – 45 вправ, що становить 20,1% від загальної кількості.

У розділі є підготовчі, тренувальні та завершальні вправи. Під час аналізу у розділі було виявлено 13 підготовчих вправ. Їх мета полягає у ліквідуванні прогалини в опорних знаннях, потрібних для кращого сприймання нового матеріалу. Ці вправи спрямовані на формування умінь і навичок учнів у: визначенні дієслів у тексті; визначенні граматичних ознак дієслова.

Прикладами таких вправ є: Вправа 38 сторінка 23- учням потрібно виписати з тексту «Як торгували в давнину?» п'ять дієслів. Поставити до них питання. Зразок: (що робили?) обмінювалися. Вправа 39 сторінка 23- 1. Прочитати вірш. Списати та підкреслити дієслова. (*дієслово ні хвилини, повір, без дії не живе: працює, вчить, співає, лине, читає, грається, пливе. Володимир Верховень*) Утворити за допомогою префіксів спільнокореневі дієслова від виділеного слова. Вправа 53 сторінка 30 -1. Прочитати прислів'я. Виписати дієслова в неозначеній формі. Поставити до них питання. Зразок: (що робити?) *боятися*. 1. *Вовка боятися – в ліс не ходити*. 2. *Без діла жить – тільки небо коптить*. 3. *Добре того навчати, хто хоче все знати*. 4. *Треба знати, що де казати*.

Суть системи завдань у вправі полягає у тому, щоб поступово підвести учнів до самостійного формулювання правила. І як показує практика, використання такого способу подачі інформації сприяє кращому засвоєнню нових знань в учнів. Такі вправи можна використовувати як для індивідуальної, так і для групової роботи. Вони можуть бути використані на уроках, під час самостійної роботи вдома або в позаурочний час.

Для закріплення та застосування нового матеріалу використовують тренувальні вправи. Вони допоможуть учням краще засвоїти отримані знання про речення. Їх у розділі 18. Прикладом тренувальних вправ є: Вправа 66 сторінка 35- учням потрібно прочитати дієслова. *Біжимо, утікаю, сіють, сію, пливу, пливемо, читаємо, говорю, розказуєш, спостерігаємо, розказую, ведемо*. 2. Виконати завдання на вибір. *Випиши дієслова теперішнього часу 1-ї особи однини. Випиши дієслова теперішнього часу 1-ї особи множини*. Вправа 77 сторінка -39-40. 1. Розглянути таблицю та звернути увагу на особові закінчення дієслів.. Така вправа є доцільною, зрозумілою, а головне цікавою для дітей даного віку. Вправа 64 сторінка 34 – потрібно провести мовне дослідження «Змінювання дієслів теперішнього часу за особами та числами». *Крок 1. Додай до дієслів потрібні особові займенники. ... лечу, веду ... летимо, ведемо ... летиш, ведеш ... летите, ведете ... летить, веде ... летять, ведуть* Крок 2. *Які з дієслів називають дію однієї особи, а які – дію кількох осіб?* Крок 3. *Визначити час дієслів*. Крок 4. *Зробити висновок, за чим, окрім числа, змінюються дієслова теперішнього часу*. Звірити його з правилом.

До завершальних відносять творчі вправи і проблемні ситуації. Вони передбачають повну самостійність виконання. Тому важливо сформулювати завдання так, щоб воно сприяло творчій ініціативі учня і активізації його мислення для вирішення проблемної ситуації. Прикладом таких вправ є : Вправа 79 сторінка 40- 2. Виконати завдання на вибір. Виписати з правил гри «Прихований дзвіночок» речення, у яких є дієслова в неозначеній формі або утворити від них форму 3-ї особи однини майбутнього часу. Написати свою інструкцію до настільної гри. Підкреслити дієслова. Вправа 82 сторінка 42. 1. Прочитати жарт. Списати, ставлячи дієслова в потрібну форму.

Учитель / учителька (розповідати) учням: – Місяць дуже великий. На ньому могли б розміститися мільйони людей. Малий Петрик (зітхати). – Чого це ти (зітхати)? – (дивуватися) вчитель / вчителька. – А що робитимуть ті бідні люди, коли місяць стане серпиком? 2. Що ти відповів би / відповіла б Петрикові? Поділитися думками.

Загалом у розділі нараховано 45 мовних вправ, підготовчих – 13, які становлять 30,6%. Тренувальних вправ – 18, що становить 38,3% від загальної кількості. Завершальних – 14. Тому завершальних вправ у розділі 31,1%

Отже, розділ містить достатньо інформації для ознайомлення учнів з основними поняттями про дієслово. У підручнику представлені різноманітні вправи для закріплення знань, які допомагають учням краще зрозуміти матеріал. Розділ спрямований на розвиток творчих здібностей учнів.

Висновок:

У цілому, розділ «Дієслово» у підручнику Г.Сапун «Українська мова та читання» (2021)(2 частина) для учнів 4 класу є якісним і відповідає державним вимогам до змісту освіти з української мови для початкової школи.

Вправи в розділі різноманітні за видами і спрямовані на формування умінь і навичок учнів у визначенні дієслів у тексті, у визначенні їх граматичних ознак, у правильному використанні дієслів у мовленні.

Розділ містить достатньо інформації для ознайомлення учнів з основними поняттями про дієслово. У підручнику представлені різноманітні вправи для закріплення знань, які допомагають учням краще зрозуміти матеріал.

Однак, у підручнику відсутні завдання, які б допомогли учням застосувати отримані знання в практичних ситуаціях. У вправах на визначення граматичних ознак дієслова можна було б запропонувати учням кілька варіантів відповідей, щоб вони могли перевірити себе.

Було б корисно включити в розділ більше вправ на розвиток творчих умінь учнів. Наприклад, можна запропонувати учням скласти вірш, розповідь, казку, діалог, у яких будуть використані дієслова певного виду, часу, особи, числа, роду. Такі вправи є особливо цінними, які спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів. Вони допомагають учням краще зрозуміти роль дієслова в мові та усвідомити його значення для спілкування.

Список джерел:

1. Білецька О.О. Методика навчання української мови в початковій школі. – К.: ВЦ «Академія», 2023.
2. Бойко Н.М. Формування умінь і навичок визначення граматичних ознак дієслова в початковій школі. – К.: Педагогічна думка, 2023.
3. Г.Сапун Українська мова та читання: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) (Частина 2). – Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. С. 21-54 .
4. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/4-klas-ukrainska-mova-sapun-2021-2.pdf>
5. Клименко Л.М. Методика навчання дітей розумінню значення дієслів у контексті. – К.: Наукова думка, 2023.

6. Козак О.М. Формування умінь і навичок використання дієслів у різних мовних ситуаціях. – К.: Освіта, 2023.
7. Мельник Т.В. Методика використання ігрових методів і прийомів у навчанні дієслова в початковій школі. – К.: Педагогічна преса, 2023.
8. Ситник Л.І. Розвиток творчих здібностей учнів у процесі вивчення дієслова. – К.: Науковий світ, 2023.
9. Савченко О.Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. Початкова школа. 2012. № 8. С. 1-6. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>
10. Шпак В.І. Формування умінь і навичок граматично правильного використання дієслів у початковій школі. – К.: Знання, 2023.

ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Охріменко Вікторія, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв спеціальності 013 Початкова освіта Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Науковий керівник: **Філоненко О.С.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

Французька освітня система є однією з найвідоміших та найвпливовіших у світі, відзначаючись рядом особливостей, які визначають її унікальний характер.

Французька початкова освіта відіграє ключову роль у формуванні основних навичок, знань і цінностей у дітей, що є особливо важливим на початковому етапі їхнього розвитку. Розглянемо деякі особливості французької початкової освіти:

Початкова освіта в Франції починається з дитячого садка, який приймає дітей віком від 3 до 6 років. У цьому віці навчання спрямоване на розвиток моторних навичок, мови, соціальних навичок та самостійності.

Французька початкова освіта акцентується на інтеграції мистецтва та ігрового навчання в навчальний процес. Це сприяє розвитку творчості, уяви та пізнавальних здібностей учнів. Це стимулює їхній інтелектуальний та емоційний розвиток.

Вчителі початкових класів стежать за індивідуальним розвитком кожного учня і намагаються надати їм підтримку та допомогу з урахуванням їхніх потреб та інтересів.

Велика увага приділяється розвитку мовлення, читання та письма в початковій освіті. У цьому віці діти навчаються виражати свої думки, слухати та розуміти інших, що є важливим етапом у їхньому соціальному розвитку.

Уроки в початкових класах зазвичай проводяться за допомогою інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, групова робота та проекти. Це стимулює активну участь учнів та сприяє їхньому зростанню та розвитку.

Початкова освіта у Франції спрямована на розвиток соціальних навичок. Вони навчаються співпрацювати з іншими, вирішувати конфлікти та розвивати емпатію. Ці навички є не менш важливими, ніж академічні знання, оскільки вони допомагають дітям стати активними та здатними адаптуватися до суспільства.

Розглянуті особливості роблять французьку початкову освіту важливим етапом у розвитку кожної дитини, сприяючи їхньому повноцінному розвитку та підготовці до подальшого навчання. Крім того вони сприяють створенню сприятливого навчального середовища, де кожна дитина може розвивати власний потенціал.

У підсумку, французька початкова освіта відіграє важливу роль у формуванні основ для майбутнього розвитку дітей. Вона створює основу для академічного успіху, а також надає дітям навички та цінності, які допоможуть їм у подальшому житті. Схарактеризовані особливості французької початкової освіти можуть бути корисними для української школи. Але запозичення не повинні впроваджуватися без глибокого аналізу та врахування культури, історії, традицій України.

Список використаних джерел:

1. Освіта у Франції: що потрібно знати. URL: <https://tripmydream.ua/media/novosti/osvita-u-frantsii-scho-vazhlyvo> .
2. Сім методів шкільної освіти Франції, які варто застосувати в Україні. URL: <https://osvitoria.media/opinions/7-metodiv-shkilnoyi-osvity-frantsiyi-yaki-varto-zastosuvaty-v-ukrayini/> .

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «ЧИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ І. БОЛЬШАКОВОЇ (2021) «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ (ЧАСТИНА 2)

Охріменко Ірина, студентка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв, ПО-31

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту.

Актуальність. На сьогоднішній день, велика увага людства приділяється розробці нових підручників, які мають містити нову інформацію більш доступно та в цікавій формі, щоб заохотити учнів вивчати поданий матеріал.

Вивчення числівників як частини мови важливе для розвитку мовлення учнів. Розуміння числівників допомагає вони правильно вживати їх у мовленні, конструювати речення, інтерпретувати текст, розвивати навички аналізу тексту та засвоїти основні граматичні правила використання числівників у мовленні та письмі.

У 4 класі учні одержують загальне уявлення про числівник як частину мови, засвоюють вимову і правопис найуживаніших числівників, вживання їх у мовленні. У процесі вивчення цієї частини мови в учнів необхідно сформулювати такі вміння: упізнавати серед слів числівники, ставити до них питання скільки? який? котрий? котра? котре? котрі?; правильно вимовляти і писати числівники, передбачені програмою для 1–4 класів, форми родового відмінка числівників 50–80 (п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти); ставити питання до кількісних і порядкових (без уживання термінів) числівників; уживати правильні форми (за зразком у підручнику,

поданим учителем) на означення часу протягом доби; будувати словосполучення з числівниками за зразком, підстановочною таблицею. [2]

Метою статті є проаналізувати систему вправ у підручнику І. Большакової (2021) «Українська мова та читання» для учнів 4 класу з теми «Числівник як частина мови».

Аналіз дослідження і публікацій. У результаті аналізу науково-методичної літератури з'ясовано, що дослідженням і розробленням важливих питань з методики навчання української мови в початковій школі, пов'язаних із вивченням «Числівника як самостійної частини», займалися такі вчені та дослідники, як Вашуленко М., Пономарів О.Д., Зубков М.Г. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підручник І. Большакової «Українська мова та читання» (2 частина) для учнів 4 класу складається з трьох розділів, які містять 62 параграфи, серед них – 5 на вивчення числівника як самостійної частини мови, а саме:

1. «Числівник як самостійна частина мови»;
2. «Правопис числівника»;
3. «Правопис числівника»;
4. «Правопис числівника 11-20»;
5. «Правопис числівника 40-90,100».

В кінці цих параграфів є ще один, який відведений для узагальнення та систематизації знань з теми «Числівник як самостійна частина мови» та має назву «Що я знаю/умію».

В підручнику подано 239 вправ, 18 з них на вивчення теми «Числівник як самостійна частина мови». Всі вони різноманітні та мають різний характер:

1. Вправи на дослідження мовлення

с. 41 впр. 1 Що відбувається? Розкажи, у яких випадках тобі потрібно називати кількість предметів. Якими способами записують числа?

- Порахуй кількість оладок. Яку назву має частина мови, що називає кількість предметів?

- Котрий оладок лежить зверху: перший, другий, третій...? Яку назву має частина мови, що називає порядок предметів при лічбі? Це завдання спонукає дітей самим здогадатися, яку частину мови вони будуть вивчати, та пригадати вже вивчений матеріал.

2. Працюю самостійно/вдома

с. 42 впр. 5 Знайди й запиши дати цікавих свят.

с. 46 впр. 3 Утвори словосполучення іменників із числівниками за зразком.

с. 47 впр. 3 а) Спиши другий абзац. Підкресли числівники.

б) Намалюй квітковий годинник. Напиши, о котрій годині розкривається кожна квітка.

с. 48 впр. 3 Які особисті дані не можна оприлюднювати в інтернеті? Склади список. Розкажи про це однокласникам й однокласницям

Завдання мають творчо-пошуковий характер та призначені для самостійного виконання та закріплення вивченого на уроці.

3. Редагую

с. 42 впр. 3 та с. 43 впр. 1 Завдання учнів полягає у редагуванні тексту, а саме поставити числівники у правильному відмінку.

4. Читаю вдумливо

с. 48 впр. 2 Прочитай текст. Випиши числівники, записуючи їх словами. Поясни їхній правопис.

с. 43-46 впр. 2 Тема і головна думка. Час і місце подій. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

- Намалюй смайли відповідно до почуттів хлопчика впродовж історії.

- Причина – наслідок. Поясни причини й наслідки дій хлопчика.

- Склади план тексту, використовуючи слова в рамках. Перекажи текст за планом

5. Пишу для себе

с. 46 Дати відповідь на запитання.

1. Чому Василько повірив у магічне число «сім»?

2. Я вірю / не вірю в прикмети.

3. Чому для успішного навчання потрібно повторювати вивчене?

6. Мислю критично

с. 49 впр. 2 Факти й думки. Перевіряємо факти.

- Знайди в тексті неправдиву інформацію, яку подано за допомогою числівників.

Поясни, як її перевірити.

Параграф «Що я знаю/умію» містить наступні завдання:

1. Запиши по десять числівників, які відповідають на питання **скільки і котрий**.

2. Запиши під диктовку числівники із завдання 1 на с. 48 і завдання 1 на с. 49.

З'ясовано, що загальна кількість вправ у підручнику – 239; у темі «Числівник як частина мови» – 18, що становить 7,5 % від загальної кількості.

Тема містить різні види вправ: підготовчі, тренувальні та завершальні.

Серед підготовчих вправ варто виділити впр. 1 с.41. Зміст вправи полягає в тому, що учні повинні розглянути малюнок та порахувати предмети які зображені. Таким чином за навідними питанням діти мають назвачастину мови, що називає кількість предметів.

Під час аналізу теми було виявлено 13 тренувальних вправ. Їх метою є сприяти кращому засвоєнню нового матеріалу. Прикладом таких вправ є вправа 2 с. 41 – ця вправа навчає дітей правильно зіставляти числівники та відповідні їм запитання та вправа 2 с. 48 Прочитай текст. Випиши числівники, записуючи їх словами. Поясни їхній правопис.

Цікавою також є вправа 3 с. 46 – утвори словосполучення іменників із числівниками. Виконуючи цю вправу учні навчаються утворювати словосполучення іменників із числівниками. Вона сприяє закріпленню набутих знань, а також повторенню вивченого.

Впр. 2 с. 48 Прочитай текст. Випиши числівники, записуючи їх словами. Поясни їхній правопис.

Використовуючи вправи: с. 42 впр. 5, с.46 впр. 3, с. 47 впр. 3, с. 48 впр. 3 та вправи на с. 49 1-2 вчитель може завершувати вивчення теми «Числівник як самостійна частина

мови». Вони передбачають повну самостійність виконання. Тому важливо сформулювати завдання так, щоб воно сприяло творчій ініціативі учня і активізації його мислення для вирішення проблемної ситуації.

Загалом у розділі нами нараховано 18 вправ на вивчення теми «Числівник як самостійна частина мови», підготовчих – 1, які становлять 5,5%. Тренувальних вправ у розділі – 11, що становить 61,1% від загальної кількості. Завершальних – 6. Тому завершальних вправ у розділі 33,3%.

Отже, нами встановлено, що у підручнику для вивчення теми «Числівник як самостійна частина мови» нараховано 18 вправ. Серед них: 61,1% тренувальних, 33,3% завершальних і 5,5% підготовчих вправ. Такий розподіл ми вважаємо недостатньо доцільним, оскільки більшу увагу слід приділяти завершальним вправам. Адже саме вони сприяють творчому розвитку дітей, активізації мислення та кращому засвоєнню матеріалу під час вирішення проблемних ситуацій.

Висновки. Проаналізувавши тему «Числівник як самостійна частина мови» у підручнику І. Большакової «Українська мова та читання» (2021) для учнів 4 класу, ми можемо зробити висновки:

1. Підручник виділяється своєю яскравістю та насиченістю ілюстраціями та малюнками, і включає QR-коди. Представлений теоретичний матеріал і вправи, спрямовані на вивчення «Числівника як самостійної частини мови», відповідають вимогам освітньої програми для 4 класу. Вони цікаві, адаптовані до рівня розвитку дітей даного віку і сприяють формуванню мовних навичок молодших школярів. Отже, цей підручник є зручним для використання та доречним для вивчення теми «Числівник як самостійна частина мови».

2. На вивчення теми «Числівник як самостійна частина мови» автор підручника виділив 7,5 % вправ.

3. В загальному підручник налічує 239 вправ, серед яких 18 на вивчення теми «Числівник як самостійна частина мови». Проаналізувавши вправи, хотілося б виділити те, що найбільша кількість поданих вправ належить саме тренувальним вправам. На мою думку, такий розподіл є не правильним, оскільки більшу увагу потрібно приділяти саме завершальним вправам.

Список використаних джерел:

1. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. – Харків : Вид-во «Ранок», 2021. – 128 с.

2. Вашуленко М. Методика навчання української мови в початковій школі. К.: Літера ЛТД, 2010. 364 с.

3. Стилїстика сучасної української мови : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / О. Д. Пономарів. – Вид. 3-тє, переробл. і допов. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000. – 246 с.

4. Сучасна українська ділова мова. 3-тє вид., доповнене. – Х.: Торсінг, 2003.- 448 с.

5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проценко Олена, магістрантка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Філоненко О.С.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту.

Сучасний світ зіштовхнувся з низкою складних проблем: політична нестабільність, економічні кризи, соціальні конфлікти. Ці виклики загострюють питання про мирне співіснування різних культур, народів, релігій.

На жаль, у суспільстві все частіше спостерігаються прояви байдужості, агресії, насильства, дискримінації, нетерпимості та неповаги до людей з іншою національністю, вірою, культурою, точкою зору.

У таких умовах виховання толерантності у молодшого покоління стає особливо важливою й актуальною задачею.

Толерантність – це моральна якість особистості, що ґрунтується на ціннісному ставленні до інших людей, до себе, до оточуючого середовища. Вона проявляється в доброзичливості, чуйності, співчутті, терпимому ставленні, повазі до інших людей, незалежно від їхніх поглядів, звичок, характеру, темпераменту, національної та релігійної приналежності.

Державні документи України – Закони України «Про освіту» (1991), Національна доктрина розвитку освіти в Україні (2002), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Основні орієнтири виховання учнів 1–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України (2011), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи (2005), Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015) акцентують увагу на пріоритетності морального виховання молодого покоління. Концепція «Нова українська школа» (2016) підкреслює роль закладів освіти щодо формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінному, конкурентному, взаємозалежному світі на основі толерантності як особистісної якості.

Різні аспекти толерантності відображено у працях філософів (М. Бабія, М. Бердяєва, Р. Валітової, Ю. Іщенко, В. Лекторського, В. Пісоцького, Л. Скворцова, В. Соловйова та ін.); соціологів (Г. Бутигіна, В. Гараджі, Е. Дюркгейма, Г. Зиммеля, О. Конта, М. Маковецького, П. Сорокіна, О. Швачко та ін.); психологів (О. Асмолова, Г. Балла, І. Беха, С. Бондаревої, Д. Колесова, О. Клепцової, Г. Кожухаря, Д. Леонтєєва, В. Маралова, П. Мчедлова, В. Ситарова та ін.); педагогів (Ш. Амонашвілі, Н. Асташової, О. Безкоровайної, Г. Безюлевової, Б. Вульфова, М. Міріманової, А. Погодіної, О. Савченко, П. Степанова, Г. Шеламової та ін.).

Проблема толерантності розглядається у працях зарубіжних дослідників (А. Камю, П. Кінга, О. Конта, А. Маслоу, С. Мендус, Г. Оллпорт, Б. Рієрдон, Ж. Сартра,

М. Уолцера, В. Франкла, Е. Фромма, К. Ясперса та ін.), які пронизані ідеями гуманізму, побудови толерантних стосунків між людьми в суспільстві.

На основі аналізу наукових досліджень, можна виділити такі напрями формування толерантності в дітей молодшого шкільного віку:

1) знайомство дітей молодшого шкільного віку з принципами поваги до людської гідності всіх без винятку людей;

2) розуміння дітьми молодшого шкільного віку те, що кожна людина – індивідуальна та унікальна особистість (необхідність виховання в дітей поваги до інших, відмінних від них за фізичними, психічними ознаками);

3) розуміння дітьми молодшого шкільного віку принципу взаємодоповнюваності як основної риси відмінностей (кожний повинен зрозуміти, що їх відмінність від інших це їх унікальність, тобто подарунок долі);

4) розуміння учнями молодшого шкільного віку принципу взаємоповаги та взаємодопомоги (дітей важливо привчати до вміння працювати в колективі, спільного розв'язання проблем та поділу праці при виконанні спільних завдань) [4, с.68].

Дитина, йдучи в школу, входить у світ суспільно-особистісних відносин, та її позитивна соціалізація є необхідною підставою для розвитку у майбутньому демократичного, правового суспільства. Б. Вульфов визначив педагогічні засоби виховання толерантності в дітей молодшого шкільного віку.

До них відносяться:

– організація життєдіяльності дітей так, щоб одні могли виявити, а інші – побачити хороше в комусь або в чомусь;

– навчити дитину існувати у суспільстві, поза межами школи та родини, вміння спілкуватися з родиною, друзями, товариша, знайомими.

Йдеться про методи формування свідомості особистості та практикоорієнтованої спрямованості діяльності дитини [1].

У своїх дослідженнях О. Безкоровайна пропонує класифікувати форми та методи роботи, щодо формування толерантної поведінки. Методи виховання толерантної свідомості молодших школярів, науковець радить умовно розділити на три групи: 1) методи виховання толерантної поведінки на рівні свідомості (пояснення, розповідь на етичну тему, навіювання, етична бесіда, диспут, приклад); 2) методи організації діяльності та виховання досвіду толерантної поведінки (вправа, доручення); 3) методи стимулювання толерантної поведінки (заохочення, покарання) [1, с. 128]. Форми виховання толерантної поведінки О. Беркоровайна звела до урочної (уроки, тренінги) та позаурочної (гуртки, секції, клуби) роботи.

Ефективним засобом у вихованні толерантності є використання багатства дитячої художньої літератури. Саме дитяча художня література є матеріалом для формування уявлень, знань молодших школярів про риси толерантної особистості, яка розкриває в сюжетно-образній формі взаємини між людьми, подаючи зразки толерантної поведінки. Вихованець, сприймаючи позицію автора твору, як би порівнює її з власною позицією, таким чином йде оцінка власних норм поведінки і переоцінка своїх цінностей. При цьому дитиною переживається почуття обурення, сорому, протесту і, як наслідок, руйнуються раніше прийняті норми, цінності поведінки. А через емоції (які виникають під дією прочитаного) можна вплинути на розвиток емпатійних

можливостей молодших школярів. Художні твори стимулюють розвиток здатності співчувати іншим людям, впливають на емоційно-ціннісну сферу особистості, спонукають співпереживати і радіти героям – чого досить часто не відбувається в реальному житті.

Великий виховний потенціал мають також розповіді й казки, зібрані В. Сухомлинським у «Хрестоматії з етики». Ці твори змушують дітей задуматися над вчинками і переживаннями героїв, співвіднести їх із власними. Окрім того, у процесі читання й обговорення діти знайомляться з такими важливими поняттями, як совість, альтруїзм, егоїзм, розвивають навички мовлення. Аналіз і оцінка автором учинків і характеру героїв дозволяє вихованцям орієнтуватися в оцінці ситуації. Але робота над художніми творами вимагає від педагога творчого підходу, оскільки процес аналізу твору включає етапи: 1) підготовки учнів до сприймання твору, ознайомлення із сюжетною лінією, з'ясування емоційного впливу твору, аналіз особистісних якостей героїв; 2) виявлення причинно-наслідкових зв'язків, з'ясування мотивів поведінки героїв (чому герой так учинив і як цей учинок його характеризує?); 3) узагальнення особистісних рис героїв, оцінка їхніх вчинків, зв'язок з життєвим досвідом вихованця, поглиблення знань і суджень про соціальні норми поведінки, правила взаємодії і спілкування.

Серед різноманітних форм і методів виховання толерантності важливе місце посідає гра. Саме гра є природним для молодших школярів видом діяльності, де вони не тільки відображають реальне життя, а й перебудовують його.

На думку психологів (В. Давидов, К. Френч), у процесі ігрової діяльності в дітей формується орієнтація на загальний зміст людських взаємин і дій, відбувається виділення в них моментів підкорення та керівництва, розвиваються узагальнені переживання та орієнтація в них. Слід зазначити, що ігри допомагають вихованцям виражати власні почуття, розв'язувати внутрішні конфлікти, опановувати маловідомі способи дій, набувати досвіду конструктивної взаємодії, спілкування, що є важливим у формуванні умінь і навичок толерантної поведінки. По суті, саме гра надає можливість дитині уявити себе на місці інших людей, розширити спектр власних думок і почуттів, сприяє кращому розумінню себе та оточуючих. До того ж програвання ролей дає вихованцю можливість проекспериментувати з різними моделями поведінки і побачити, до яких вони призводять наслідків [7, с. 396].

Сюжетно-рольова гра активізує уяву молодшого школяра, дозволяє йому виконувати дії не лише за себе, а й за персонажа. При цьому відбувається процес перевтілення дитини на фоні емоційного піднесення, що зумовлює розвиток її емоційної сфери. В ігровій ситуації вихованець наслідує риси, почуття іншої людини. Власні переживання, які заважають дитині у житті, при цьому відходять на другий план і до певного часу не втручаються у поведінку дитини. Також переживання ігрового образу дозволяє молодшим школярам змінити свою позицію у ставленні до емоційних станів ровесників. Завдяки ігровій ситуації змінюється ставлення вихованця до себе і формується толерантне ставлення до однолітків [5, с.139].

Так, в особливих ігрових умовах молодший школяр має можливість моделювати систему соціальних взаємин у наочно-діючій формі, розвивати орієнтування в них. В умовах гри відбувається поступове подолання особистісного егоцентризму, завдяки чому розвивається самосвідомість дитини, вона стає соціально компетентною, здобуває

досвід взаємодії, вирішення проблемних ситуацій, шліфує комунікативні вміння. На основі усвідомлення й вербалізації своїх внутрішніх переживань у грі дитина отримує можливість для усвідомлення змісту проблемної ситуації й зміни свого ставлення до неї. Завдяки грі відбувається поетапне засвоєння, відпрацювання, інтеріоризація знань, умінь і навичок толерантної поведінки. Підпорядкування ігровим правилам у контексті ролі стимулює формування елементів довільної регуляції поведінки.

Рольова гра також сприяє розвитку експресивних навичок (уміння передавати настрій, внутрішній стан, переживання за допомогою міміки, жестів, пантоміміки), спричинює зміни особистісного плану. Зокрема, приймаючи на себе різні за змістом і статусом ролі, вихованець опиняється перед необхідністю змінити свої установки, ставлення, адже гра вимагає від нього перевтілення, розуміння, прийняття та вияву почуттів іншої людини. Так створюються умови для формування толерантності, розвитку самосприйняття, самооцінки, самоповаги молодших школярів. Великий виховний потенціал щодо толерантного зростання молодших школярів містять театралізовані ігри, як різновид сюжетно-рольових ігор [1, с.11-13]. Вони зберігають їх ознаки: зміст, творчий задум, роль, сюжет, рольові й організаційні дії та стосунки.

Тематика і зміст театралізованих ігор мають морально спрямованість, яка міститься в кожній казці, літературному творі й повинна знайти місце в імпровізованих постановках. Це дружба, чуйність, доброта, толерантність, чесність, сміливість, комунікабельність. Обраний дитиною улюблений герой стає зразком для наслідування. Дитина починає ототожнювати себе з цікавим для неї образом. Здатність до такої ідентифікації й дозволяє через образи театралізованої гри непомітно впливати на дітей. Із задоволенням перевтілюючись в улюблений образ, вихованець добровільно приймає й привласнює притаманні йому риси. Самостійне розігрування ролі дітьми уможливорює формування досвіду моральної поведінки, вміння діяти згідно з соціальними нормами, сприяє розвитку комунікативних, перцептивних й інтерактивних вмінь. Великий і різнобічний вплив театралізованих ігор на особистість дитини дозволяє використовувати їх як впливовий, але ненав'язливий педагогічний засіб, бо сам вихованець зазнає при цьому задоволення, радості.

Наведемо приклади ігор [4, с.69].

«Обери собі команду»

Тривалість – 15-20 хвилин

Запропонуйте дітям сісти в коло. Роздайте кожному по одній наклейці. Це можуть бути зірочки, сонечка, квадрати чи кола. Головне, щоб усі вони були різних кольорів, так, щоб двічі не трапилася жовта зірка, наприклад. Наклейку діти ліплять собі на руку чи светр.

Завдання – за дві хвилини без слів згуртуватися в команди. Команди діти формують на свій розсуд.

Зазвичай, маленькі діти згуртовуються за критерієм кольору наклейок (червона зірка з червоним колом) або форми (трикутник з трикутником).

Обговоріть з дітьми кілька питань: «Чому ви обрали саме цих дітей, щоб об'єднатися в команду?», «Чи в світі взагалі бувають «однакові» люди?»

Діти вчаться дітей критично думати та пізнавати, розуміти, що на планеті не існує однакових людей, проте всі ми в чомусь схожі. Це допоможе дітям укріпити думку,

що попри відмінності в зовнішності, вподобаннях, можна співпрацювати та проводити час разом.

«Три спільні речі»

Запропонуйте дітям об'єднатися в пари. Задайте тему для пошуку спільного. Можна взяти тему зі стандартного переліку («Я в школі», «Моя сім'я», «Мої улюблені заняття», «Канікули», «Мої друзі») чи вигадати свою. Спробуйте також варіант, коли тему пропонують самі учні.

Завдання – обговорити з однокласником задану тему та знайти, що є спільним для обох. Таких речей має бути принаймні три. На обговорення виділіть 5 хвилин.

Пошук спільного є базою для формування толерантного ставлення до інших. Коли ми тренуємо цю навичку з раннього віку, то допомагаємо дітям не ігнорувати і не бути агресивними до тих, хто відрізняється.

«Труднощі»

Тривалість – 10-15 хвилин

Цю гру найкраще проводити в 3-4-х класах. Об'єднайте дітей у групи по 4-5 осіб. Кожній дайте аркуш паперу, олівці чи фломастери.

Завдання груп – намалювати дитину на інвалідному візку, подумати, з якими труднощами вона може зіткнутися, та як інші діти можуть їй допомагати.

Щоб допомогти учням розмірковувати над труднощами дітей з інвалідністю, напишіть на дошці такі запитання: «Дитина на візочку гратиме в ігри з класом?», «Чи зможе вона відвідати кінотеатр в нашому місті?», «Як ми допомагаємо такій дитині: у коридорах, на уроках, у їдальні?», «Як ми можемо спілкуватися з дітьми на візочках, щоб вони почувалися комфортно?»

Учні вчаться допомагати іншим та помічати тих, хто не може впоратися зі шкільним світом самотійно.

Подрібнення гри на запитання та їх обдумування виховує уважність до деталей. Дитина починає бачити світ ширше та придивлятися, хто в класі може почуватися «за бортом» та кому слід допомогти.

Отже, виховання толерантності у молодших школярів потребує включення у виховний процес умов, адекватних їх віковим та індивідуальним особливостям, що виражається, в першу чергу, в готовності вчителя до безоцінного прийняття дитини, яке ґрунтується на довірі, емпатії, відкритості у взаєминах з нею. Крім того, взаємини у дитячому колективі мають бути організовані на засадах взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування. Особливу увагу слід приділяти практиці гуманних взаємин молодших школярів, наполегливій щоденній роботі, спрямованій на перехід «знаних» мотивів (орієнтація у тому, що таке добре, а що погано) у «реально діючі» мотиви (повсякденне керування у своїй діяльності засвоєними нормами взаємодії, спілкування, поведінки). Як правило, досить часто спостерігається розбіжність між знаннями і реальною поведінкою вихованців, що виявляється у їх невмінні переносити знання та дії, використані в одній ситуації на іншу, знаходити правильний спосіб поведінки, взаємодії, спілкування на основі вже відомих правил. Досить часто ця розбіжність пояснюється недостатністю практичного досвіду молодших школярів щодо втілення наявних знань у власну поведінку.

Список використаних джерел:

1. Безкоровайна О. Як зробити школу толерантною: Можливості і засоби. Видавництво дім «Шкільний Світ». Київ. Вид. Л. Галіцина, 2006: 128 с.
2. Денисюк С. Толерантність у просторі політичної комунікації: від теоретичних основ до практичного втілення. Політичний менеджмент, 2021. №6. С. 20-28.
3. Косарева Г. М. Педагогічна толерантність як характеристика професійної діяльності вихователя. Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика, 2016. № 7. С. 372-379.
4. Тернопільська В.І. Особливості виховання толерантності у дітей молодшого шкільного віку. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. - К., 2014.- Вип. 82, Част.1., С. 66-71.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВПРАВ НА ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ «ТЕКСТ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ І. БОЛЬШАКОВОЇ (4 КЛАС) (Частина 2)

Русинко Марина, студентка факультету психології та соціальної роботи групи По-31.

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту.

Актуальність: У НУШ особлива увага приділяється розвитку мовленнєвої компетентності учнів. Це зумовлено тим, що мовленнєва діяльність є основою всіх інших видів діяльності людини. Успішне засвоєння будь-якої навчальної дисципліни залежить від рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь. У цьому контексті важливе значення має вивчення теми «Текст» у початковій школі. Текст є основною одиницею мовленнєвої діяльності, він є основою для формування інших мовних одиниць і видів мовленнєвої діяльності.

Вивчення теми «Текст» у початковій школі передбачає формування у учнів знань про структуру тексту, його різновиди, основну думку. Для цього необхідно використовувати різноманітні методи і прийоми навчання, зокрема систему вправ. Аналіз системи вправ на засвоєння теми «Текст» за підручником І. Болшакової 4 клас (2021) є актуальним дослідженням, оскільки дозволяє виявити ефективність використання цих вправ для формування у учнів знань і вмінь з цієї теми. [3]

Мета дослідження полягає в аналізі системи вправ на засвоєння теми «Текст» за підручником І. Болшакової (4 клас).

Об'єктом дослідження є система вправ на засвоєння теми «Текст» за підручником І. Болшакової (4 клас).

Предметом дослідження є ефективність використання цієї системи вправ для формування у учнів знань і вмінь з цієї теми.

Виклад основного матеріалу дослідження. У підручнику І. Болшакової (2021) для учнів 4 класу на вивчення розділу «Текст» відведено 9 сторінок. Матеріал є доцільним. Подано його цікаво та зрозуміло для дітей даного віку, наявна достатня

кількість яскравих ілюстрацій до вправ. Розділ вивчається за допомогою семи параграфів. Зокрема таких, як:

1. Текст. Типи текстів. Текст-опис
2. Науковий і художній описи
3. Текст-розповідь
4. Текст-міркування
5. Розвиток мовлення. Текст-міркування
6. Текст-міркування. Есей
7. Розвиток мовлення. Есей

Для вивчення тексту у розділі є 30 вправ. У першому підрозділі вправи, призначені для вивчення теми «Текст. Типи текстів. Текст-опис. Вони спрямовані на формування усвідомленого розуміння учнями сутності тексту, його ознак і особливостей, а також на розвиток умінь створювати тексти-описи.

- Вправа 1 на сторінці 118 «Діаграма Венна». У цій вправі треба записати ознаки тексту, порівняти речення і текст. Ці вправа допомагають учням усвідомити, що текст - це не просто сукупність речень, а організована за певними правилами цілісність. У першій вправі учням пропонується заповнити діаграму Венна, в якій порівняно ознаки речення і тексту.

- Вправа на розкриття особливостей різних типів тексту. У другій вправі на сторінці 118 учням пропонується розповісти про особливості різних типів тексту та кроки, які допомагають їх створювати. Ця вправа спрямовані на формування усвідомлення учнями характерних ознак різних типів тексту.

- Вправа 3 на сторінці 118 на створення тексту-опису. У третій вправі учням пропонується відповісти на запитання про те, на які питання дає відповідь текст-опис, з яких частин складається, які слова для нього характерні. Ця вправа спрямована на розвиток умінь створювати тексти-описи. Учням пропонується самостійно вибрати тему для опису та використовувати запропоновану схему для написання тексту.

У другому підрозділі вправи, призначені для вивчення теми «Науковий і художній описи». Вони спрямовані на формування усвідомленого розуміння учнями особливостей наукового та художнього опису, а також на розвиток умінь створювати тексти-описи в цих стилях:

- Вправа 1 на сторінці 119 на порівняння наукового та художнього опису. Ця вправа допомагає учням усвідомити, що науковий і художній опис мають як спільні, так і відмінні риси. У першій вправі учням пропонується порівняти два тексти-описи, відзначивши їх спільні і відмінні риси. Після прочитання тексту учням пропонується:

- скласти 5 запитань, які можна поставити до 2 текстів,
- скласти 3 питання, які можна поставити тільки до одного з текстів,
- записати відповіді на кілька запитань на вибір.

- Вправа 2 на сторінці 120 на порівняння речення і тексту. Ця вправа допомагає учням зрозуміти характерні ознаки кожного тексту. У цій вправі учням пропонується заповнити табличку, в якій порівняно ознаки 2 різних текстів, тобто яка мета створення, особливості опису та уживання слів.

- Вправ 3 на сторінці 120 на розкриття особливостей різних типів тексту. Ці вправи спрямовані на формування усвідомлення учнями характерних ознак різних типів тексту. І у цій вправі учням треба вибрати чи текст є науковим чи художнім?

- Вправа 4 на сторінці 120 створення тексту-опису. Ця вправа спрямована на розвиток умінь створювати тексти-описи. Учням пропонується самостійно вибрати тему для опису та використовувати запропоновану схему для написання тексту.

У третьому підрозділі вправи призначені для вивчення теми «Текст-розповідь». Вони спрямовані на формування усвідомленого розуміння учнями особливостей тексту-розповіді, а також на розвиток умінь створювати тексти-розповіді:

- Вправи на ознайомлення з поняттям «текст-розповідь». Ці вправи допомагають учням усвідомити, що текст-розповідь - це розповідь про події, які відбулися в певному місці та часі. У першій вправі на сторінці 120 учням пропонується прочитати текст-розповідь та відповісти на запитання про нього.

- Вправи на аналіз тексту-розповіді. У другій вправі на сторінці 120 учням пропонується скласти список ознак тексту-розповіді. Ці вправи спрямовані на формування умінь аналізувати тексти-розповіді, визначати їх тему, основну думку, сюжет, персонажів, авторський задум.

- Вправа 3 на сторінці 120 учням пропонується текст-розповідь про ситуацію, коли вони почувалися ніяково.

- Вправа 4 на сторінці 121 пропонує учням розказати про, що вони дізналися і подальший розвиток подій в школі з мсьє Жаком і учнями.

- У вправі 5 на сторінці 122 учні повинні ділитися своїми емоціями щодо прочитаного тексту.

- Вправа 6 на сторінці 123 учням діляться своїми емоціями щодо прочитаного тексту. Учням пропонують завдання на вибір написати над кожним словом до якої частини мови воно належить або зробити рибку з побажанням і подарувати комусь.

У підрозділі 4 вправи призначені для вивчення теми «Текст-міркування».

- Вправа 1 на сторінці 123 спрямована на розвиток зв'язного мовлення. Учні повинні прочитати текст, а потім скласти 5 запитань. Також учні повинні виписати з тексту дієслова, пояснити їхнє значення та скласти словосполучення з трьома дієсловами на вибір. Ця вправа допоможе дітям поповнити свій словниковий запас та навчитися правильно використовувати дієслова в мовленні.

- Вправа 2 на сторінці 124 спрямована на розвиток зв'язного мовлення. Учні повинні скласти міркування на тему «Чи завжди слід погоджуватися з іншими людьми?». Для цього їм потрібно сформулювати тезу, довести її аргументами та зробити висновок. Ця вправа допоможе дітям навчитися чітко та послідовно висловлювати свої думки, враховувати різні точки зору та робити обґрунтовані висновки.

Вправа є цілком доречною для 4 класу. Вона допомагає дітям розвивати критичне мислення та вміння аргументувати свою точку зору. Вправа також є досить цікавою та захоплюючою, оскільки вона дозволяє учням висловити власні думки та погляди.

- Вправа 3 на сторінці 124, учням треба прочитати твердження і його пояснити. Написати чи любиш ти слухати думки, які суперечать тому, що ти думає сам/сама. Ця вправа навчить учнів відстоювати свої думки та мати свою власну точку зору на проблему чи ситуацію.

- Вправа 4 на сторінці 124, потрібно написати текст-міркування на одне запитання на вибір із завдання 2, відповідаючи на питання.

У підрозділі 5 вправи призначені для вивчення теми «Розвиток мовлення. Текст-міркування».

- Вправа 1 сторінка 125, учням потрібно написати текст-міркування для того, щоб висловити власні по-гляди на питання, яке є суперечливим. Потім треба обрати позицію щодо питання і під час дискусії висловити свої власні думки.

Вправа спрямована на формування у учнів знань про поняття тексту-міркування та його структуру. Вправа є доцільною та ефективною, оскільки дає учням можливість ознайомитися з основними поняттями теми у доступній формі.

- Вправа 2 сторінка 125, учням треба записати тезу під час дискусії я завжди / часто / зрідка / ніколи висловлюю власні думки та пояснити чому твоя позиція є правильною, використавши аргументи аргументи. У підручнику приставлені визначення, що таке факт, цитата і приклад з власного досвіду.

Вправа спрямована на формування в учнів знань про типи аргументів у тексті-міркуванні. Вправа є важливою та креативною, оскільки дає учням можливість ознайомитися з різними типами аргументів та зрозуміти їхню роль у тексті-міркуванні.

- Вправа 3 сторінка 125, учням треба скласти список аргументів на чернетці. Можна записати аргумент одним словом, словосполученням, реченням. Це може бути факт чи цитата. Вправа спрямована на формування в учнів умінь складати список аргументів для тексту-міркування. Вправа є важливою, оскільки дає учням можливість відпрацювати вміння генерувати ідеї для аргументів.

- Вправа 4 на сторінці 125 дає змогу учням обрати серед аргументів три найсуттєвіші.

Вправа 4 передбачає вибір учнями трьох найсуттєвіших аргументів із запропонованих. Це завдання розвиває критичне мислення та вміння відокремлювати головне від другорядного. Школярі повинні уважно прочитати всі аргументи та визначити, які з них є найбільш вагомими для обґрунтування позиції.

- Вправа 5 сторінка 125, учням треба записати текст-міркування. Підручник надає покрокову інструкцію як це зробити. Виконання цієї вправи сприяє розвитку зв'язного писемного мовлення та вміння аргументувати свою позицію.

- Вправа 6 сторінка 125, учням треба відредагувати текст-міркування.

Ця вправа допомагає учням удосконалити свої навички редагування, зокрема:

- виправлення орфографічних помилок
- виправлення пунктуаційних помилок
- виправлення стилістичних помилок
- доповнення тексту новими деталями

- Вправа 7 сторінка 125, учням потрібно записати текст на чистовик і за бажанням оприлюдни. Це завдання сприяє розвитку творчих здібностей учнів та вміння публічно висловлювати свої думки.

У підрозділі 6 вправи призначені для вивчення теми «Текст-міркування. Есей». Учням відразу надається визначення, що таке есей, яке допоможе їм краще зрозуміти який вид тексту це є.

- Вправа 1 на сторінці 126 спрямована на розвиток усвідомленого читання та критичного мислення. Учні повинні уважно прочитати свій есей та визначити, яку структуру він має. Вони також повинні пояснити, чому в есеї вжито видалені слова та речення. Це завдання допомагає учням усвідомити важливість структури й чіткості викладу думок у тексті-міркуванні.

- Вправа 2 «Щоденник подвійних нотаток» на сторінці 127, учням варто записати цитату з тексту, яка приверну їхню увагу та свої роздуми щодо неї. Вправа 2 спрямована на розвиток вміння аналізувати текст та висловлювати власні думки. Це завдання допомагає учням удосконалити свої навички критичного мислення та зв'язного писемного мовлення.

- Вправа 3 сторінка 127, написати есей, який би починався прислів'ям. Пояснити, чи поділяють учні висловлену думку, чи ні. Пояснити чому. Навести приклад зі свого життя, що ілюструє їхню позицію. Вправа 3 спрямована на розвиток вміння аргументувати свою позицію. Це завдання допомагає учням удосконалити свої навички міркування та зв'язного писемного мовлення.

У підрозділі 7 вправи призначені для вивчення теми «Розвиток мовлення. Есей».

- Вправа 1 на сторінці 127, учням потрібно написати есей на тему «Чи потрібні літні канікули?». Ось яка структура представлена в підручнику:

- Подумай, чому бувають літні канікули і як ти ставишся до них.
- Склади список аргументів.
- Знайди інформацію в різних джерелах, запитай у рідних і друзів, знайомих про їхнє ставлення до літніх канікул.

- Порівняй власні думки з думками інших людей.
- Використай діаграму Венна.
- Запиши свої думки на чернетку. Записуй речення, словосполучення, слова.

Напиши так, наче розповідаєш про свої думки комусь.

- Подумай, як із записів на чернетці створити текст. Запиши його.
- Прочитай текст другу / подрузі, учителю / вчительці, рідним. Послухай їхні поради щодо запису думок.

- Відредагуй текст: видали зайве, допиши потрібне, напиши незрозуміле своїми словами, виправ помилки.

- Запиши текст на чистовик і презентуй класу.

Ця вправа спрямована для розвитку писемного мовлення учнів 4 класу.

Висновки. Проаналізувавши розділ «Текст», який відведений для вивчення видів та структури текстів, у підручнику І. Болшакової 4 клас (2021, ми можемо зробити висновки:

Підручник яскравий, насичений ілюстраціями та малюнками. Ця тема вивчається за допомогою розділу «Текст», який налічує 7 параграфів. Поданий теоретичний матеріал та вправи для вивчення тексту відповідають вимогам типової освітньої програми для учнів 4 класу, є цікавими, доцільними та зрозумілими для дітей даного віку, сприяють формуванню мовних умінь учнів початкової школи. Тому даний підручник буде зручним у користуванні і доцільним у вивченні розділу «Текст».

У розділі «Текст» розміщено 30 вправ на вивчення цієї теми. Розділ налічує достатню кількість вправ. Серед яких є підготовчі, тренувальні та завершальні. Вправи

на засвоєння теми «Текст» розподілені по параграфах таким чином, щоб учні поступово оволодівали новими знаннями та вміннями.

У першому параграфі учні знайомляться з поняттям «текст» і типами текстів. Учні вчаться визначати тип тексту за його ознаками.

У другому параграфі учні знайомляться з поняттям «науковий опис» і «художній опис». Учні вчаться складати тексти-описи різних типів.

У третьому параграфі учні знайомляться з поняттям «текст-розповідь». Учні вчаться складати тексти-розповіді.

У четвертому параграфі учні знайомляться з поняттям «текст-міркування». Учні вчаться складати тексти-міркування.

У п'ятому параграфі учні вчаться аналізувати тексти-міркування.

У шостому параграфі учні знайомляться з поняттям «есе». Учні вчаться складати есе.

У сьомому параграфі учні вчаться аналізувати есе.

Система вправ на засвоєння теми «Текст» за підручником І. Болшакової є ефективною. Вона допомагає учням сформувати необхідні знання та вміння, необхідні для успішного навчання в школі та в житті. Вправи добре продумані та структуровані. Вони відповідають навчальній меті та дають можливість учням ознайомитися з основними поняттями теми, сформувати відповідні вміння та навички.

Список використаних джерел

1. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл.загал. серед. освіти (у 2-х ч.) :Ч. 2
2. Большакова І. О., І. Г. Хворостяний. – Харків : Вид-во «Ранок», 2021. – 128 с. : іл. ISBN 978-617-09-6895-1
3. Савченко О.Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. Початкова школа. 2012. № 8. С. 1-6.
4. Савченко О. Я. Якість і варіативність шкільних підручників як умова запровадження Державних стандартів початкової освіти. Початкова школа. 2001. № 8. С. 0–12.
5. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272.
6. Топузов О. М. Компетентнісні засади сучасного підручникотворення. Український педагогічний журнал. 2015. № 3. С. 36-47. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_3_5.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Савчин Юлія, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: **Філоненко О.С.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

Інтеграція України у світовий освітній простір – це шлях до модернізації національної освіти, підвищення її якості та конкурентоспроможності на світовому ринку. Це можливість для українців отримувати якісну освіту та реалізувати свій потенціал на глобальному рівні, а також для України – стати активним учасником міжнародного освітнього простору.

Освіта відіграє унікальну роль у житті суспільства та держави, адже саме вона формує та розвиває соціально важливі якості кожної людини, робить її не лише членом суспільства, а й повноправним громадянином. Завдяки освіті формується свідомість людей, а також регулюються процеси їхнього саморозвитку.

Європейська система освіти акцентує на розвитку особистості, критичному мисленні, самостійності та креативності. Однією з країн, де європейська система освіти втілена в життя є Польща.

У контексті реформування української освіти цікавим є досвід Польщі, де було започатковано новий підхід до навчання в початковій школі. Цей підхід стосується як змісту освіти, так і методики викладання. Представимо ключові моменти польської реформи освіти:

- поглиблення інтегрованості навчання та виховання, що дозволяє не ділити освіту на окремі предмети, а поєднувати їх, щоб дати учням цілісне уявлення про світ;
- розвиток ключових компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі (критичне мислення, комунікація, співпраця, креативність тощо);
- акцентується на активних методах навчання, які роблять учнів не пасивними слухачами, а активними учасниками освітнього процесу [1].

Європейська система освіти має інтегрований характер навчання, який дозволяє дітям отримати цілісне уявлення про світ. Ідея такого навчання полягає в тому, що світ впливає на дитину цілісно, тому потрібно навчити дитину жити в цьому світі. Сучасні освітні тенденції свідчать про те, що все більша увага приділяється розвитку особистості та навичок, а не лише знанням. Важливо, щоб вчителі використовували різні методи та підходи до навчання, щоб воно було цікавим та захопливим для дітей.

Цей підхід допомагає дітям краще зрозуміти світ, сформувати необхідні навички та підготуватися до життя в ньому. Впровадження інтегрованого навчання – це крок у нове освітнє майбутнє, яке дає можливість розкрити потенціал кожної дитини.

Варто зазначити, що Польща велику увагу приділяє інклюзивному навчанню. Міністерство освіти Польщі створює спеціальні книжки, навчальні матеріали для дітей

з особливими освітніми потребами. Також у 1-3 класах діти з інклюзією проходять курс жестової мови [2].

Польська система освіти динамічно розвивається, відбувається посилення автономії шкіл, розширення прав та свобод учасників освітнього процесу. Важливим є поліпшення умов праці вчителів, зростання заробітної плати, вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів.

Для України важливо врахувати досвід Польщі, розвивати освіту, яка відкрита до майбутнього, долати замкнутість та набувати творчого характеру. Головним завданням сучасної освіти є не лише передача знань, а й формування особистості, здатної до самостійного життя і саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Глушко О. З. Модернізаційний вимір шкільної освіти у Польщі: ключові тенденції розвитку. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 4. С. 32-41.
2. Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу : загальна характеристика. Навчальний посібник. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Тачаєва Евеліна, студентка групи По-41 факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту.

Актуальність теми дослідження зумовлена пріоритетними напрямками, визначеними в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державному стандарті початкової загальної освіти, Концепції мовної освіти в Україні, Концепції навчання державної мови в школах України, щодо підвищення теоретико-методичного рівня навчання української мови в початковій школі.

У цьому контексті особливої ваги набуває мета початкової мовної освіти – формування національно свідомої, духовно багатого мовної особистості, яка володіє вміннями комунікативно доцільно використовувати мовні засоби в різних сферах і видах мовленнєвої діяльності.

Проблему розвитку мовлення учнів висвітлено в працях О.Біляєва, Є. Голобородько, О. Горошкіної, Т. Донченко, П. Кордун, Л. Мацько, В. Мельничайка, Г. Михайловської, Л. Паламар, М. Пентиліук, Л. Скуратівського, В. Статівки та ін. Питання культури мовлення, мовної норми й комунікативних якостей мовлення, шляхи формування мовної культури людини завжди були в центрі уваги вітчизняних лінгвістів і методистів (Н. Бабич, І. Білодід, О. Біляєв, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, О. Заболотська, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентиліук, В. Русанівський та ін.). Психологічні та

психолінгвістичні погляди на породження усномовленнєвих висловлювань досліджували Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, І. Синиця та ін.

У початковій ланці освіти формування мовленнєвої культури школярів досліджувалося за такими напрямками: становлення й розвиток орфоепічних норм мовлення молодших школярів (М. Мікітін), прийоми вироблення в учнів навичок україномовного етикету (Р. Миронюк), формування орфографічних норм української мови в молодших школярів (Р. Черновол-Ткаченко).

Формування культури мовлення молодших школярів під час вивчення художніх творів є важливим етапом у навчанні дітей, оскільки відповідає віковим особливостям молодших школярів. У цьому віці діти особливо чутливі до краси слова, вони легко сприймають і запам'ятовують засоби художньої виразності.

У молодшому шкільному віці діти проходять важливий етап розвитку своєї особистості. Вони починають пізнавати світ, розвивати свої інтелектуальні та творчі здібності. У цьому віці діти особливо чутливі до краси слова. Вони люблять слухати казки, вірші, оповідання. Вони легко запам'ятовують яскраві, образні слова і висловлювання [1].

Ці вікові особливості можна використовувати для формування культури мовлення молодших школярів. Адже саме в цьому віці діти найбільше готові до сприйняття краси слова, до розвитку своєї творчої уяви [там само].

Одним із найважливіших завдань формування культури мовлення молодших школярів є ознайомлення їх із художньою літературою. Читання художніх творів допомагає дітям розвивати уяву, фантазію, образне мислення. Воно також сприяє розвитку їхнього мовлення, вчить їх розуміти і використовувати засоби художньої виразності [так само].

Читаючи дітям художні твори, вчитель може звертати увагу на те, як автор використовує різні засоби художньої виразності. Наприклад, можна зупинитися на тому, як автор використовує епітети, порівняння, метафори, персоніфікацію, гіперболу, алегорію [6].

Важливо також заохочувати дітей до самостійного читання художніх творів.

Самостійне читання художніх творів допомагає дітям розвивати самостійність, творчість, формувати власні смаки. Тому важливо заохочувати дітей до самостійного читання художніх творів.

Вчитель може допомогти дітям у виборі художніх творів, які відповідають їхньому віку та інтересам. Він також може проводити бесіди з дітьми про прочитані твори, допомагати їм зрозуміти їхній зміст і значення [так само].

Важливішим завданням у формуванні культури мовлення молодших школярів є залучення дітей до виконання творчих завдань.

Творчі завдання допомагають дітям краще зрозуміти і запам'ятати засоби художньої виразності, навчитися використовувати їх у власному мовленні [там само].

Вчитель може пропонувати дітям різні творчі завдання для формування культури мовлення, такі як:

- Скласти вірш, оповідання або казку, використовуючи різні засоби художньої виразності.
- Намалювати картину, яка відображає настрій або атмосферу, створену за допомогою засобів художньої виразності.

- Створити костюм або декорації для вистави, використовуючи засоби художньої виразності [1].

Такі завдання допомагають дітям розвивати свою творчу уяву, образно мислити, чітко й лаконічно висловлювати свої думки сприяють розвитку творчих здібностей учнів. Використання різноманітних методів і прийомів дозволяє учням проявити свою фантазію, творчість, висловити власні думки та почуття.

Формування культури мовлення молодших школярів під час вивчення художніх творів сприяє розвитку їхніх творчих здібностей. Це відбувається завдяки тому, що художня література багата на яскраві образи, емоції, почуття. Вона дає можливість дітям розкрити свою фантазію, творчість, висловити власні думки та почуття [5].

Допомагають учням краще розуміти і використовувати засоби художньої виразності. Навчання учнів розуміти та використовувати засоби художньої виразності в усному та писемному мовленні є важливою умовою їхнього успішного навчання та розвитку.

Засоби художньої виразності - це мовні засоби, які використовуються для створення образів, розкриття теми та ідеї твору, вираження емоцій та почуттів автора. Вони допомагають читачеві (слухачеві) глибше зрозуміти зміст твору, відчувати його настрій, атмосферу [5].

Навчання учнів розуміти та використовувати засоби художньої виразності в усному та писемному мовленні є важливою умовою їхнього успішного навчання та розвитку. Це допомагає їм глибше розуміти зміст художніх творів.

У молодшому шкільному віці діти починають активно пізнавати світ, розвивати свої інтелектуальні та творчі здібності. Читання художніх творів допомагає їм у цьому.

Художня література багата на яскраві образи, емоції, почуття. Вона дає можливість дітям розкрити свою фантазію, творчість, висловити власні думки та почуття.

Формування умінь розуміти та використовувати засоби художньої виразності сприяє глибшому розумінню змісту художніх творів учнями початкової школи [5].

Засоби художньої виразності допомагають створити яскраві, образні образи. Наприклад, епітети допомагають автору підкреслити певні риси або якості предмета, порівняння допомагають порівняти два предмета або явища, метафори допомагають передати подібність між двома предметами або явищами, не схожими на перший погляд [3].

Засоби художньої виразності допомагають розкрити тему та ідею твору. Наприклад, тема твору - це те, про що він, а ідея - це те, що автор хотів сказати читачеві. Засобами художньої виразності автор може підкреслити важливість теми та ідеї твору, зробити їх більш зрозумілими та запам'ятовуються [5].

Виразити емоції та почуття автора. Наприклад, риторичні запитання, звертання, повтори допомагають автору висловити свої емоції та почуття.

Діти, які добре розуміють засоби художньої виразності, легше розуміють зміст художніх творів [так само].

Учні можуть:

- Ясніше уявити собі образи героїв, події, що відбуваються в творі. Наприклад, епітети «золоті руки» і «сильні плечі» допомагають нам уявити собі сильного, міцного чоловіка, який вміє добре працювати.

- Усвідомити, чому автор так розкрив тему та ідею твору. Наприклад, метафора «життя - це річка» допомагає нам зрозуміти, що життя - це постійний рух, розвиток, зміна.

- Співпереживати героям, відчувати їхні емоції та почуття. Наприклад, риторичне запитання «Що ж тепер буде з бідолашним хлопчиком?» допомагає нам співпереживати герою твору, який потрапив у біду.

- Усвідомлювати роль засобів художньої виразності у творі.

- Висловлювати свої думки та почуття більш точно та образно.

- Створювати більш цікаві та змістовні твори власного висловлювання.

Формування умінь розуміти та використовувати засоби художньої виразності в молодшому шкільному віці відбувається поступово. У початкових класах учні знайомляться з основними видами засобів художньої виразності, такими як епітети, порівняння, метафори, персоніфікація, гіпербола, алегорія. Вони вчать визначати ці засоби в художніх творах, називати їхні види, пояснювати їхнє значення [3].

У середніх класах учні поглиблюють свої знання про засоби художньої виразності, вчать знаходити їх у різних художніх творах, використовувати їх у власному мовленні [там само].

Формування культури мовлення молодших школярів є одним із важливих завдань початкової освіти. У процесі вивчення художніх творів можна використовувати такі методи та прийоми, які сприятимуть цьому завданню:

- Метод аналізу художнього твору. Цей метод передбачає розкриття змісту, ідеї, образів, художніх засобів твору. У процесі аналізу художнього твору учні вчать чітко і ясно висловлювати свої думки, використовувати в мовленні різноманітні мовні засоби, зокрема й художні.

Метод аналізу художнього твору є одним із найважливіших методів формування культури мовлення молодших школярів. Він сприяє розвитку у них таких важливих мовленнєвих навичок, як:

- Чітке та ясне висловлення думок. Аналіз твору передбачає висловлення своїх думок про його зміст, ідею, образи, художні засоби. У процесі цього учні вчать чітко формулювати свої думки, обирати правильні слова та речення для їхнього вираження.

- Використовування в мовленні різноманітних мовних засобів, зокрема й художніх. Художні твори багаті на різноманітні мовні засоби, які допомагають письменникам створювати яскраві образи, передати свої почуття та думки. У процесі аналізу твору учні знайомляться з цими засобами та вчать їх використовувати у власному мовленні [3].

Для того, щоб метод аналізу художнього твору був ефективним, необхідно дотримуватися таких принципів:

- Доступність. Аналіз твору повинен бути доступним для розуміння молодших школярів. Для цього необхідно вибирати твори, які відповідають їхньому віковому рівню розвитку.

- Актуальність. Аналіз твору повинен бути актуальним для учнів. Це означає, що він повинен стосуватися тем, які їх цікавлять та хвилюють.

- Цілісність. Аналіз твору повинен бути цілісним. Це означає, що він повинен охоплювати всі важливі аспекти твору, такі як його зміст, ідея, образи, художні засоби [там само].

На практиці метод аналізу художнього твору можна використовувати різними способами. Ось деякі приклади:

- Під час бесіди з учнями про прочитаний твір учитель може ставити такі запитання, які спонукатимуть їх до аналізу твору:

- Який головний герой твору?
- Які риси характеру у нього є?
- Які події відбуваються в творі?
- Яка основна думка твору?

- Учитель може запропонувати учням виконати такі завдання, які вимагають аналізу твору:

- Скласти план твору.
- Написати есе про головний герой твору.
- Створити власний твір за мотивами прочитаного твору [3].

Ось один із прикладів завдання, яке можна запропонувати учням для аналізу художнього твору:

Завдання

Прочитайте твір «Лисиця та журавель». Напишіть есе про те, як лисиця використала художні засоби для того, щоб обдурити журавля.

У цьому завданні учні повинні будуть:

- Пізнати основні художні засоби, які використовуються в творі.
- Розкрити, як ці засоби допомагають письменнику створити яскравий образ лисиці.
- Використовувати художні засоби у власному мовленні [3].

Такі завдання сприяють розвитку у молодших школярів таких важливих мовленнєвих навичок, як:

- Чітке та ясне висловлення думок. Учні повинні будуть чітко сформулювати свою думку про те, як лисиця використала художні засоби.
- Використовування в мовленні різноманітних мовних засобів. Учні повинні будуть використовувати художні засоби для того, щоб описати образи лисиці та журавля [2].

Метод аналізу художнього твору є ефективним засобом формування культури мовлення молодших школярів. Він сприяє розвитку у них таких важливих мовленнєвих навичок, як чітке та ясне висловлення думок, використання різноманітних мовних засобів, зокрема й художніх [2].

- Метод творчої переробки художнього твору. Цей метод передбачає створення учнями власних творів на основі прочитаного. У процесі творчої переробки художнього твору учні вчаться вільно оперувати мовними засобами, висловлювати свої думки та почуття у творчій формі.

Даний метод сприяє розвитку в учнів таких важливих мовленнєвих навичок, як:

- Вільне оперування мовними засобами. У процесі творчої переробки твору учні мають можливість самостійно обирати слова та речення для вираження своїх думок та почуттів. Це сприяє розвитку у них творчої уяви, мовної інтуїції.
- Висловлення своїх думок та почуттів у творчій формі. Творча переробка твору дозволяє учням висловити свої думки та почуття у творчій формі, наприклад, у вигляді

вірша, оповідання, сценарію, інсценізації тощо. Це сприяє розвитку у них творчих здібностей, вміння бачити світ по-новому[1].

Для того, щоб метод творчої переробки художнього твору був ефективним, необхідно дотримуватися таких принципів:

- Доступність. Твори, які використовуються для творчої переробки, повинні бути доступними для розуміння молодших школярів. Для цього необхідно вибирати твори, які відповідають їхньому віковому рівню розвитку [4].

Наприклад, для учнів першого класу можна вибирати твори, які мають просту сюжетну лінію, невеликий обсяг, яскраві персонажі. Для учнів другого класу можна вибирати твори з більш складною сюжетною лінією, більшим обсягом, більш розвинутими персонажами. Для учнів третього класу можна вибирати твори з більш складним сюжетом, більшим обсягом, більш розвинутими персонажами, використанням різних художніх засобів.

Актуальність творів - наступний принцип. Твори, які використовуються для творчої переробки, повинні бути актуальними для учнів. Це означає, що вони повинні стосуватися тем, які їх цікавлять та хвилюють [4].

Наприклад, для учнів, які цікавляться тваринами, можна запропонувати переробити твір про тварин. Для учнів, які цікавляться спортом, можна запропонувати переробити твір про спорт. Для учнів, які цікавляться наукою, можна запропонувати переробити твір про науку.

Цілісність творів

- Цілісність. Твори, які використовуються для творчої переробки, повинні бути цілісними. Це означає, що вони повинні мати чітку сюжетну лінію, яскравих персонажів, цікавий сюжет.

Наприклад, для творчої переробки не підходить твір, який має розрізнений сюжет, нецікавих персонажів, нецікавий сюжет.

Розвиток творчих здібностей учнів

На практиці метод творчої переробки художнього твору можна використовувати різними способами. Ось деякі приклади:

- Учитель може запропонувати учням виконати такі завдання, які вимагають творчої переробки твору:

- Написати продовження прочитаного твору.
- Створити власний твір за мотивами прочитаного твору.
- Переробити прочитаний твір у вірш.
- Учитель може запропонувати учням виконати такі творчі завдання:
- Написати сценарій інсценізації прочитаного твору.
- Створити власну ілюстрацію до прочитаного твору [3].

Розвиток творчих здібностей учнів

Творча переробка художнього твору дозволяє учням усвідомити, що літературний твір – це не просто текст, а творчість автора. Вона допомагає учням розвинути творчі здібності, вміння бачити світ по-новому, знаходити нові ідеї та рішення.

Розвиток мовлення учнів

Творча переробка художнього твору також сприяє розвитку мовлення учнів. Вона дозволяє учням вільно оперувати мовними засобами, висловлювати свої думки та почуття у творчій формі [6].

Отже, перераховані вище методи сприяють формування культури мовлення учнів початкових класів на уроках читання.

Список використаних джерел:

1. Гавриш Н. В. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів у процесі читання художніх творів: монографія. Херсон: Херсонський державний університет, 2021. 212 с.
2. Вербещук С. В. Формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Херсон, 2016. 24 с.
3. Дмитрієва О. О. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів засобами художньої літератури: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 184 с.
4. Дмитрієва О. О. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів засобами художньої літератури у контексті особистісно-орієнтованого підходу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 22-27.
5. Кравцов О. В. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів у процесі читання художніх творів: монографія. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. 224 с.
6. Кравцов О. В. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів у процесі читання художніх творів на основі компетентнісного підходу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 1. С. 28-33.
7. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навчальний посібник. К: «Академія», 2007. 360 с.
8. Мельник С. М. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів засобами художньої літератури: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 208 с.

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Тюпа Юлія, студентка групи По-41 факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту.

Сучасне освітнє середовище ставить перед педагогами та науковцями важливим завдання формування не лише академічних знань, а й соціальних навичок та компетентностей учнів. Здатність спілкуватися, розуміти та сприймати інших, ефективно взаємодіяти в колективі та розвивати власну особистість є невід'ємною складовою успіху в сучасному суспільстві. Особливо важливою є ця проблема у контексті молодших школярів, які знаходяться на початковому етапі свого навчання та соціального розвитку.

Концепція «Нової української школи» - це своєрідна інноваційна програма освіти, яка спрямована на зміну підходу вчителів до виховання учнів. А самих дітей має на меті зробити громадянами не стільки «знаючими», скільки «думаючими». Освітня

реформа передбачає, що головною метою навчання стане оволодіння учнями певним набором компетентностей та наскрізних умінь.

Сьогодні школа повинна забезпечити формування та розвиток ініціативної особистості, здатної жити в принципово нових умовах, реалізувати себе в житті, бути успішною і сприяти розвитку суспільства.

У сучасному контексті Нової української школи (НУШ), проблема формування та розвитку соціальної компетентності учнів початкової освіти на уроках певних навчальних галузей стає актуальною, важливою і досі недостатньо дослідженою.

Система початкової освіти в Україні розвивається на засадах педагогіки, орієнтованої на особистість, де дитина є центром процесів виховання, навчання і розвитку, і всі методи та підходи до навчання підпорядковані особистості молодшого школяра.

Період початкової школи є найсприятливішим для формування соціальної компетентності особистості.

У початкових класах розвиток соціальної компетентності зазначений в державно-нормативних документах. Під час підготовки вчитель спирається на вимоги Державного стандарту, Типової освітньої програми за О. Савченко або Р. Шияна.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей; розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі [5].

Результати досліджень соціальної компетентності отримали свою реалізацію у Державному стандарті початкової загальної освіти, який містить в собі дев'ять галузей освіти, серед яких є мовно-літературна освітня галузь.

Ця галузь включає в себе уроки української мови та літературного читання, на яких здобувач початкової освіти має оволодіти певним багажем знань, умінь та компетентностей, серед яких можна виокремити такі:

1. Вільно володіти державною мовою, використання її у навчанні і побуті.
2. Висловлювати власні думки словесно, емоціями чи жестами, почуття та ставлення до заданої ситуації.
3. Взаємодіяти усно чи письмово, при цьому використовуючи літературні норми спілкування, якщо спілкування усне – то дотримуватися пауз, тону та вміти підбирати лексичний запас відповідний до ситуації ЗЗ спілкування, якщо спілкування письмове – то дотримуватися пунктуаційних норм, правильної передачі думок на письмі.
4. Сприймати, аналізувати, оцінювати отриману інформацію в прочитаних або прослуханих текстах чи життєвих ситуаціях, використовувати отриману інформацію для власних потреб.
5. Передавати отриману інформацію іншим здобувачам освіти шляхом: усної розповіді, письмового повідомлення, розігрування сценки, у вигляді усної доповіді та ін.
6. Співпрацювати в команді, для досягнення результатів навчальної діяльності.

[5]

Мовно-літературна освітня галузь містить в собі особливості та вимоги до таких предметів, як «Українська мова», та «Літературне читання».

У 1 класі учні вивчають інтегрований курс, який носить назву «Навчання грамоти».

2 клас містить у собі навчальні предмети «Українська мова», «Літературне читання».

У 3 та 4 класах предмети також носять назви «Українська мова» та «Літературне читання» [5].

У Новій українській школі з першого року навчання починається робота над формуванням та розвитком соціальної компетентності молодших школярів.

На уроках літературного читання діти читають твори різноманітних жанрів, різних авторів, при цьому кожен твір має свою особливу цінність, він покликаний навчити чомусь учня, прояснити йому ту чи іншу ситуацію, показати, як можна себе поводити, а як не варто.

Після прочитання твору учні самостійно, або разом з вчителем обов'язково аналізують його, і відбувається пасивне формування соціальної компетентності, адже учні під час аналізу поведінки героїв твору приміряє на себе роль цих героїв, починає роздумувати «чи вчинив би так я будучи на його місці?», «чи правильно він вчинив?», «а що буде якщо я зроблю так само?». При цьому здобувачі освіти не просто над цим роздумують, а ще й обов'язково висловлюють свою думку з цього приводу.

Аналіз підручників з української мови та читання показав, що у них присутня велика кількість завдань на формування соціальної компетентності молодших школярів.

У підручнику «Українська мова та читання» О. Савченко (2 клас) можна виділити такі завдання, які навчають учнів взаємодії в соціумі:

Вправа 3. Разом з однокласником (однокласницею) пограйте в гру «Відлуння». Читайте слова по черзі, дотримуючись правила [3, с.23].

Вправа 1. Пограй з однокласниками в театр. Прочитайте розмову друзів у ролях.

Родзинка: Чи є в тебе улюблена іграшка? Щебетунчик:

Звичайно! Це конструктор «Лего».

Ґаджик: Чому тобі подобається конструктор?

Щебетунчик: Бо я люблю будувати щось нове.

Читалочка: А в мене є конструктор слів.

Ґаджик: О, це цікаво! [3, с.30]

У підручнику «Українська мова та читання» М. Вашуленка, С. Дубовик (2 клас) завдань на формування соціальної компетентності найбільше, автори підручника майже на кожному уроці дають завдання на взаємодію, прикріплюючи до неї засоби мультимедіа.

Прикладом вправи на формування компетентності з використанням мультимедіа може слугувати така вправа:

Вправа 1. Перегляньте мультфільм і послухайте українську народну жартівливу пісню, яка звучить у ньому.

Яка пісня за настроєм? Що в ній розповідається про Гриця? Яким ви його уявляєте? Яка риса характеру висміюється в пісні? Що ви порадите Грицю? [1, с. 41].

У підручнику «Українська мова та читання» В. Чипурко (2 клас) досить багато завдань на формування соціальної компетентності. Прикладами таких вправ може слугувати:

Вправа1. Прочитайте у парах уважно вірш, продовжіть його.

Відлітають в ірій ...,
вже послули всі, –
і ведмедик у
на всю зиму спати ... [5, с. 18].

Вправа2. Розіграйте в ролях казочку, намалюйте її героїв для пальчикового театру. Чи знайшли ви у цій казочці приказку? [5, с. 49].

Вправа3. Прочитайте (проспівайте) в особах українську народну пісню.

Ходить гарбуз по городу,
питається свого роду:

– Ой, чи живі, чи здорові
всі родичі гарбузові?

Обізвалась жовта диня: –

Ой, я ж його господиня!

Обізвались огірочки:

– Ой, ми ж його сини й дочки... [6, с. 18].

Ефективним засобом розвитку соціальної компетентності є й усна народна творчість. Використовуючи потенціал народної творчості (прислів'я, приказки, казки, загадки, народні ігри та ін.), можна розвинути здатність до співпраці, толерантні стосунки прищепити школярам повагу, доброту, милосердя.

Інтерактивні технології та методики, які можемо застосовувати для формування соціальної компетентності молодшого школяра на уроках української мови та читання:

1. «Мікрофон». Цей прийом дає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання, або висловлюючи свою думку чи позицію.

Для його організації необхідно:

- 1) поставити запитання всьому класові;
- 2) узяти якийсь предмет (ручку, олівець), що слугуватиме умовним мікрофоном, у який учні, передаючи один одному, по черзі будуть висловлювати свої думки;
- 3) говорити має право тільки той, у кого мікрофон;
- 4) ніхто не має права перебивати того, хто говорить;
- 5) відповіді учнів мають бути чіткими й лаконічними;
- 6) ніхто не коментує висловлені думки.

Найефективніше використовувати прийом «Мікрофон» під час актуалізації опорних знань, перевірки домашнього завдання, підсумку уроку, рефлексії [4].

Прикладом даної технології може слугувати завдання під час актуалізації знань про речення, учні по черзі називають в умовний мікрофон ознаки речень, їх види, правила записування

2. «Інтерв'ю». Цей прийом використовують з метою формування діалогічного мовлення. У процесі інтерв'ю учні вчаться звертатися до співрозмовника, уважно його слухати, ставити запитання і давати на них відповіді.

Організація «Інтерв'ю» передбачає:

- 1) об'єднання учнів у пари;
- 2) розподіл ролей: кореспондент і респондент;
- 3) підготовка й озвучування кореспондентом запитань до респондента на задану тему;
- 4) відповіді респондента на поставлені запитання;
- 5) обмін ролями учасників інтерв'ю [1].

Прикладом даної технології може слугувати завдання: «Візьми інтерв'ю в сусіда по парті. Розпитай, як він провів вихідний день»

3.Групова робота: Робота в групах дозволяє учням спільно вирішувати завдання, обговорювати ідеї та навички спілкування. Під час групової роботи учні вчаться слухати інших, давати й отримувати конструктивну критику і спільно досягати цілей.

4.Рольові ігри: Рольові ігри дають можливість учням відчувати різні соціальні ролі та ситуації. Вони можуть відтворювати різні персонажі з літературних творів або ситуації з повсякденного життя, що допомагає розвивати навички спілкування.

5. Обговорення текстів: Під час аналізу літературних творів, учні можуть обговорювати соціальні теми, героїв, конфлікти та взаємодію персонажів. Це сприяє розвитку аналітичних та критичних навичок та спонукає до висловлення власних думок.

Всі завдання, які надані, сприяють розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Це відбувається завдяки можливості виконання різних завдань у групі, на яких учні навчаються:

- взаємодіяти один з одним;
- розподіляти обов'язки між учасниками;
- нести відповідальність не лише за власну роботу, а також за діяльність кожного члена колективу;
- використовувати мультимедійні технології під час підготовки до уроку, співпрацюючи у команді та розподіляючи завдання між собою;
- аналізувати та оцінювати свою роботу і роботу кожного однокласника;
- аналізувати подані ситуації або інформацію і робити узагальнення, як усно, так і за допомогою схеми.

Отже, проаналізувавши підручники, навчальні та методичні матеріали, можна зробити висновок, що для формування соціальної компетентності використовуються різноманітні вправи, інтерактивні технології та методики, які дозволяють формувати та розвивати соціальну компетентність молодшого школяра під час занять з української мови та літературного читання.

Процес вивчення літературного читання відповідно до навчальних програм О.Савченко та Р.Шияна та Державного стандарту початкової освіти, тенденцій розвитку і життя суспільства з орієнтуванням на максимальний кінцевий результат дозволило нам визначити комплекс педагогічних умов формування соціальної компетентності школярів на уроках читання:

- проведення комплексного моніторингу рівня сформованості досліджуваного феномену учнів;
- використання технологій активного та інтерактивного продуктивного навчання читанню на засадах компетентнісно орієнтованої освіти;

– цілеспрямоване створення комплікативних соціально значущих ситуацій на основі інтеграції набутих знань, умінь і навичок, що визначають рівень сформованості соціальної компетентності суб'єктів навчального процесу;

– стимулювання рефлексивної діяльності учнів на кожному етапі формування соціальної компетентності, спрямованої на забезпечення їх соціально-особистісної самореалізації.

Оскільки формування соціальної компетентності це досить складний і тривалий процес, він може становити деякі труднощі для учнів. Найефективнішими методами для формування соціальної компетентності виступають словесні, наочні та практичні методи, різноманітні вправи, інтерактивні технології та методики, які дозволяють формувати та розвивати соціальну компетентність молодшого школяра під час занять з української мови та літературного читання.

Проаналізувавши способи, методи та методики формування соціальної компетентності молодших школярів, з метою формування цілісного уявлення про досліджуваний процес, можна зазначити, що усвідомлення педагогом теоретичних аспектів проблеми формування соціальної компетентності, її показників у молодшому шкільному віці, врахування вікових психолого-педагогічних аспектів соціального розвитку молодшого школяра, а також добір ефективних методів і форм навчання на уроках забезпечать високу результативність у формуванні соціальної компетентності на уроках мовно-літературної галузі.

Список використаних джерел:

1. Іващенко О.В. Формування соціальної компетентності учнів на уроках української мови та літератури на засадах міжпредметних зв'язків: методичний посібник. Кривий Ріг, 2018. 46 с.

2. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2020 навчальному році. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>(дата звернення: 15.10.2023).

3. Нова українська школа : поради для вчит. / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

4. Позднякова О. Л. Формування соціальної компетентності учнів з обмеженими можливостями здоров'я засобами проектної діяльності. Київ, 2010. 22 с.

5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології : Наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

6. Шахрай В. М. Теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва. К., 2016. 46 с.

ФОРМУВАННЯ МОВНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «ТЕКСТ» ЗА ПІДРУЧНИКОМ Г.САПУН (2021) «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ (2 ЧАСТИНА)

Федоренко Дар'я, студентка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв групи ПО-31

Науковий керівник: **Возняк І.І.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

Актуальність. Оскільки нині увага надається розробці нових підручників для НУШ, які мають відобразити ті методичні новації, що з'явилися останнім часом у педагогічній науці та практиці вчителів, зараз наявна велика кількість підручників і вони найрізноманітніші. Через це вчителям стає все складніше підібрати потрібний.

Метою уроків української мови в початковій школі, як відомо, є допомогти учням оволодіти нормами граматичної будови мови, збагатити їхнє усне й писемне мовлення різноманітними формами та способами висловлення думки, а також, звичайно, підвищити рівень розвитку їхнього зв'язного мовлення.

Згідно з Державним стандартом та створеної на його основі програми (за Шиян), під час вивчення теми «Текст» дитина у 4 класі:

- прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів
- описує емоційний стан персонажів, співпереживає
- експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)
- на основі тексту створює план, таблицю, модель
- висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту [1].

Розділ «Текст» надає уміння правильно і грамотно висловлювати думки, написати текстів є важливим кроком до успіху в навчанні і у майбутній кар'єрі. Вивчення розділу дає можливість ще більше вдосконалити комунікативні вміння у дітей та розвивати їхній критичне мислення.

Метою статті є проаналізувати доцільність системи вправ та теоретичних відомостей, поданих у підручнику Г. Сапун «Українська мова та читання» (2021) для формування мовних навичок учнів початкової школи під час вивчення розділу «Текст» у 4 класі.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури, присвяченої окресленій проблемі, свідчать, що ряд питань з формування мовних умінь у початковій школі висвітлені в роботах Н. Бондаренко, О. Савченко. Наукові засади методу вправ під час вивчення української мови розкриті в публікаціях О. Біляєва, Л. Варзацької, В. Мельничайко, В. Онищука, М. Пентилюк та інших вітчизняних лінгводидактів. Проблеми розвитку мовлення учнів 1–4 класів у теорії педагогічної думки підтверджують праці М. Вашуленка, А. Каніщенко, К. Пономарьової, О. Ткачук та ін. А. Богуш, О. Вашуленко; розвитку мовлення у процесі роботи з текстом – Н. Будій, Л. Варзацької,

Н. Гац, О. Лобчук та інші. Зокрема, Львов М.Р., Величко Л., Лосєва Л., Ігнатенко Н., Соловейчик Н.С., Гац Н.А., Мельничайко В.Л., Варзацька Л.О. та інші досліджували вивчення тексту і розвиток зв'язного мовлення в початкових класах. Над дослідженням лінгвістики тексту працювали Бахтін М.М., Хартман П., Кутіна І.Н., Ковалик І., Лосєва Л., Гальперін І.Р., Кочан І. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. У підручнику Г. Сапун «Українська мова та читання» (2021) для учнів 4 класу на вивчення розділу «Текст» відведено 26 сторінок. Навчальний матеріал подано за принципами науковості, систематичності, доступності та послідовності викладу, з численними схемами, таблицями та ігровими завданнями для підвищення мотивації. Також відповідає віковим особливостям учнів наявна достатня кількість текстів та яскравих ілюстрацій до них. Вправи у розділі «Текст» дають можливість учням застосовувати знання в практиці, розвивають різні аспекти уваги, пам'яті та мислення. Розташування матеріалу представлено чітко та зрозуміло.

Подача матеріалу може захопити учнів до вивчення та розвивати їхню цікавість до української мови. Теоретичні відомості розділу дають учням повторення вивченого, загальне розуміння та необхідну теоретичну базу для подальшого вивчення текстів.

У підручнику учні ознайомлюються з різними стилями текстів, такими як науковий та художній стиль. Це допомагає розвивати в них уміння розрізняти основні жанри та адаптувати свій мовленнєвий вираз до конкретного контексту.

Діти ознайомлюються з типами текстів: текст-опис, текст-розповідь, текст-міркування. Це допомагає дітям розвивати комунікативні навички, удосконалювати мовленнєві та літературні уміння, а також формує в них критичне мислення.

Також є відомості про тему та мету тексту. Учні навчаються визначати головну думку тексту, розрізняти основну інформацію від деталей та встановлювати, яка саме мета покладена в основу конкретного тексту.

У підручнику подано і про основні елементи структури тексту: зачин, основну частину та кінцівку. Розуміння цих елементів сприяє вивченню логічної побудови тексту та вмінню виокремлювати його ключові складові. Поданий матеріал про зв'язок у реченнях тексту є важливим елементом для формування чіткості та послідовності в мовленні. Учні вивчають, як встановлювати логічні зв'язки між реченнями, використовуючи засоби синтаксичної та семантичної сполученості.

У підручнику уміщено відомості про план тексту для відображення структурної організації ідеї. Учні вивчають, як складати план для свого власного тексту, а також як розпізнавати план у вже існуючих текстах. Це сприяє розвитку навичок логічного мислення та послідовності викладу інформації.

Для вивчення розділу «Текст» є 11 тем:

1. Повторення вивченого про текст. Олександр Копиленко «Сади цвітуть!»
2. За Яремою Гояном «Великдень». Роль слів у побудові тексту.
3. Василь Сухомлинський «Шпак прилетів». Поділ тексту на частини. План.
4. Анатолій Григорук «Сопілонька з калиноньки, ясенове денце».
5. За Володимиром Бондаренком «Сезон тиші». Складання тексту-міркування.
6. СІМ'Я ДЛЯ НАС ДОРОЖЧА НАД УСЕ. За Мариною та Сергієм Дяченками «Летючий капелюх».
7. Розрізнення художніх та науково-популярних текстів.

8. Розвиток зв'язного мовлення. Опис зовнішності людини.
9. За матеріалами інтернет-джерел «День матері». Особливості тексту-есе.
10. Віра Правоторова «З дідусем у зорельоті». Узагальнення вивченого про текст
11. За Ігорем Росоховатським «Універсальні ліки».

Підручник укладено відповідно до Державного стандарту початкової освіти та нової програми з української мови та літературного читання для 4класу (за типовою освітньою програмою Р. Шияна). У ньому реалізуються всі змістові лінії освітнього стандарту («Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища») в правильному співвідношенні та раціональному розподіленні кількості завдань, які спрямовані на формування в дітей активного словникового запасу, розвиток мовлення, удосконалення правописних умінь та навичок. Передбачено індивідуальну діяльність і колективну роботу в групах, парах. Загалом відбір всього навчального матеріалу є дидактично обґрунтованим.

Для вивчення мовних явищ у розділі 33 вправа. Прикладами таких вправ є: вправа 185 на сторінці 98 (2) - доповни речення однорідними членами.

Вправа 220 на сторінці 119 - установити зв'язок слів у реченні, яке має певну схему, виписати з вірша Віри Правоторової «З дідусем у зорельоті» речення, у яких є слова з апострофом. Пояснити написання апострофа у словах.

Вправа 224 на сторінці 123 (3) - скласти кілька спонукальних речень за змістом оповідання Ігоря Росоховатського.

Кількість мовленнєвих вправ нараховано 10. Вони спрямовані на природню комунікацію в різних видах мовленнєвої діяльності. Важливою особливістю мовленнєвих вправ є їх спрямованість на наближення навчальної діяльності до реального спілкування. Розділ «Текст» містить 13 мовленнєвих вправ, серед яких: створення власного роздуму про зображення, створення розповіді за малюнком, знаходження помилок у текстах та багато інших. Для прикладу, вправа 205 на сторінці 113 – розповісти одне одному, які картини можна намалювати до твору та обговорити, якими мають бути персонажі, які декорації потрібно виготовити, до фантастичного фільму «Летючий капелюх»; у вправі 196 на с. 104 автор пропонує таке завдання: потрібно послухати складене учнями есе одне одного та обґрунтувати свою позицію за поданим початком. Вправа 215 на сторінці 117 Ганна Сапун пропонує завдання: обговоріть, чому День матері – важливий для всіх. Поділіться думками, як можна привітати матусю в цей день, що доречно подарувати; у вправі 191 на с.100-101 автор пропонує таке завдання: учням потрібно переглянути поданий план до тексту, а потім дати відповідь на питання: Чи відображає зміст тексту поданий нижче план? Яка частина плану не відображає змісту тексту? Як її можна замінити? Ця вправа допомагає зрозуміти структуру тексту, порівняння та конкретизація інформації, аналіз логічності подання матеріалу.

З'ясовано, що загальна кількість вправ у підручнику – 234; у розділі вправ на вивчення мовних явищ – 31, що становить 13,2% від загальної кількості. Відсоткове співвідношення мовних вправ у розділі «Текст»: 76,7%.

Таке співвідношення вправ у підручнику дозволяє більше уваги приділяти вивченню мовних явищ та формуванню вміння правильно використовувати їх у мовленні. У розділі є підготовчі, тренувальні та завершальні вправи.

Під час аналізу у розділі було виявлено 9 підготовчих вправ. Їх мета полягає у ліквідуванні прогалини в опорних знаннях, потрібних для кращого сприймання нового матеріалу. Прикладом є вправа 188 на сторінці 99 - прочитай заголовок і поміркуй, чому саме так автор назвав свій твір. Скільки абзаців у тексті? Знайди слова, які зв'язують речення між собою.

У вправі 203 на с.110 автор пропонує таке завдання: визначити, які емоції переживали Гордійко й Андрійко, коли опинилися в капелюсі. Пояснити значення фразеологізмів страху наївся, ускочили в халепу, душа в п'яти. У вправі 218 на сторінці 118 діти повинні дати відповідь на питання та поміркувати, з якою інтонацією та в якому темпі потрібно читати.

Для закріплення та застосування нового матеріалу використовують тренувальні вправи. Вони допоможуть учням краще засвоїти отримані знання про текст. Їх у розділі 9. Для прикладу, вправа 190 на сторінці 100, у цій вправі потрібно записати речення в такій послідовності, щоб утворився текст. Дібрати до нього заголовок. Підкреслити головні члени речення у трьох реченнях на вибір. Ця вправа має всі ознаки тренувальної вправи. Текст включає в себе різноманітні лексичні одиниці та структури речень. Вправа 185 на сторінці 98 - виписати з тексту Олександра Копиленка «Сади цвітуть!» друге речення. Підкреслити однорідні члени речення. Доповнити речення однорідними членами. У вправі 203 на с.110 автор пропонує таке завдання: виписати з науково-популярного тексту словосполучення прикметник + іменник. Визнач число, рід (в однині).

До завершальних вправ належать проблемні завдання та різні види творчих робіт. Виконуючи проблемні завдання, учні стикаються з нестандартними ситуаціями, що сприяє активізації їхньої навчальної роботи на уроці. У розділі 13 завершальних вправ. Більшість з них творчі, які спрямовані на створення текстів за планом чи поданим початком. До завершальних вправ у розділі належить:

Вправа 212 на сторінці 116, містить такі завдання як: скласти текст-опис зовнішнього вигляду бабусі за планом та опорними словосполученнями (які подані у підручнику). Така вправа є доцільною, зрозумілою, а головне цікавою для дітей даного віку. У вправі 216 на сторінці 117, є завдання де потрібно скласти есе за поданим початком ця тренувальна вправа, стимулює творчість, уміння розвивати сюжет та логічно продовжувати історію.

У вправі 200 на сторінці 106 автор пропонує таке завдання: потрібно переробити текст-розповідь на текст-міркування, твердженням якого було б перше речення. Ця вправа, вимагає аналізу та уміння висловлювати власні міркування на основі поданої інформації. Це також сприяє розвитку навичок утворення логічних висновків та вміння виокремлювати основну інформацію з тексту.

Загалом у розділі нараховано 33 мовних вправ, підготовчих – 9, які становлять 27,3 %. Тренувальних вправ – 9, що становить 27,3 від загальної кількості. Завершальних – 13. Тому завершальних вправ у розділі 39,4%.

Отже, вивчення розділу вказує на те, що підручник має 33 мовні вправи, розподілені на підготовчі (27,3%), тренувальні (27,3%) та завершальні (39,4%) вправи. Проте, такий розподіл вважається не доцільним, оскільки присвячено більше уваги завершальним вправам. Дослідження показує, що потрібна більша кількість тренувальних вправ (27,3%), адже вони сприяють кращому тренуванню мовних умінь та навичок. Тренувальні вправи

важливі для удосконалення вивчених матеріалів та закріплення навичок. Такий підхід може позитивно позначитися на якості засвоєння теми.

Отже, рекомендується переглянути розподіл вправ у підручнику та збільшити кількість тренувальних завдань для покращення якості навчання та досягнення більш ефективних результатів у вивченні теми.

Висновки. Проаналізувавши розділ «Текст», у підручнику Г.Сапун «Українська мова та читання» (2021) для учнів 4 класу, можна зробити висновок:

- він чітко зорієнтований на формування поняття про текст та формування комунікативних вмінь учнів. Сильні сторони: науковість та актуальність матеріалу; наявність схем та таблиць. Слабкі сторони: незначна кількість ігрових завдань.

- Розділ «Текст» в підручнику «Українська мова та читання» для 4 класу є інформативним та зрозумілим для учнів. Пропонуються вправи різної складності та типу, що дозволяє кожному учневі проявити свої знання. Порекомендувала більшу кількість ігрових елементів в завданнях та використовувати сучасні підходи та методи в навчанні.

- Підручник яскравий, насичений ілюстраціями та малюнками. Поданий теоретичний матеріал та вправи для вивчення тексту відповідають вимогам типової освітньої програми для учнів 4 класу, є цікавими, доцільними та зрозумілими для дітей даного віку, сприяють формуванню мовних умінь учнів початкової школи. Тому даний підручник буде зручним у користуванні і доцільним у вивченні розділу «Текст».

- У розділі «Текст» уміщено 18,4% вправ.

- Розділ налічує 33 мовних вправ. Серед яких є підготовчі, тренувальні та завершальні. А також автори уміщують вправи, які стосуються інших розділів мови, тобто на повторення вивченого раніше. Всі подані вправи спрямовані на формування у молодших школярів мовних умінь, здобуття нових знань, закріплення та використання їх на практиці. Переважають завершальні вправи, а підготовчих та тренувальних вправ порівну. Такий розподіл є недосить доцільним, оскільки слід спиратися більше на тренувальні вправи.

Список джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://files.pidruchnyk.com.ua/uploads/book/4-klas-ukrainska-mova-sapun-2021-2.pdf>

2. Г. Сапун Українська мова та читання: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) (Частина 2). – Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. С. 97–123.

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияном ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022№743-22.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Чайка Вікторія Володимирівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня ОП «Початкова освіта» Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Гордієнко Т.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Питання морального виховання дітей молодшого шкільного віку споконвіків було і залишається актуальним. Сьогодні нагальною постає проблема, на які зразки опиратися педагогам, батькам, добирати програми та форми роботи із прищеплення учням моральних норм та еталонів поведінки.

Формування моральних навичок особистості необхідно починати з дитячих років – для того щоб далі їх лише удосконалювати. Власне, тому педагоги не мають права на помилку у моральному вихованні молодших школярів, що надзвичайно важливо у сучасному глобалізованому, інформаційно-заангажованому суспільстві.

Увага до зазначеної проблеми зросла у зв'язку зі щоразу більшою втратою духовно-моральних цінностей та орієнтирів як дорослих, так і дітей у XXI ст. Становлення особистості в останні десятиріччя реалізується в атмосфері пропагування суто матеріалістичних нищих поглядів на життя, взаємини, поведінку людей. Цьому процесу одно-стайно сприяє безліч засобів мас-медіа і телебачення.

Як відомо, дитинство – це період життя людини, коли закладаються основи особистісної активності та головні цінності, що визначають якості людини в майбутньому, період оволодіння морально-етичними нормами подальшого дорослого життя. Тому формування моральності у дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно важливим і актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розкриття проблеми морального виховання зробили Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Г. Костюк, С. Рубінштейн. Дослідженням закономірностей морального розвитку особистості займалися Л. Артемова, Р. Буре, В. Кузьменко, В. Нечаєва та Ю. Приходько.

Формування соціально-моральної компетенції є об'єктом наукових розвідок таких вчених, як Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, О. Доукіна, О. Кононко, С. Ладивір, Л. Масол, Т. Поніманська, О. Сухомлинська та ін. Питання морального контексту мультиплікації та її впливу на дітей цікавлять багатьох вітчизняних науковців (Н. Гавриш, Г. Гензур, І. Кіндрат, Г. Клокова, М. Поплавський, М. Сітцева, А. Теплюк, І. Халамай та ін.).

Мета статті – довести важливість мультфільмів як незамінного засобу морального виховання молодших школярів.

Моральне виховання – важливий компонент цілісного педагогічного процесу початкової школи. Суть зазначеного аспекту виховання полягає у тісній взаємодії вихователя і дитини з метою прилучення останньої до вічних духовних цінностей суспільства, формування у неї морального досвіду, виховання високих морально-вольових особистісних якостей і мотивів поведінки.

Як відомо, домінуючим видом зацікавлень дітей молодшого шкільного віку є перегляд мультфільмів, за допомогою якого сучасні педагоги-вихователі можуть практично

реалізувати важливі завдання морального виховання. Процес становлення й розвитку моральної свідомості дошкільнят зазнає впливу багатьох методів та чинників.

Сьогодні відомо багато засобів морального виховання, але, на наше переконання, найменш уживаним є метод показу і пояснення, зокрема під час перегляду мультфільмів, коли має місце чітке тлумачення педагогом ситуацій морального вибору дітей (правди – обману, добра – зла, прекрасного – потворного). До того ж жодна з чинних педагогічних програм і методик не аналізує такого виду діяльності, як перегляд та обговорення змісту мультфільмів (вітчизняних або зарубіжних).

На жаль, сучасні педагоги лише нещодавно почали усвідомлювати, задумуватися над тим, що на становлення моральності молодших школярів найбільше впливають улюблені всіма ними мультиплікаційні фільми. Тому сьогодні необхідно детально продумати їх добір, час і місце показу, спосіб з'ясування їх глибоко морального змісту з подальшим поясненням та обговоренням.

Сьогоднішнє телебачення пропонує колосальний набір мультиплікаційних фільмів, причому різного і далеко не завжди позитивного модального змісту, не враховуючи їх величезного впливу на моральну свідомість, моральні почуття та якості дитини. У сім'ях рідко практикують спільний із дорослими перегляд мультфільмів, їх обговорення, засудження зла, схвалення добра тощо. Однак саме зі змісту мультфільмів дитина часто черпає увесь спектр тих правил, норм та еталонів поведінки, які впливають на її психіку, свідомість та формують особистість у майбутньому.

Водночас результати численних наукових досліджень доводять, що не всі педагоги використовують у початковій школі серед арсеналу своїх виховних засобів перегляд та обговорення мультфільмів, не говорячи вже про т. зв. «фільтрацію» їх змісту з метою впливу на моральне зростання дошкільника. Усі вчителі мають скрупульозно аналізувати зміст пропонованих дітям мультфільмів, обираючи серед медіа-продукції твори повчального характеру. Таке відповідальне ставлення педагогів до відбору фільмів для перегляду пояснюється тим, що, на жаль, далеко не кожний мультфільм у сучасному медіапросторі може позитивно впливати на культурну соціалізованість та моральну свідомість дитини. Проте сучасна культура, точніше, численні елементи т. зв. псевдокультури, занадто рано ознайомлюють дошкільника з тим, що для дитячої свідомості є невчасним і шкідливим, що вона адекватно сприйняти та об'єктивно оцінити поки що не спроможна.

Останні дослідження науковців доводять, що використання мультиплікації – це не просто згаяний час педагогів, а один із важливих засобів формування особистості вихованця молодшого школяра. Для дітей молодшого шкільного віку надзвичайно важливими є зміст і сюжети мультфільмів-казок.

Список використаних джерел:

1. Васильєва О. Використання мультиплікаційних і розвивальних фільмів у роботі з дітьми / Олена Васильєва // Дитячий садок. – 2013. – № 6. – С. 1–7.
2. Карпенко С. Паровозик із Ромашкового / Світлана Карпенко // Дитячий садок. – 2013. – № 6. – С. 15.
3. Кіндрат І. Р. Вплив сучасного медіапростору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку / І. Р. Кіндрат // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 13. – Ч. 3. – С. 94–101.

4. Малай І. Мультики: поєднуємо приємне з корисним / Іванна Малай // Дошкільне виховання. – 2014. – № 1. – С. 20–23.

5. Молицька М. Терапевтичні казки / М. Молицька ; з польсь. перекл. О. Мандрика. – Львів : Свічадо, 2011. Кн. 2. – 2011. – 152 с.

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Шиманська Катерина, магістрантка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Возняк І.І.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту

Формування культури мовлення молодших школярів на уроках читання залишається одним із найактуальніших питань сучасної освіти. Це пов'язано з низкою причин:

- Зростання ролі мови в суспільстві. У сучасному світі мова відіграє все більшу роль у всіх сферах життя людини. Вона є засобом спілкування, навчання, роботи, самовираження. Тому важливо, щоб здобувачі початкової освіти володіли мовою на високому рівні згідно з Державним стандартом початкової освіти (2019).

- Зміна мовної ситуації в Україні. У останні роки в Україні спостерігається зміна мовної ситуації. Зростає вплив російської мови, з'являється багато суржику. Це негативно впливає на мовлення дітей.

- Недостатній рівень мовленнєвої підготовки школярів. На жаль, багато учнів приходять до школи з недостатньо розвиненою мовленнєвою культурою. Вони не вміють правильно вимовляти слова, чітко інтонувати, дотримуватися пауз, правильно розставляти наголоси.

До основних проблем формування культури мовлення на уроках читання можна віднести:

- недостатню методичну розробленість проблеми. Немає єдиної методики формування культури мовлення на уроках читання;

- відсутність належного матеріально-технічного забезпечення. Освітні заклади не мають достатньої кількості методичних матеріалів, посібників, дидактичних ігор, які б допомогли вчителям формувати культуру мовлення школярів;

- недостатня кваліфікація вчителів;

- слабка співпраця з батьками. Батьки не завжди усвідомлюють важливість формування культури мовлення у дітей [2].

Для вирішення цих проблем необхідно: розробити єдину методику формування культури мовлення на уроках читання; забезпечити освітні заклади необхідними методичними матеріалами, посібниками, дидактичними іграми; провести підвищення кваліфікації вчителів з питань формування культури мовлення; налагодити співпрацю з батьками.

Важливо також: створювати на уроках читання сприятливу мовну атмосферу; заохочувати дітей до активної участі в обговоренні прочитаного; використовувати різні види наочності; проводити конкурси та вікторини з мови; співпрацювати з бібліотеками.

Формування культури мовлення - це складний, але водночас дуже важливий процес. Тільки спільними зусиллями вчителів, батьків та учнів можна досягти успіху в цій справі.

Формування мовленнєвої культури учнів початкової школи є одним із найважливіших завдань освітнього процесу. На уроках літературного читання цьому завданню приділяється особлива увага, адже саме література дає багатий матеріал для розвитку мовлення дітей.

Існує багато методів та прийомів, які можна використовувати для формування мовленнєвої культури учнів на уроках літературного читання. Наведемо деякі з них [8, с. 163]:

- **Читання вголос.** Це один із найефективніших методів розвитку мовлення. Читаючи вголос, дитина вчиться правильно вимовляти слова, чітко інтонувати, дотримуватися пауз, правильно розставляти наголоси.

- **Переказ.** Переказ тексту допомагає школяру краще його зрозуміти, запам'ятати слова та вирази, навчитися логічно та послідовно висловлювати свої думки.

- **Інсценування.** Інсценування уривків з тексту допомагає дитині краще відчувати мову персонажів, навчитися вживатися в їхні образи, використовувати різні мовні засоби.

- **Словникова робота.** Словникова робота знайомить здобувачів з новими словами та виразами, вчить їх правильно їх використовувати.

- **Мовні ігри.** Мовні ігри допомагають дитині розвинути мовну кмітливість, швидкість реакції, вміння використовувати різні мовні засоби.

- **Творчі роботи.** Творчі роботи (складання казок, віршів, оповідань) допомагають дитині розвинути творче мислення, уяву, вміння використовувати мову для самовираження.

Важливо використовувати різні методи та прийоми, щоб зробити уроки літературного читання цікавими та різноманітними. Це допоможе дитині з задоволенням вчитися та розвивати свою мовленнєву культуру.

Наведемо додаткові поради щодо формування мовленнєвої культури учнів початкової школи на уроках літературного читання:

- Створюйте сприятливу мовну атмосферу на уроці.
- Заохочуйте дітей до активної участі в обговоренні прочитаного.
- Використовуйте різні види наочності.
- Проводьте конкурси та вікторини з мови.
- Співпрацюйте з батьками [1, с.44].

Формування мовленнєвої культури учнів початкової школи - це складний, але водночас дуже важливий процес. Використовуючи різні методи та прийоми, можна допомогти дитині навчитися правильно та красиво говорити, висловлювати свої думки та почуття, розуміти інших людей.

Представимо приклади вправ та ігор на формування культури мовлення на уроках читання для здобувачів 3 класу [там само, с.134].

Ігри на розвиток артикуляційного апарату:

«Веселі гримаси»: діти по черзі зображують різні емоції (радість, смуток, здивування, гнів) за допомогою міміки.

«Чарівні звуки»: вчитель вимовляє різні звуки ([a], [y], [o], [и], [e], [c], [з], [ш], [ж], [ц], [ч], [р], [л]), а учні повторюють за ним.

«Хто довше?»: школярі змагаються, хто довше зможе протримати звук (наприклад, [а-а-а-а-а]).

«Повтори слово»: вчитель говорить слово, а здобувачі повторюють його по складах (наприклад, ма-ма, ка-ша) [там само, с. 135].

Вправи на розвиток мовного дихання:

«Надуй кульку»: учні надувають кульки, намагаючись зробити це якомога довше.

«Задуй свічку»: школярі роблять глибокий вдих і намагаються задуть свічку одним подихом.

«Нюхай квіточку»: діти роблять глибокий вдих через ніс, ніби нюхають квітку, а потім повільно видихають через рот.

«Літачок»: здобувачі роблять паперові літачки і запускають їх, дуючи на них [там само].

Вправи на розвиток фонематичного слуху:

«Хто уважний?»: вчитель читає вірш, в якому є певні звуки (наприклад, [с], [з]), а діти плескають у долоні, коли чують ці звуки.

«Відгадай слово»: вчитель називає слово, а діти повинні визначити, який звук у ньому «схований».

«Що зайве?»: вчитель говорить ряд слів, одне з яких відрізняється від інших за звуковим складом (наприклад, «машина», «миска», «капуста», «хата») [там само, с. 137].

«Слова-рими»: діти підбирають слова, які римуються до заданого слова.

Вправи на збагачення словникового запасу:

«Вгадай слово»: вчитель описує слово, а учні повинні його відгадати.

«Антоніми»: діти підбирають слова-антоніми до заданих слів (наприклад, гарячий - холодний, веселий - сумний, високий - низький).

«Синоніми»: школярі підбирають слова-синоніми до заданих слів (наприклад, красивий - чудовий, говорити - розповідати, багато - чимало).

«Слова-категорії»: вчитель називає категорію (наприклад, меблі, тварини, фрукти), а учні повинні назвати якомога більше слів, які до неї належать [там само].

Ігри на розвиток зв'язного мовлення:

«Переказ»: діти переказують прочитаний текст своїми словами.

«Складання казки»: діти по черзі додають по одному реченню, щоб скласти казку.

«Інсценування»: діти інсценують уривок з прочитаного тексту.

«Створення діалогу»: діти складають діалог між персонажами прочитаного тексту [там само].

Важливо пам'ятати, що вправи та ігри повинні бути цікавими та різноманітними, щоб зацікавити дітей і зробити процес навчання мові захопливим.

Наведемо приклади ігор до вивчення оповідання В. Сухомлинського «Красиві слова та красиве діло» на формування культури мовлення учнів початкової школи [4, с. 112].

1. «Мозаїка слів».

Учні отримують картки зі словами з оповідання («слова», «діло», «обіцянка», «допомога», «щирість», «доброта»).

Завдання: скласти з цих слів речення, які б розкривали головну думку оповідання. Перемагає та команда, яка склала найбільше вдалих речень.

2. «Влучний переказ».

Один учень переказує оповідання своїми словами, а інші уважно слухають.

Потім вчитель ставить запитання за змістом прочитаного, і ті, хто уважно слухав, повинні на них відповісти.

Перемагає той, хто дав найбільше правильних відповідей.

3. «Мудрі поради».

Школярі уявляють себе на місці хлопчика з оповідання і дають йому поради, як краще вчинити. Відповіді повинні бути чіткими, лаконічними, ввічливими. Перемагає той, хто дав наймудріші та найкорисніші поради.

4. «Словниковий калейдоскоп».

Учні по черзі називають слова з оповідання, які їм сподобалися. Потім вони пояснюють значення цих слів та їх роль у тексті. Перемагає той, хто назвав більше слів і дав їм найвдаліші пояснення.

5. «Діалог з автором»

Здобувачі уявляють, що вони можуть поговорити з автором оповідання. Вони ставлять йому запитання про те, що їм було цікаво, що вони не зрозуміли, чому автор написав цю історію. Відповіді повинні бути вдумливими, аргументованими, ввічливими. Перемагає той, хто поставив найцікавіші та найглибші запитання [там само].

Ці ігри допоможуть учням не лише краще зрозуміти оповідання В. Сухомлинського «Красиві слова та красиве діло», а й збагатити свій словниковий запас, навчитися чітко та лаконічно висловлювати свої думки, а також виховати у них важливі людські якості.

Список використаних джерел:

1. Вербещук С. В. Формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання: дис. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.02. Теорія і методика навчання (українська мова). Івано-Франківськ, 2016. 244 с.

2. Волочаєва Л.А. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: дидактико-методичні аспекти: науково-методичний збірник. Випуск 21. Тростянець, 2012. С. 48-55.

3. Галаєвська Л.В. Формування мовленнєвої культури старшокласників на уроках української мови. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/714886/1/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%20\(1\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/714886/1/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%80%20(1).pdf) (дата звернення: 12.02.2024).

4. Коновальчук М. Розвиток літературно-творчих здібностей молодших учнів засобами різних видів мистецтв. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика: зб. наук. пр.* К.: Ін-т обдарованої дитини, 2011. Вип. 6. С. 110–115.

5. Копелюк С. Концептуальні засади формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання. *Педагогіка та психологія : зб. наук. праць.* Вип. 766. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. С. 164–170.

6. Копелюк С. Розвиток мовленнєвої творчості шестирічних учнів в процесі літературного читання. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Миколаїв, 2015. С. 64–68.

7. Копелюк С. Теорія і технологія формування дитини-читача. Програма спецкурсу з методики позакласного читання в початковій школі. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2010. 12 с.

8. Копелюк С. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школі на уроках літературного читання. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 163–165.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Шитік Юлія, магістранта спеціальності 013 Початкова освіта

Науковий керівник: **Гордієнко Т.В.**, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту.

Постановка проблеми. Професійна освіта на сучасному етапі повинна відповідати актуальним запитам суспільства у підготовці майбутніх фахівців та їх подальшій успішній реалізації, пристосуванні до неодноразових змін у професійному середовищі. Актуальними є пошуки нових підходів та шляхів щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення у вищій школі. Зокрема, професійна підготовка вчителя до застосування дизайну і технологій у початковій школі. Як свідчить практика, нині мистецько-творча підготовка учнів має незадовільну оцінку, що є головною ознакою недосконалості технологій та методик, що використовуються у навчальному процесі вищої школи. За твердженням науковців, освітня ситуація у вищому навчальному закладі вимагає оновлення традиційних форм процесу навчання засобами дизайн-діяльності, через синтез технологій і мистецтва, інформатики. Дослідження теоретичних і методичних основ підготовки майбутнього вчителя до навчання дизайну і технологій у молодшій школі зумовлені, з одного боку, стандартами нормативних документів про освіту, а з іншого – відсутністю достатньої фахової підготовки і перепідготовки вчителів початкових класів з дизайн проектування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дисертаційні дослідження, присвячені проблемам професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів в контексті мистецької освіти: Г.В. Бучківська, Н.В. Котелянець, О.В. Олійник, В.М. Жлудько, Н.Є. Колесник, В.М. Сирота. Наукові публікації щодо підготовки вчителя початкових класів до реалізації дизайн-освіти: В.А. Балакірєва, Т.Б. Бикова, О.В. Олійник, Н.Є. Колесник, В.М. Жлудько, Т. Носаченко, В.М. Тягур та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Узагальнення та систематизація наукового матеріалу щодо підготовки майбутніх учителів до застосування дизайну і технологій у початковій школі.

Метою статті є висвітлення проблеми професійної підготовки вчителів до застосування дизайну і технологій у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. У процесі аналізу наукових джерел для з'ясування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до застосування дизайну і технологій у початковій школі доцільно розглянути законодавчу базу, а також звернутися до наукової літератури і поглядів сучасних науковців щодо означуваної проблеми.

Аналіз професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» дає можливість відслідкувати основи функціонування професії, нормативно-правове підґрунття, що встановлює принципи педагогічної освіти, а саме: законодавчі документи – Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Закон України «Про вищу освіту»; концепції Нової української школи, розвитку педагогічної освіти; Стандарт початкової загальної середньої освіти; навчальні плани – Базовий навчальний план, Типовий навчальний план, Освітня навчальна програма, Національна електронна платформа навчальних програм; Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи тощо [1].

Нормативні документи, що регламентують діяльність учителя початкової школи – це, зокрема, Державний стандарт початкової освіти та навчальні програми (Типові освітні програми, Освітні програми, Базовий навчальний план, Типовий навчальний план), Критерії оцінювання навчальних досягнень, тощо [1].

У професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» знаходиться опис трудових функцій педагога школи, що має здійснювати освітню діяльність відповідно до «Державного стандарту початкової освіти». Відповідно до нього укладаються типові та освітні програми, підручники та посібники для навчання учнів. Згідно запропонованих методичних систем вчитель має забезпечити навчально-виховний процес у початковій школі [2].

З досліджених документів означимо про зміну освітньої парадигми в управлінні освітнім процесом до особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного навчання. Зокрема, майбутньому вчителю Нової української школи необхідно застосовувати особистісно-орієнтований підхід у процесі навчання через педагогіку партнерства, дитиноцентризм, індивідуальний план навчання, оновлену систему оцінювання результатів успішності. Навчання основних компетентностей реалізовувати через інтегровані знання про предмети, що вивчаються. Відповідно до «Державного стандарту початкової освіти» застосовувати «діяльнісний підхід на інтегрованій основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи)» для всебічного розвитку дитини через заохочення до навчання, методом гри, дослідження, творчого аналізу матеріалу. Активно впроваджувати нові дидактичні методи викладання, що засновані на співпраці. Серед них – це гра та різні проекти (соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо) [3, с. 24].

Функціонування дизайн-технологічної галузі у навчальному процесі регламентується Державним стандартом початкової освіти, де передбачається реалізація дитячого пізнання через дослідницьку та проектну роботу. Огляд освітньої галузі «Технології» дозволяє з'ясувати її високу здатність до інтегрованості. У Державному стандарті початкової освіти визначає мету галузі щодо формування компетентностей в галузі техніки і технологій, а також розвитку «інших ключових компетентностей», і як

зазначено у документі – «здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження». При цьому «Базовий навчальний план початкової освіти» передбачає варіативність поєднання змісту технологічної, інформатичної, природничої, соціальної, здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей. Інтегрування в різні комбінації їх компонентів утворює відповідні предмети і курси: «на підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти» [2, с. 8–9].

Отже, з аналізу нормативних документів, що регулюють освітній процес, зокрема застосування дизайну і технологій у початковій школі НУШ, можна визначити такі важливі компоненти професійної підготовки вчителя як:

1. Освоєння педагогічних технологій актуальних освітніх парадигм особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного навчання.
2. Володіння новими дидактичними методами викладання, що засновані на співпраці (гра, різноманітні проекти та інше).
3. Знання й навички з галузі техніки і технологій для здатності до зміни навколишнього середовища засобами сучасних технологій без заподіяння йому шкоди.
4. Вміння розвивати інші суміжні ключові компетентності в контексті галузі «Технологія» засобами дизайну і технологій.
5. Використання дизайну та технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження.

Підготовка майбутніх вчителів до застосування дизайну і технологій у початковій школі, за аналізом науково-педагогічної літератури встановлює необхідність системного оволодіння загально-педагогічними, психологічними, мистецькими знаннями, уміннями і навичками, що забезпечать ефективний процес дизайн-діяльності у початковій школі. Наукові дослідження щодо початкової дизайн-освіти свідчать про його високу інтегрованість зі змістом інших предметів, що розглядаються науковцями як синтез технологій і мистецтва (В.М. Жлудько, О.В. Олійник, В.М. Тягур). До прикладу, В.М. Тягур пише про необхідність «соціокультурного підходу у викладанні навчальних предметів з освітніх галузей «Технологія» і «Мистецтво», про реалізацію синтезу технічної і художньої творчості у процесі академічної дизайн-освіти». Також науковець зауважує на необхідності вивчення майбутніми вчителями основ дизайну – законів композиції, формотворення, кольорознавства, у контексті подальшої їх інтеграції у інші цикли предметів. До прикладу, застосування «золотого перетину» у трудовому навчанні, математиці, музиці. Основне завдання в підготовці вчителя визначається як розвиток естетичного смаку та вміння грамотно формувати штучне середовище, впроваджувати знання з дизайну на уроках трудового навчання, образотворчого мистецтва, математики тощо. Одне із завдань ефективної дизайн-освіти, що потребує вирішення – це збагачення її змісту, шляхом оригінальних завдань [4, с. 156].

Досліджуючи проблематику дизайн-освіти В.М. Жлудько, О.В. Олійник визначають, що художньо-проектна діяльність має «міждисциплінарний характер», поєднує в собі знання з інших компетентностей. А тому вважають за необхідне використання у дизайн-освіті знань з таких дисциплін як геометрія, праця, живопис, музика, фізика

світла, кіно і телебачення, що значно розширює педагогічні засоби формування у студентів професійних умінь [5; 6].

Дизайн-діяльність як міждисциплінарний процес розглядається В.М. Жлудько у контексті змісту навчальних предметів образотворчого циклу: «...сама дизайн-діяльність, яка включає інноваційні методи і технології художнього проектування та конструювання є ефективним засобом художньо-творчого розвитку особистості студента у процесі занять образотворчого циклу. Зміст занять повинен включати завдання художнього проектування і конструювання. Це передбачає виготовлення різноманітних виробів: макетів, конструкцій, моделей, композицій з використанням інноваційних технологій і технік». Важливо, що зміст дизайн-освіти має наповнюватись виконанням виробів конкретного призначення з галузей графічного, предметного, ландшафтного, етнодизайну, флористики, костюма тощо [7, с. 7].

Висновки і перспективи. Отже, аналізуючи науковий матеріал професійної підготовки вчителів початкових класів до застосування дизайну і технологій, можна встановити пряму залежність підготовки та її удосконалення відповідно до запитів і потреб трудової підготовки учнів. Нині це багатоаспектна інтегрована педагогічна діяльність. Для нас є актуальним пошук прогресивних методів та форм застосування дизайну і технологій в умовах становлення Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» : затв. Наказ Мін. соц. політ. України від 10.08.2018 р. № 1143. 46 с. Дата оновлення: 07.06.2020. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/20180815.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).

2. Державний стандарт початкової освіти : затв. пост. Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87. 38 с. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).3.

3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelya / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnykdlyavchytelya.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).4.

4. Жлудько В.М. Формування готовності майбутніх учителів до навчання ігрового дизайну учнів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Чернігівський нац. пед. університет ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів, 2014. 238 с.6.

5. Олійник О.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування конструктивних умінь молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Національна академія пед. наук України. Інститут пед. освіти і освіти дорослих. Київ, 2017. 290 с.7.

6. Колесник Н.Є. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх фахівців до формування предметно-перетворювальної діяльності молодших школярів на уроці «Дизайн і технології». Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи : монографія / за заг. редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. С. 372.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Ющенко Наталія, магістрантка факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв

Науковий керівник: **Возняк І. І.**, канд. педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту

Проблеми екологічного благополуччя планети в сучасних умовах мають одне з найважливіших значень. Загроза виникнення численних екологічних катастроф активувала невпинний процес глобальної екологізації суспільства. У якості стратегічного вирішення глобальної екологічної проблеми на Всесвітньому саміті щодо сталого розвитку (2002) було запропоновано концепцію сталого розвитку цивілізації, а найважливішим механізмом забезпечення такого сталого розвитку було визнано освіту. Саме тому одним із стратегічних завдань освіти стає формування в учнів системи екологічних знань, умінь, цінностей, мотивації до особистісної участі у вирішенні екологічних проблем задля покращення якостей навколишнього середовища [29].

Соціальне замовлення закладам загальної середньої освіти щодо екологічно вихованої особистості учня задекларовано в Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, Концепції екологічної освіти України [26; 27] та інших нормативно-правових документах.

Екологічну компетентність твердо можна вважати необхідним елементом у формуванні екологічної культури особистості. Формування первинних підвалин екологічної компетентності доцільно здійснювати саме у молодшому шкільному віці, адже це не тільки закладає набуття дітьми початкових навиків, що стануть в нагоді при вивченні природничих наук, але й справляє значний морально-виховний вплив, формуючи екологічну культуру молодшого школяра. На уроках «Я досліджую світ» молодший школяр має дізнаватись нове про навколишнє середовище; з самої назви навчальної дисципліни випливає дослідницький характер провідної діяльності школярів та вчителя на уроці. Не потребує доведення той факт, що впровадження в систему початкової освіти первинних елементів дослідницької діяльності значним чином сприяє активному формуванню екологічної компетентності у молодших школярів [8, с.22].

Чимало науковців підкреслюють, що дослідницька діяльність лежить в основі власне екологічної освіти, адже саме залучення учнів до пізнання нових методів екологічних досліджень дозволяє їм зрозуміти сутність екологічних явищ, подій та процесів, зробити практичні висновки в результаті виконання конкретних навчальних завдань, усвідомити важливість збереження навколишнього природного середовища. Участь в екологічних дослідженнях деякою мірою змінює дитину, адже справляє значний вплив на її світогляд, поведінку, стиль життя, спонукає її усвідомлювати регіональні та глобальні екологічні проблеми а також брати активну участь у їх вирішенні. Сьогодні вітчизняній системі освіти властиві певні недоліки та недосконалості процесу розвитку екологічної компетентності молодших школярів. Педагогічна наука на недостатньому рівні досліджує методологічні та змістові аспекти реалізації учнями еколо-

гічної компетентності. До основних причин існування проблем в формуванні екологічної компетентності школярів слід віднести наступні: недостатня розробленість змістового та науковотехнологічного аспектів формування екологічної компетентності школярів в предметах природничого циклу; відсутність ефективних моделей екологічної освіти, яка б гармонійно поєднувала ресурси шкільної природничої та додатково - екологічної освіти; відсутність адекватної методики оцінювання рівня сформованої екологічної компетентності школярів [2, с.11].

Таким чином, можна стверджувати, що в сучасній системі шкільної освіти є наступні суперечності на різних рівнях:

– на рівні соціально-педагогічному - суперечність між потребою суспільства у вихованні свідомої особистості, яка вибудовує свою діяльність усвідомлено, згідно з вимогами екологічного імперативу, та недостатньою орієнтованістю системи молодшої шкільної освіти на формування в учнів екологічної компетентності;

– на рівні науково-методичному - суперечність між необхідністю забезпечення якісної природничої освіти, яка б ґрунтувалась на діяльнісному підході у формуванні екологічної компетентності школярів, та недовершеністю організаційних та змістово-методичних аспектів процесу організації дослідницької діяльності молодших школярів.

Таким чином, залишається значний простір для змістовних педагогічних досліджень розвитку в молодших школярів екологічної компетентності в системі вітчизняної початкової освіти.

Аналіз наукових досліджень з проблеми Сучасна педагогічна наука і практика мають певні здобутки у теоретичному узагальненні та практичному вирішенні проблем екологічного виховання особистості, зокрема, у таких аспектах: теоретичні основи екологічної освіти та виховання (А. Захлебний, І. Зверєва, С. Совгіра, І. Суравегіна та ін.); роль освіти і виховання у формуванні екологічної свідомості та культури особистості (О. Дідков); практика екологічного виховання учнів в умовах шкільного і позашкільного освітнього процесу (Л.Горяна, І.Матузова, Г. Пустовіт, В. Стародуб та ін.) тощо.

Зміст, структура, компоненти та практична спрямованість поняття «екологічна компетентність» визначені в працях В.Маршицької, І.Мунасіпової-Мотяш, Н. Олійник, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, І.Сяської, Л. Титаренко, О.Федій. Екологічна компетентність є складником життєвої компетентності особистості. Формування останньої – складний процес, що розпочинається в сім'ї (А. Войтко, Г. Ковтун, В. Піча) і триває протягом життя людини.

Результати досліджень, присвячених вихованню учнів у позаурочний час (В. Вербицький, Г. Глухова, В. Доценко, В. Ніколаєва, В. Оржеховська, С. Скрипник), свідчать про ефективність просвітницької діяльності серед учнів.

Науковці І.Андрусенко, І.Бабаніна, А.Варениченко, Н.Луцан, В.Маршицька, О.Федій та ін. займалися вивченням екологічної культури та компетентності молодших школярів.

Основна мета навчального предмета «Я досліджую світ» (природнича галузь) в початковій школі – сприяти формуванню природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про неживу і живу природу, основ екологічних знань, опанування способів навчально-пізнавальної і природо-охоронної діяльності, розвитку ціннісних ставлень до природи, до самого себе.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- формування наукової картини світу;
- формування елементарних уявлень про об'єкти і явища природи, їхні взаємозв'язки у системі «нежива природа – жива природа», «природа – людина»;
- формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності;
- оволодіння елементарними дослідницькими вміннями;
- набуття досвіду природоохоронної діяльності та застосування його у життєвих ситуаціях;
- засвоєння норм етичного ставлення до природи;
- виховання любові до природи рідного краю;
- ознайомлення з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи [2].

Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку в учнів основ екологічної культури. Самою природою обумовлене соціальне призначення дитинства – адаптація дитини до суспільства і природи, здатність брати відповідальність за свої вчинки перед рослинним і тваринним світом та людьми. Початкова школа формує пізнавальний потенціал екологічних знань для подальшого його використання; сприяє екологічному вихованню особистості з чітким усвідомленням місця людини у довкіллі тощо. У дітей з 6 до 12 років формується творче мислення і самостійність, розвивається уява, виховується пізнавальна активність, уміння спостерігати і аналізувати явища, робити порівняння, узагальнювати факти, з'являються нові інтереси. Особлива чуттєвість і емоційність дітей початкових класів підвищує зацікавленість дитини до людей, себе, навколишнього світу природи, що є першоосновою екологічної грамотності у цьому віці [3, с.173].

Екологічна грамотність дитини – нова галузь педагогічної теорії і практики.

У сучасній педагогіці екологічна грамотність молодших школярів формується завдяки:

1. Створенню нового курсу, не дотичного до природознавства (досвід Л.Н.Єрдакова).
2. Посиленню екологічної спрямованості вже існуючих підручників природознавства.
3. Створенню авторських програм і підручників природознавства, відмінних від традиційних (А.Плешанов).

Зміст екологічної грамотності передбачає собою розкриття наступних положень:

- світ природи – середовище перебування індивіда, який має бути зацікавлений в збереженні цілісності, гармонії, чистоти в природі; осмислює екологічні явища, уміння робити висновки відносно стану природи;
- естетична краса природи формує моральні почуття відповідальності і обов'язку за її збереження, охорону;
- розуміння наслідків тих чи інших дій людини у довкіллі [1].

Загалом зміст екологічної грамотності молодших школярів дозволяє виокремити низку підсистем знань, умінь та навичок екологічного змісту, якими мають оволодіти учні

Алгоритм формування екологічної компетентності учнів:

1. **Формування екологічних уявлень;**
2. **Вироблення етичних, естетичних навичок і звичок;**

3. **Розвиток екологічної свідомості та відчуттів;**
4. **Формування переконань у необхідності екологічної діяльності;**
5. **Вироблення навичок поведінки в природі;**
6. **Подолання в характері школярів споживацького ставлення до природи.**

Шляхи реалізації екологічної компетентності школярів

Зауважимо, що екологічна культура молодших школярів передбачає:

1. оптимізацію змісту неперервної екологічної освіти, висвітлення екологічних питань у процесі вивчення окремих предметів. Використання інтегрованих зв'язків;
2. створення у школі належної навчально–матеріальної бази;
3. удосконалення форм і методів екологічного навчання, активне залучення школярів до природоохоронної роботи;
4. формування мотивів відповідального ставлення до природи, прагнення глибше пізнати її, примножувати її багатства[23]

Результатом сформованої екологічної культури особистості є глибокі знання про навколишній світ, наявні світоглядні ціннісні орієнтації щодо природи, екологічний стиль мислення і відповідальне ставлення до природи та свого здоров'я, набуття умінь і досвіду вирішення екологічних проблем, безпосередня участь у природоохоронній діяльності, передбачення можливих негативних наслідків природоперетворювальної діяльності.

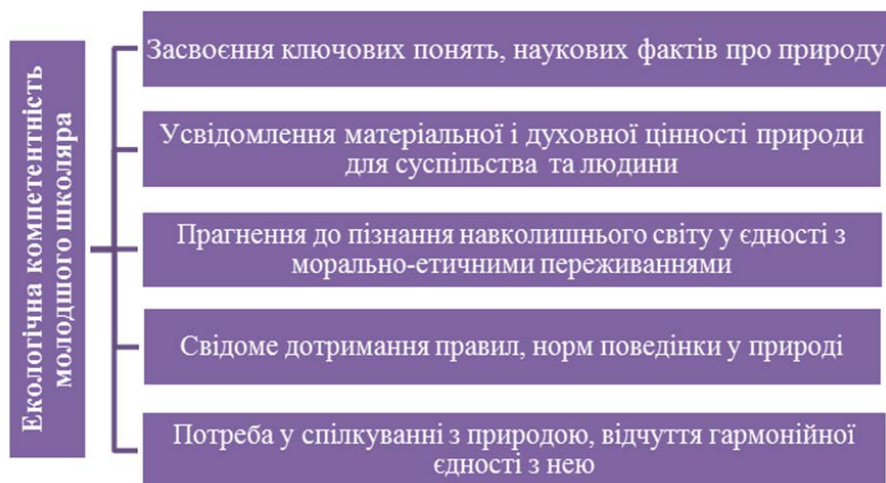

Рис.1. Формування екологічної компетентності молодших школярів

На думку вчених, основними напрямками роботи вчителя початкової освіти на шляху формування екологічної компетентності є:

1. Створення належних умов для формування екологічної свідомості та критичного мислення молодших школярів на основі життєвої компетентності та активної громадянської позиції.
2. Поступове формування в учнів цілісної картини довкілля, світогляду, ознайомлення їх з взаємозв'язками життєдіяльності людини та природи.
3. Розвиток екологічного мислення учнів.
4. Прищеплення дітям міцних навичок екологічної культури і формування екологічно компетентної особистості.
5. Сприяння всебічному розвитку особистості у тісній співпраці з сім'єю.

6. Виховання шанобливого ставлення до усього живого, свідомого ставлення до власного здоров'я, формування особисті-інноватора, здатного змінювати довкілля, розвивати економіку за принципами сталого розвитку тощо [1, с.35].

Розглянемо форми організації екологічної освіти молодших школярів, які доцільно виокремлювати за: змістом і педагогічною ефективністю у розвитку інтелекту, творчих здібностей особистості; теоретичним і практичним значенням у вивченні та охороні природи; місцем та частотою застосування у освітньому процесі та часовим інтервалом здійснення.

Так, за дидактичною метою форми екологічного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності можна класифікувати таким чином [2]:

- теоретичного навчання (факультатив, конференція, конгрес, кінолекторій);
- комбінованого навчання (семінар, конференція, колоквиум, олімпіада, консультація, домашня робота);
- навчально-практичні (спостереження, лабораторно-практична робота, експеримент, практикум, дослідницько–пошукова діяльність, рольові ігри, домашні завдання, екскурсії у природу, екологічний моніторинг).

У логічній єдності з означеними формами визначається окрема самостійна група форм [23]:

- масової роботи (конкурси, виставки, свята, ранки, рухи);
- конкретної природоохоронної діяльності («зелені» і «голубі» патрулі, екологічні дозори, сигнальні пости, трудові десанти, екологічні стежки, шкільні лісництва, проекти чи програми з охорони довкілля).

Активні форми: «Екологічний майданчик», «Програми охорони прісних водойм України», «Екологічний табір-експедиція».

Загально прийнятими (В.А.Ясвін, С.В.Дерябо) методами формування екологічної культури молодших школярів є:

- метод екологічних асоціацій (педагогічна актуалізація асоціативних зв'язків між різними психічними образами у контексті порушеної проблеми);
- метод художньої репрезентації природніх об'єктів (актуалізація художніх компонентів уявлення світу природи засобами мистецтва);
- метод екологічної лабілізації (цілеспрямовані корекційні дії на певні взаємозв'язки в образі світу особистості);
- метод екологічної рефлексії (педагогічна актуалізація самоаналізу);
- метод екологічної ідентифікації (актуалізація особистої причетності людини до певного природного об'єкта, ситуації, в яких вона перебуває);
- метод екологічної емпатії (педагогічна актуалізація співпереживання за стан природного об'єкта);
- метод екологічної турботи (педагогічна актуалізація екологічної активності людини, спрямованої на надання допомоги);
- метод ритуалізації екологічної діяльності (організація ритуалів, традицій, спрямованих на діяльність у довкіллі);
- метод екологічних експектацій (педагогічна актуалізація емоційно насичених очікувань майбутніх контактів особистості з природою);

- метод бесіди (обґрунтуванням учителем теми; формулювання запитань; спрямування розмови у правильному напрямку; залучення учнів до оцінки подій та явищ у природі; підсумки бесіди);
- метод прикладу (врахування специфіки наслідування прикладу; етапність наслідування; джерела для наслідування; використання негативного прикладу у вихованні);
- метод інтерв'ю;
- метод анкетування;
- метод педагогічного спостереження (в природніх умовах);
- метод гри (екологічні ігри та завдання дають змогу дитині відчути себе частинкою природи) [7].

Завдання учителя – уміло поєднувати різноманітні форми, засоби та методи екологічного виховання на уроці та позаурочний час; залучати дітей молодшого шкільного віку до позаурочної роботи (факультативи, спецкурси, гуртки, клуби); організувати виховну роботу з метою формування екологічно культурної особистості, а також проводити просвітницьку роботу з батьками учнів.

Список використаних джерел:

1. Андрусенко І. В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 75 с.
2. Бабаніна І. В. Формування екологічної культури молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2010. № 23 (243) серпень. С. 25 – 30.
3. Куриленко Н. В. Умови формування екологічної компетентності учнів основної школи у процесі навчання фізики. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Вип. 7. Ч. 2. С. 172-182.
4. Лазарева С. В. Екологічне та природоохоронне виховання учнів гірських шкіл – запорука збереження та збалансованого розвитку Карпат. *Екологічний вісник*. 2009. № 3 – 4. С. 6 – 10.
5. Лебідь С. Г. Формування екологічної культури учнів 7-11 класів у процесі вивчення курсу екології: дис. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.07 «Теорія і методика виховання». К., 2001. 256 с.
6. Лозовська І. М. До проблеми формування екологічної культури та вихованості. *Нова педагогічна думка*. 2009. № 4. С.112-114.
7. Луцан Н. Формування екологічної компетентності учнів початкової школи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 15. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. С. 101-105.
8. Маршицька В. В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Київ, 2005. Кн. 2. Вип. 8. С. 20-24.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник праць молодих науковців

Випуск №1

Підписано до друку 03.09.24
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 6,29
Ум. друк. арк. 5,46

Папір офсетний
Тираж ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn@ndu.edu.ua
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.